

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE YÖNETİMİ PROGRAMI**

**HALEP EL-JDAYDE SEMTİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ
VE TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARININ DURUMU
KONUSUNDA BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZAKARIA İBRAHİM

İSTANBUL, 2022

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE YÖNETİMİ PROGRAMI**

**HALEP EL-JDAYDE SEMTİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ
VE TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARININ DURUMU
KONUSUNDA BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ZAKARIA İBRAHİM
(180203031)**

**Danışman
(Dr. Öğr. Üyesi Ruba Kasmı)**

DÜZELTİLMİŞ TEZ

İSTANBUL, 2022

06/10/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mimarlık Anabilim Dalı Kültürel Mirasın Korunması ve Yönetimi Tezli yüksek lisans programı öğrencisi 180203031 numaralı Zakaria İBRAHİM 'in hazırladığı "Halep el-Jdayde Semtinin Tarihsel Gelişimi ve Taşınmaz Kültür Varlıklarının Durumu Konusunda Bir Araştırma" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 06/10/2022 günü saat 16:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının .....
.....
şeklinde değiştirilmesi uygundur.

	Jüri Üyesi	Karar
1.	(Danışman) Dr. Öğr. Üyesi Ruba KASMO	Kabul
2.	Dr. Öğr. Üyesi Lana KUDUMOVİÇ	Kabul
3.	Prof. Dr. Fatma Zeynep AYGEN	Kabul
4.	.....	.....
5.	.....	.....
6.	(İkinci Danışman)*.....	.....

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Zakaria Ibrahim

DÜZELTME METNİ

1. İçindekiler düzenlendi.
2. Bölümler düzenlendi, eklemeler yapıldı.
3. Sonuç ve önerilere eklemeler yapıldı.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında özellikle araőtırmasından yazımına kadar yardım ve desteklerini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Ruba Kasmó'ya teşekkür ederim. Ayrıca bu süreçte beni daha çok çalışmaya teşvik eden mesai arkadaşlarıma ve çalıőmamı yaparken maddi ve manevi desteklerini üzerimde her daim hissettiğim Annem, eőim ve bütüm aileme teőekkürü bir borç bilirim.

Zakaria Ibrahim

HALEP EL-JDAYDE SEMTİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARININ DURUMU KONUSUNDA BİR ARAŞTIRMA

Zakaria Ibrahim

ÖZET

Halep, dünyanın en eski sürekli yerleşim yerlerinden biridir. En az dört bin yıldır yerleşim gören bir şehirdir. Bölgesel ve uluslararası ticaret değişim yollarının merkezi olarak coğrafi konumundan birbirini izleyen tarihsel dönemlerde önemini kazanmıştır. Şehrin ekonomik ve sosyal gelişimi, mimarisine yansımıştır. Eski Halep, birçok tarihi eseri, çarşısı ve yerleşim bölgesi ile ünlüdür. 1986 dünya Mirası Listesi'ne yazılı alınmıştır.

El-Jdayde semti, kuzeybatıdaki surların dışında, 15. yüzyılın sonundan itibaren tekstil endüstrileri için bir merkez olarak gelişmeye başlayan eski Halep'teki yerleşim semtlerinden biridir. 17. yüzyılın başlarında bu semt, vakıf, hamam ve ibadethane gibi önemli tarihi eserlerin yanı sıra varlıklı tüccarlar tarafından inşa edilen lüks evler içerir.

Eski Halep Rehabilitasyon Projesi kapsamında, El-Jdayde semti turizm yatırımı için belirlenmiş alanlardan biri olarak kabul edildi ve bu da çok sayıda geleneksel evin otel ve restorana dönüştürülmesi ile sonuçlandı. Semt, kalkınma ve kentsel dönüşüm çalışmalarına tanık oldu.

Ne yazık ki El-Jdayde semti, 2012-2016 yılları arasında şehirde yaşanan silahlı çatışma yıllarında büyük zarar görmüştür. Halep'teki silahlı çatışma hayatın her alanını ciddi şekilde etkiledi ve El-Jdayde semti de dahil olmak üzere tarihi binalara doğrudan zarar verdi. İpşir Paşa Külliyesi -istisnai bir tarihi değer olarak kabul edilen-, çevresindeki tüm binalarla birlikte neredeyse tamamen yıkıldı ve ayrıca El-Hatab Meydanı gibi ana meydanlar ağır hasar gördü. Tez, El-Jdayde semtin

tarihi bir kentsel ve mimari çalışmasını, semtin tarihi değerlerinin aydınlatılmasını, tanık olduğu hasar ve kayıpların anlatılmasını amaçlamaktadır.

Çalışmanın sonuçları, semtte gelecekteki müdahaleler hakkında genel tavsiyeler formüle etmek ve bunları savaş sonrası Şehir iyileşme süreci entegre etmek için kullanıldı.

Anahtar kelimeler; Halep, El-Jdayde semti, Kültürel mirası, mirasın korunması, Tarihi binalar, Geleneksel evler, silahlı atışma.

**THE NEIGHBORHOOD OF AL-JDAYDE IN THE OLD CITY OF
ALEPPO: A STUDY OF ITS HISTORICAL DEVELOPMENT
AND ITS CONSERVATION CONDITION**

Zakaria Ibrahim

ABSTRACT

Aleppo is one of the oldest continuously inhabited cities in the world. It is a city that has been inhabited for at least four thousand years. It gained importance during the successive historical periods due to its geographical location as the center of regional and international trade routes. The economic and social development of the city has been reflected in its architecture. Old Aleppo is famous for its many historical monuments, markets and residential neighbourhoods. It was inscribed on a World Heritage site in 1986.

The neighbourhood of Al-Jdayde is one of the residential neighbourhood in old Aleppo, which began to develop as a center for the textile industries from the mid 15th century, outside the walls in the northwest. By the early 17th century, the neighbourhood boasted important endowed facilities such as khans, qaysariyyas, coffeehouses, and public baths. In addition to places of worship and luxurious houses built by wealthy merchants.

As part of the Old Aleppo Rehabilitation Project, the Al-Jdayde neighbourhood was designated for tourism investment, resulting in the conversion of many traditional houses into hotels and restaurants. The neighbourhood has witnessed development and urban transformation works.

Unfortunately, Al-Jdayde neighbourhood suffered greatly during the years of armed conflict in the city between 2012 and 2016. The armed conflict in directly damaged historical buildings; including the buildings Ipshir Pasha Complex – considered of an exceptional historical value – were almost completely destroyed

along with all the buildings around it, and main squares such as Al-Hatab Square were also badly damaged. The thesis aims to make a historical urban and architectural study of the neighbourhood, to highlight its cultural values and to demonstrate the damage and losses it witnessed.

At the end, general recommendations for future interventions in the neighborhood were formulated in a way that can be integrated in the overall post-war recovery of Aleppo.

Keywords; Aleppo, Al-Jdayde neighbourhood, cultural heritage, historical buildings, traditional houses, armed conflict.

ÖNSÖZ

Bu tezin amacı, eski Halep'teki en önemli yerleşim yerlerinin seçilmesi ve incelenmesinin amacı ile seçilmiş olan semtin tarihi, sosyal ve ekonomik öneminden bahsedilmeye çalışılmaktadır. El-Jdayde semti, 2012-2016 yılları arasında Halep kentinde yaşanan silahlı çatışma sonucunda tahribatın büyük bir kısmına maruz kalmıştır. Bu alanda çalışan her kişinin yapabileceklerine göre restorasyon ve onarım sürecine katkı sağlamak gerekmektedir. Bölgedeki hasarlı yerlere ulaşım hala çok zor olduğundan, bu araştırma, tarihi kaynaklardan, saha raporlarından ve semtteki sokakların ve hasarlı binaların fotoğraflarından ulaşabildiklerimize dayanmaktadır.

Öyle görünüyor ki savaş sebebiyle zarar gören tarihi yapılar geçmiş hakkında edinebileceğimiz bilgileri yok edilmektedir. Hatta bu tarihi yapılar için restorasyon çalışmaları zorlaşmaktadır. Ayrıca, çalışma kendi özelinde El-Jdayde semtindeki savaş sonucunda hasarlı tarihi yapıların zararları hakkında bilgi verdikten sonra restorasyon önerilerinde bulunmaktadır.

Bu çalışmayı ortaya koymak adına ve özellikle kaynaklara ulaşmam da bana fırsat sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Ruba Kasm'o'ya da teşekkür ve takdirlerimi sunarım

Ekim, 2022

Zakaria Ibrahim

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ.....	ix
KISALTMALAR	xvii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1. HALEP ESKİ ŞEHİR'İN TANITIMI.....	4
1.1. HALEP GENEL KONUMU	4
1.2. HALEP TARİHİ.....	6
1.3. HALEP'İN KENTSEL GELİŞİMİ	10
İKİNCİ BÖLÜM.....	15
2. EL-JDAYDE SEMTİ.....	15
2.1. SEMTİN KONUMU	15
2.2. SEMTİN TARİHSEL GELİŞİMİ	17
2.3. SEMTİNİN DOKU ÖZELLİKLERİ.....	21
2.3.1. Konut Çevreleri.....	21
2.3.2. Alanlar Özellikleri.....	26
2.3.2.1. Semtin Sokakları.....	27
2.3.2.2. Semtin Meydanları.....	30
2.3.2.2.1. <i>El-Hatab Meydanı</i>	31
2.3.2.2.2. <i>Ferhat Meydanı</i>	32
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	34
3. EL-JDAYDE SEMTİNİN KÜLTÜREL DEĞERLERİ TESPİTİ	34
3.1. SEMTTE BULUNAN ANITLARI.....	34
3.1.1. Şeref Camii	36
3.1.2. Azdumur Çeşmesi	37
3.1.3. Behram Paşa Hamamı	38
3.1.4. İpşir Paşa Külliyesi	40
3.1.5. Katolik Ermeni Kilisesi	42

3.1.6.	Katolik Rum Kilisesi “Es-Seyyide el-Azra”	43
3.1.7.	Katolik Süryani Kilisesi “Mar Asya El-Hakim”	44
3.1.8.	Ortodoks Ermeni Katedrali “Kırk Şehit”	45
3.1.9.	Ortodoks Rum Kilisesi “Es-Seyyide el-Azra”	47
3.1.10.	Maruni Mar İlyas Kilisesi.....	47
3.1.11.	Eski Maruni Mar İlyas Kilisesi	48
3.2.	SEMTTE BULUNAN GELENEKSEL EVLER	49
3.2.1.	Geleneksel Evler Genel Mimarlık Özellikleri.....	49
3.2.2.	Geleneksel Evler Örnekleri	50
3.2.2.1.	Gazale Evi.....	51
3.2.2.2.	Açıkbaş Evi.....	52
3.2.2.3.	Basil Evi	53
3.2.2.4.	Dellal Evi.....	54
3.2.2.5.	Sadir Evi	55
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM		56
4. SEMTİN KORUMA DURUMUNUN İNCELENMESİ		56
4.1.	SEMTİN SİLAHLI ÇATIŞMA ÖNCESİ KORUMA ÇABALARI (Eski Kenti Canlandırma Projesi)	57
4.2.	SİLAHLI ÇATIŞMA SONUCU HASAR İNCELEMESİ.....	61
4.2.1.	Hava Fotoğrafları Üzerinden İnceleme.....	61
4.2.2.	Mevcut Hasar Görselleri Üzerinden İnceleme	69
BEŞİNCİ BÖLÜM		75
5. BAZI ÜLKELERİN SAVAŞTAN ETKİLENEN MİRASI KORUMA DENEYİMLERİ		75
5.1.	ÜLKELERİN DENEYİMLERİNİN İNCELEMESİ	76
5.1.1.	Beyrut Şehrinin Yeniden Yapılması Deneyimi	76
5.1.2.	Varşova Şehrinin Yeniden Yapılması Deneyimi	79
5.1.3.	Mostar Şehrinin Yeniden Yapılması Deneyimi.....	81
5.2.	DENEYİMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	87
SONUÇ VE ÖNERİLER		89
KAYNAKÇA		94
EKLER		101

HARİTA LİSTESİ

Sayfa

Harita 1 Suriye haritası ve Halep'in konumu	4
Harita 2 Halep Eski Şehir - 1986'de Dünya Mirası Listesine Yazılan Alanların.....	6
Harita 3 El-Jdayde Semti konumu	16
Harita 4 El-Jdayde Semtin sınırları, Museum of Islamic Art, Berlin, 2016,.....	17
Harita 5 Binaların Tarihi Dönemleri, Museum of Islamic Art, Berlin, 2016.....	19
Harita 6 El-Jdayde semtinin Mahalleleri,.....	23
Harita 7 Binaların İşlevleri, Directorate of the Old City of Aleppo.....	24
Harita 8 Binaların temel işlevi, Museum of Islamic Art, Berlin, 2016.....	25
Harita 9 Binaların işlevsel değişikliği, Museum of Islamic Art, Berlin, 2016.....	25
Harita 10 Semtin boş alanları (Beyaz), Kapalı Binalar (Gri).....	27
Harita 11 Semtin Sokakları, Museum of Islamic Art, Berlin, 2016.....	29
Harita 12 Mevcut arazi kullanım planı 1997 , GTZ.....	59
Harita 13 Gelecek arazi kullanım planı, GTZ.....	60
Harita 14 El-Jdayde Semtindeki en çok etkilenen binalar.	73
Harita 15 El-Jdayde Semti, Binaların hasar seviyeleri.....	74

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. 1 Halep planı, Niebuhr 1770	11
Şekil 1. 2 Halep planı, Osmanlı Donemi, Rousseau 1825	11
Şekil 1. 3 Halep planı, Master Plan, 1934, Danger	13
Şekil 1. 4 Halep planı, Master Plan 1954, Andre Gutton.....	14
Şekil 2. 1 El-Jdayde semtinde iki farklı planlama stiline karşılaştırılması.....	28
Şekil 2. 2 Hendek Caddesi	29
Şekil 2. 3 El-Jdaydenin dar sokakları.....	30
Şekil 2. 4 El-Hatab meydanı planı	31
Şekil 2. 5 El-Hatab meydanı, Lad, P.....	31
Şekil 2. 6 Ferhat meydanı planı.	31
Şekil 2. 7 Ferhat meydanı	33
Şekil 3.1 El-Jdayde semtindeki bulunan anıtları.....	35
Şekil 3. 2 Şeref Camii planı	36
Şekil 3. 3 Şeref Camii, David, J. C. 1980	36
Şekil 3. 4 Camideki mezarlar.	37
Şekil 3. 5 Azdumur Çeşmesi Konumu	37
Şekil 3. 6 Azdumur Çeşmesi, David J. C., 1980 (Knost, S.)	38
Şekil 3. 7 Azdumur Çeşmesi, 2007 (Knost, S.)	38
Şekil 3. 8 Behram Paşa Hamamı planı.....	38
Şekil 3. 9 Behram Paşa Hamamı, Ön Cephe, Abdulrazzak	39
Şekil 3. 10 Behram Paşa Hamamı, Soyunmalık Havuzu. Kasmı, R, 2005	39
Şekil 3. 11 Behram Paşa Hamamı, Ön Cephe Ana kapı, Abdulrazzak.....	39
Şekil 3. 12 Behram Paşa Hamamı, Sıcaklık Kısmının Kubbesi, David, J. C.	39

Şekil 3. 13 Külliye'nin 3D modeli.	40
Şekil 3. 14 İpşir Paşa Külliyesi, Zemin kat planı.....	40
Şekil 3. 15 İpşir Paşa Külliyesi. Mescidin Minaresi, 2010	41
Şekil 3. 16 Mescidin Ana Girişi, SHAP. Jasser L., 2009.....	41
Şekil 3. 17 Kahvehane'nin iç mekanı. SHAP. David, J. C., 1994	41
Şekil 3. 18 Arasa Hanı Kapısı, SHAP. David J C, 1979.....	41
Şekil 3. 19 Katolik Ermeni Kilisesi.....	42
Şekil 3. 20 Kilisesinin Girişi – kuzey kapısı- , Hajjar I., 2011	42
Şekil 3. 21 Katolik Ermeni Kilisesi, İçeriden, Demeter D., 2007.....	42
Şekil 3. 22 Katolik Rum Kilisesi, Plan, ...	43
Şekil 3. 23 Katolik Rum Kilisesi, İkonostas	43
Şekil 3. 24 Katolik Rum Kilisesi, Weber S., 2006.....	43
Şekil 3. 25 Mar Asya Elhakim Kilisesi, Plan, Bakhach M., 2016	44
Şekil 3. 26 Mar Asya Elhakim Kilisesi, Kilisenin Girişi	45
Şekil 3. 27 Mar Asya Elhakim Kilisesi, sunak ve nef, Weber, S. 2007.....	45
Şekil 3. 28 Ortodoks Ermeni Kırk Şehit Kilisesi, Plan, Bakhach M., 2016.	45
Şekil 3. 29 Ortodoks Ermeni Meryem Ana Kilisesi, Knost S, 2009.....	46
Şekil 3. 30 Ortodoks Ermeni Kırk Şehit Katedrali	46
Şekil 3. 31 Kilisenin İçinden Bir Görüntü.	46
Şekil 3. 32 Katedralinin Avlusu.	46
Şekil 3. 33 Ortodoks Rum Kilisesi, Plan, Bakhach M., 2016.....	47
Şekil 3. 34 İkonostasis, Knost S., 2009.....	47
Şekil 3. 35 Ortodoks Rum Kilisesi.....	47
Şekil 3. 36 kilisenin iç girişi, Jasser, L. 2010.....	48
Şekil 3. 37 Maruni Mar İlyas Kilisesi, David J. C., 1970	48
Şekil 3. 38 Eski Maruni Kilisesi, David J C, 1993	49
Şekil 3. 39 El-Jdayde semtindeki bulunan Geleneksel Evler Örnekleri	51
Şekil 3.40 Gazale Evi planı, Alafandi.....	51
Şekil 3. 41 Evin odalarından biri, wikiwand, 2001	52
Şekil 3. 42 Gazale Evi, Evin Avlusu, wikiwand. 2010.....	52
Şekil 3. 43 Açıkbaş Evi, Plan, Arab Encyclopedia.	52
Şekil 3. 44 Açıkbaş Evi, Süslenmiş pencereler.....	53

Şekil 3. 45 Açıkbaş Evi, Avlu ve Havuz.....	53
Şekil 3. 46 Basil Evi planı.....	53
Şekil 3. 47 Basil Evi, Süslemeler	54
Şekil 3. 48 Basil Evi, genel görünümü.....	54
Şekil 3. 49 Basil Evi, Ev enstitüye dönüştü	54
Şekil 3. 50 Dellal Evi, Eyvan.	55
Şekil 3. 51 Dellal Evi, Avlunun genel görünümü	55
Şekil 3. 52 Sadir Evi, Eyvan. Zakkour S., 2017	55
Şekil 3. 53 Sadir Evi, Alafandi R., 2010.....	55
Şekil 4. 1 El-Jdayde Semti. 2011 yılında	61
Şekil 4. 2 El-Jdayde Semti. 2012 yılında	62
Şekil 4. 3 El-Jdayde Semti. 2014 yılında	63
Şekil 4. 4 El-Jdayde Semti. 2015 yılında	64
Şekil 4. 5 El-Jdayde Semti. 2015 yılında.	65
Şekil 4. 6 El-Jdayde Semti. 2016 yılında	65
Şekil 4. 7 El-Jdayde Semti. 2016 yılında	66
Şekil 4. 8 El-Jdayde Semti. 2020 yılında	67
Şekil 4. 9 El-Jdayde Semti. 2021 yılında	68
Şekil 4. 10 İpşir Paşa Külliyesi, Han ve Kahvehane'nin Mevcut Durumu, 2017.....	69
Şekil 4. 11 Behram Paşa Hamamı, Mevcut Durum, 2017	70
Şekil 4. 12 Gazale evi, Evin Avlu ve Eyvanı, wikiwand. 2017	70
Şekil 4. 13 Açıkbaş evi, Mevcut durumu, Sakit M, 2018	70
Şekil 4. 14 Şeref Camii, Hasarlı oda cephesi, avlunun doğusu.....	71
Şekil 4. 15 Şeref Camii, Caminin Harimi ve Kubbesi	71
Şekil 4. 16 Azdumur Çeşmesi, Mevcut durumu. 2020	71
Şekil 4. 17 Katolik Ermeni Kilisesi, Kilisenin Kubbesi, Zakkour S., 2017.....	72
Şekil 4. 18 Katolik Rum Kilisesi, Başpiskoposluk odası. Jebrail saud, 2012.....	72
Şekil 4. 19 Katolik Süryani Kilisesi, Kilisenin Harimindeki bir Tonoz	72
Şekil 4. 20 Ortodoks Ermeni Katedrali, Güney Dış Cephesinde Hasarı 2015.....	72
Şekil 4. 21 Ortodoks Rum Kilisesi , Kilisenin bir tonozu.....	72

Şekil 4. 22 Maruni Mar İlyas Kilisesi, Kilisenin Çatısı, Ahmad M, 2019.....	72
Şekil 5. 1 İç savaşın Beyrut'a etkileri 1991	76
Şekil 5. 2 Beyrut Sahili, Yeniden Yapılanma Öncesi ve Sonrası.	78
Şekil 5. 3 Modern yapı malzemelerinin inşaatta kullanımı, 2007.....	78
Şekil 5. 4 Varşova, şehrin savaş nedeniyle yıkımı, 1939.....	79
Şekil 5. 5 Savaştan sonra Varşova, yeniden yapılanma öncesi ve sonrası.....	81
Şekil 5. 6 Mostar 1994.	83
Şekil 5. 7 Mostar'daki (1566) Eski Köprü'nün 1993'te	84
Şekil 5. 8 1997'de Mostar'daki Eski Köprü'nün Neretva Nehri'nden parçalarının toplanması.....	85
Şekil 5. 9 yeniden inşa edildikten sonra eski Mostar köprüsünün resmi	86

KISALTMALAR

DGAM	Directorate General of Antiquities and Museums of Syria
DOC	Directorate of the Old City in Aleppo
GTZ	German Technical Cooperation Agency
SHAP	Syrian Heritage Archive Project
SOLIDERE	Société Libanaise pour le Développement et la Reconstruction (Lübnan Kalkınma ve Yeniden Yapılanma Derneđi)
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
UNITAR	The United Nations Institute for Training and Research

GİRİŞ

Çalışmanın Kapsamı ve Amacı

Tez, eski Halep şehrinin semtlerinden birine odaklanmaktadır. Bu semt konut, ticari ve sanatsal bir karaktere sahiptir, bu nedenle şehrin kentsel ve mimari zenginliğinin iyi bir görüntüsünü yansıtmaktadır.

Tez, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, eski Halep'in genel olarak kentin Suriye'ye göre konumu, tarihi ve ekonomik önemi açısından tanımlanmasına ve kentin fiziksel özelliklerinden bahsetmeye ayrılmıştır. Ardından kentin başlangıcından günümüze tarihsel bir anlatımı. İkinci bölümde, konumu, semtin tarihi ve kentsel gelişimi açısından araştırmaya konu olan El-Jdayde semtini, ekonomik ve sosyal özellikleri ve çevredeki semtlerle olan ilişkisi ile tanıtmaktadır. Semtteki en önemli anıtsal tarihi eserler ve geleneksel evler örneklerinin seçilmesi ve her binanın tarihi ve mimari özeti ile tanıtılmaktadır. Üçüncü bölümde, Semtin silahlı çatışmalardan kaynaklanan zararlara maruz kalması sonucunda koruma durumu, gerekli haritaların eklenmesiyle değerlendirilmiştir.

Tezin son bölümünde ise, semte yapılacak müdahalelere ilişkin sonuçlar ve öneriler eklenmiş ve savaştan sonra şehrin bir bütün olarak toparlanma çalışmalarına entegre edilmiştir.

Bu çalışma, tüm tarihi, dini, ekonomik ve sosyal düzeyde önemli bir alan olduğu için El-Jdayde semtindeki tarihi binalarda bulunan tarihi değerlere ışık tutmayı amaçlamaktadır. Kurulduğu ilk günden itibaren önemli bir alan olarak kabul edilmektedir. Camilere ek olarak - çeşitli Hıristiyan mezheplerine ait kiliseleri içeren çeşitli bir sosyal dokuydu. Onundaki lüks yapıları geniş evleri sahiplerinin zenginliğini göstermektedir. En önemli tarihi yapılar ve evler, bunların tarihi çalışmaları ve mimari analizleri üzerinde durulacak, tarih boyunca meydana gelen değişimlere değinilecek ve daha sonra mevcut duruma göre anlatılarak ve nelere yol açtığı

anlatılacaktır. Suriye'deki son silahlı çatışmanın sonucu ve ardından mevcut durumu değerlendirilecektir.

İncelenecek önemli yapılar arasında: Şeraf Camii, Behram Paşa Hamamı ve İpşer Paşa Küllüyesi. Ayrıca semtdeki yedi kilise de incelenecek: Katolik Ermeni Kilisesi, Katolik Rum Kilisesi, Katolik Süryani Kilisesi, Ortodoks Ermeni Katedrali, Ortodoks Rum Kilisesi, Maruni Mar İlyas Kilisesi ve Eski Maruni Mar İlyas Kilisesi.

Çalışma modeli olarak beş geleneksel ev seçilmiştir ve semtte büyük önem taşıyan bu evler şunlardır: Gazale evi, Açıkbaş evi, Basil evi, Dellal evi ve Sadir evi.

Çalışmanın Yöntemi

Genellikle, tarihi alanların çalışmaları ayrıntılı saha çalışmaları gerekmektedir. Ancak çalışma yerinin erişilememesi nedeniyle, önceki çalışmaların sunumu ve analizi olan alternatif bir metodolojiye güvenilmiştir. Mevcut hasar istatistiklerine güvenmenin yanı sıra dır.

Çalışma koşullarının bir sonucu olarak ve alanın hala istikrarsız ve erişimin zor olması nedeniyle, çalışma, internette yeterince dolaşan görüntülerin analizine ek olarak, esas olarak elimizde bulunan kaynaklara bağlı olacaktır. Mevcut hava fotoğraflar da ek olarak kullanılacaktır.

Tarih çalışmaları için çeşitli yerel tarihi kaynaklardan yararlanılmıştır. Halep tarihi hakkında yazan en önemli yazarlar İbnü'l-Adim, İbn Şeddad ve El-Acemi'dir.

Kentsel yapıları incelerken, Halep hakkında Fransızca bir kitap yazan ve daha sonra Arapçaya çevrilen JEAN SAUVAGET'in yazılarıyla başladım. Ayrıca Halep şehri ile ilgili her çalışma için önemli bir kaynak olan ANDRÉ RAYMOND ve Heinz GAUBE'in yazıları.1979 yılında Halep'i ziyaret eden JEAN-CLAUDE DAVİD de çok faydalı ve önemli çalışmalar yapmıştır. Halep şehrinin tarihi ve mimarisi ile ilgili çok zengin bir bilgi kaynağıdır. Yerel kaynaklara gelince, Necva Osman'ın 2009 yılında basılmış olan 'Halep, Kilis ve Gaziantep'teki Tarihi Eser ve Abideler' isimli kitabı, Lamia Jasser'in 2010 yılında basılmış olan "Halep'te Adım Adım Osmanlı'nın İzinde" isimli kitabı, UNESCO ve UNITAR işbirliğinde hazırlanan 'Five Years Conflict; The State of Cultural Heritage in The Ancient City of Aleppo' başlıklı çalışma, L.I.S.A. isimli araştırma grubu, Syrian Heritage

grubunun arşivi ve daha birçok kaynak kullanılarak Eski Halep şehiri ve El-Jdayde semtinin yapıları hakkında bilgi sahibi olunmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HALEP ESKİ ŞEHİR'İN TANITIMI

1.1. HALEP GENEL KONUMU

Halep şehri, Suriye'nin kuzeybatısında yer almaktadır. Kuzey bölgesinin merkezi olarak kabul edilmektedir. 350 hektardan fazla alanı ile Suriye'nin ikinci büyük şehridir. Yüzlerce tarihi eser içermektedir. Dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Kasmo, 2012, s.277).

Harita 1 Suriye haritası ve Halep'in konumu (UNESCO ve UNITAR, 2018, s.20)

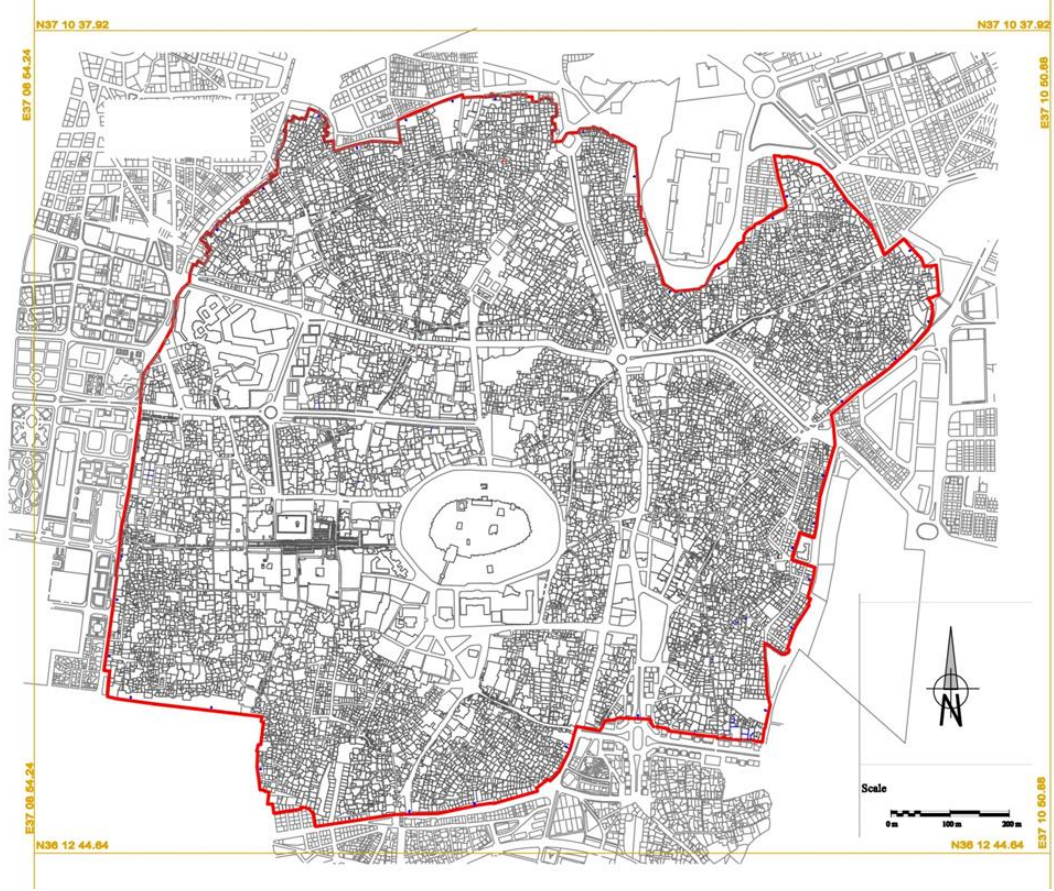
Halep şehri, Halep'in Eski Şehri olarak bilinen sınırları içinde bir bölgenin uzantısı ve genişlemesidir. Bu da bugün Halep şehrinin içinden çıktığı temel çekirdeği oluşturdu. Bu nedenle şehir içinde şehir olarak kabul edilebilir. Halep Antik Kenti, arkeolojik ve tarihi yapılarıyla öne çıkan kentsel dokuya birbirini takip eden uygarlıkların toplumsal normlarının yansımalarının eşsiz ve net bir örneğidir.

Halep, Haçlı Seferlerinden bu yana sadece uluslararası kıtalararası ticarete önemli bir ticaret merkezi olmakla kalmamış, aynı zamanda ekonomik faaliyet ve el sanatları üretimi için de güçlü bir merkez olmuştur ve bu nedenle Halep, önemini başta uluslararası ticaret ve kervanların hareketi sayesinde almaktadır. , ve geleneksel el sanatları sayesinde ikinci sırada (Gaube, 2007, s.16-25).

1986 yılında UNESCO, Halep eski kentini Dünya Mirası Listesi'ne eklemiş ve korumaya almıştır (Kasmo, 2012, s.277).

Kentin kıtalar arasındaki merkezi konumu, onu en önemlileri İpek Yolu olan birçok ticaret yolu için bir kara ulaşım istasyonu haline getirmiştir. Bu, tarihçiler tarafından Doğu'ya açılan kapı olarak kabul edildiğinden, ekonomik önemini artırmaya katkıda bulunmuştur. Halep, İstanbul ile Kahire'yi kara yoluyla birbirine bağlayan Osmanlı Devleti için çok önemli yolun yaklaşık yarısında ve İstanbul'dan Bağdat'a uzanan ticari yol üzerindeki mesafenin ortası ile Orta Doğu'nun ortasının altında bir kara ulaşım istasyonu olarak konumlanmıştır. İstanbul ile Mekke'yi kara yoluyla birbirine bağlayan hacı ve eşya taşımacılığı açısından önemli yol üzerindeki uzaklık (Gaube, 2007, s.27).

Hac yolları ve ipek yolu üzerinde bulunan Suriye'nin Şehirlerinden ikinci en önemli şehridir. Halep bölgesi, şehrin güneyindeki meyve bahçeleri ve buğday tarlaları ile Suriye'nin en verimli tarım arazisine sahip bölgelerdendir. Birçok nehre komşu olan Halep'in su kaynakları oldukça fazladır (Özocak).

Harita 2 Halep Eski Şehir- 1986'de Dünya Mirası Listesine Yazılan Alanların Haritası
(UNESCO ve UNITAR, 2018, s.17)

1.2. HALEP TARİHİ

Halep şehri, sahip olduğu seçkin coğrafi konumundan yararlanarak, kurulduğu dönemden günümüze kadar önemli bir ticaret ve üretim merkezi rolünü üstlenmeye devam etmiştir. Ayrıca, uzun tarihi boyunca maruz kaldığı birçok hasarın üstesinden gelmeyi başarmıştır. Halep şehri, MÖ 3. yüzyılın ortalarından itibaren Amori devletinin, ardından Hitit devletinin, ardından da Arami devletçiklerinin egemenliğine girmiştir. Halep, bu Arami devletçiklerinden birinin başkenti olarak görülmemişse de, Tanrı Haded'in önemli bir merkez olarak kültürel ve dini önemini korumuştur. Daha sonra, Asur egemenliğine bağlanmıştır. Sonra dai Asurlulardan Keldanilere, Bunlardan da Ahmini Perslere geçmiştir. Pers döneminde, Yunanlılarla yapılan savaşlarda, önemli askeri merkez haline gelmiştir (Osman, 2009, s.19-20).

Halep, MÖ 64 yılında Romalılar tarafından ele geçirilene kadar bir süre Yunanlıların elinde kalmıştır (El-Gazzi, 1923, s.7). Halep, 636'daki İslam fethine kadar "Bizans İmparatorluğu" olarak bilinen Romalıların egemenliğinde devam etmiştir. Ancak bu dönemde de şehir 540 yılında Perslerin saldırısına uğrayarak ağır hasara yol açıp tamamen yanmıştır (Osman, 2009, s.20).

Halep'i halife Ömer İbnü'l-Hattab döneminde 636 yılında fetheden Müslümanlar, savaşız bir barış antlaşması ile Antakya kapısından içeri girmiştir. Antlaşma, sakinlerine kendilerinin ve ailelerinin, şehirlerinin duvarlarının, kiliselerinin, evlerinin ve içinde buldukları kalenin güvenliğini garanti etmiştir (İbnü-Lşihna, 1984, s.31).

Emeviler döneminde Halep şehrinin aydınlığı İslam devletinin başkenti Şam'ın parlaklığından dolayı biraz söndü, ancak 717 yılında Emevi Camii burada kurulmuştur (Gaube, 2007, s.46).

Abbasilerin iktidara gelmesi ile 1129'da Zengilerin fethi arasındaki dönem, Halep'te siyasi istikrarın olmaması ile karakterize edilmiştir (UNESCO ve UNITAR, 2018, s.13). Hamdani devleti, Abbasi Halifeliğinin çağdaşı ve ona bağlı bir devlettir. Seyfü'd-Devle el-Hamdani, Halep'i 944 yılında kendi devletine kattıktan sonra başkent yapmıştır. Halep, o dönemin en önemli entelektüel merkezlerinden biri haline gelmiştir. Ama Halep'in Hamdani Devleti zamanındaki parlaklığı sadece 18 yıl sürmüştür, Bizanslılar 962'de onu ele geçirmiş ve yağmaladıktan sonra feci şekilde tahrip etmiştir. Uzun bir istikrarsızlık döneminden sonra şehir Haçlı tehdidinden kurtulmuştur. Halep, Nureddin Zengi'nin (1146-1174) yönetimi altında İslam döneminde ilk imar harekâtına tanık oldu. Nureddin Zengi'nin şehir surlarını yenilediği, kaleyi güçlendirdiği, Ulu Cami'yi genişlettiği ve pazarlar, okullar ve kurumlar inşa ettiği yer (Gaube, 2007, s.47-50).

Halep, 1183 yılında Selahüddin Eyyubi'nin egemenliğine girmiş ve 1260 yılındaki Moğollar istilasına kadar uzanan uzun bir dönem boyunca ekonomik olarak zenginleşmiştir. Levant'ta İslam dünyasının en zengin şehirleri ve surların dışında yeni mahalleler inşa edilmiştir ve Pazarlar genişledikçe kale yeniden inşa edilmiştir. Melik ez-Zahir Gazi el Eyyübi (1186-1216), 1212 yılında surları yeniden yaptırmış,

şehir kapılarını onarmış ve şehrin kuzeyinde Nasr kapısı gibi yeni kapılar yaptırmıştır. Melik ez-Zahir Gazi'nin türbesinin bulunduğu Sultaniyye Medrasası gibi yeni Medrasalar da yaptırılmıştır. Halep şehri 1260 yılında Moğollar tarafından yıkılmış ve neredeyse terkedilmiştir. Ertesi yıl Memlûkler tarafından serbest bırakıldıktan sonra 1516'daki Osmanlı fethine kadar onların elinde kalmıştır. Memlûkler döneminde şehir yavaş yavaş büyümesini geri kazandı ve içinde güvenlik tesis edildikten sonra şehir yeniden harap oldu. 1401'de Timurlenk baskınının sonucudur. O dönemde bilinen yapılar arasında Sahabiya Okulu, Yalbougha al-Nasiri hamamı ve Atruş Camii sayılabilir. Memlûk hakimiyetinin ikinci döneminde (1401-1516) ikinci bir refah dönemi yaşayan Halep, 1428'de güneye ve doğuya doğru yüzde 50 oranında genişleyerek şehrin merkezindeki kale haline gelmiştir. İçerisine camiler ve okullar yapılmış, çarşılar genişletilmiştir. Onbeşinci yüzyılın sonlarında Emir Azdumur tarafından yaptırılan el-Sabun Hanı, ticaret alanındaki ilk büyük han olmuştur (UNESCO ve UNITAR, 2018, s.14).

Halep şehrini etkileyen Osmanlı fethi (1516-1916), şehrin büyümesi ve gelişmesi için bir başlangıç noktası olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Batı ile ticarete açık olması, Halep'in hac yolu üzerinde bulunmasının yanı sıra kara ticaret yolu üzerindeki stratejik konumu ekonomik, kültürel ve dini etkileri olmuştur. Bu da Halep'in Osmanlı İmparatorluğu'nda İstanbul ve Kahire'den sonra üçüncü şehir olmasına yol açmıştır. Osmanlı döneminde ayrıca Hüsreviye, El-Adiliye ve El-Behramiye Camii gibi İstanbul tarzında tasarlanmış bazı önemli tarihi tesislerin inşasına da tanık olunmuştur. Ayrıca Osmanlı döneminde, 16. yüzyılda Halep, şehrin kuzeyinde ve doğusunda geniş varoşların büyümesi olan önemli bir kentsel olaya tanık olmuştur. Bu genişleme, Hıristiyan cemaatinin artan nüfusunun sonucuydu (Raymond, 2007, s.294-298).

19. yüzyılda Halep, şehrin sosyal, ekonomik ve idari hayatında köklü değişikliklere sahne olmuştur. Şehir Batı'dan çizilen modernite yolunu izlemiştir.1866 yılında Halep'te ilk belediyeçilik kurulumu yapıldı. Şeritler ayrıca düzenli geniş caddelerle işaretlendi. Ve yeni yapı malzemeleri ortaya çıktı. Zaman geçtikçe bu alanlar "Yeni Şehir", Surlu Şehir ve eski dış mahalleleri "Eski Şehir" olarak biliniyordu. Hastaneler, okullar, idari binalar, karakollar ve diğerleri gibi

birçok kamu binası inşa edildi. Bu yapılar arasında 1900 yılında inşa edilen Hamidi Devlet Hastanesi de bulunmaktadır. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle yapımı durdurulan Yeni saray, 1933 yılına kadar tamamlanamamıştır. 1884 yılında arkeolojik anıtların korunması konusunda yeni Osmanlı kanunu çıkarılmıştır (UNESCO ve UNITAR, 2018, s.15).

1923'teki Fransız İşgal sırasında, Fransız Enstitüsü ve Arap Bilim Akademisi, Arap-İslam kültürünü tanımaya ve anıtları restore etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Fransız tarihçi Jean Sauvaget, Şam ve Halep'te korunması gereken İslam anıtlarının bir listesini düzenlemiştir. Ulusal Müze 1931'de açılmıştır. Ve 1968 ile 1974 arasında, UNESCO tarafından atanan Japon Banshoya'nın gözetiminde eski şehir için bir dizi talimat ve bir koruma planı hazırlanmıştır. 1986'da UNESCO, Halep eski kentini Halep eski kentini Dünya Mirası Listesi'ne eklemiş ve korumaya almıştır. 2000 yılından bu yana, Eski Halep birçok onarım ve restorasyon görmüştür, su ve kanalizasyon şebekesi iyileştirildi ve sokak karolarının yüzde 80'i yenilenmiştir. Halep 2012'de son silahlı çatışmaya girene kadar, tüm bunlar turizm ve ekonomi açısından önemli bir iyileşmeye yol açmıştır, bu da büyük can kayıplarına ve kitlesel nüfus yer değiştirmelerine ve şehrin yapısının büyük ölçüde tahrip olmasına neden olmuştur. 2016'nın sonunda, şehirdeki çatışmalar sona ermiştir ve Halep, kısmen dışarıdan gelenleri kabul edebilmiştir, bu da UNESCO'nun 2017'de bir değerlendirme heyeti göndermesine ve Halep'in kültürel mirasının restorasyonu için ilk uluslararası koordinasyon konferansını düzenlemesine izin vermiştir (UNESCO ve UNITAR, 2018, s.16).

Halep'teki hasarlı anıtlar, 2018'den itibaren gerçek ve başarılı restorasyon çalışmalarına tanık olmaya başlamıştır, çünkü bazı binalar restorasyondan sonra tamamen iyileşmiştir ve çatışmadan önceki faaliyetlerine geri dönmüştür. Diğer bazı binalar ise halen başlamış ve henüz tamamlanmamış restorasyon çalışmalarının tamamlanmasını beklemektedir. Diğer binalar ise onarım ve restorasyon çalışmalarına başlamak için sırasını, ilgili makamları ve hissedarları beklemektedir.

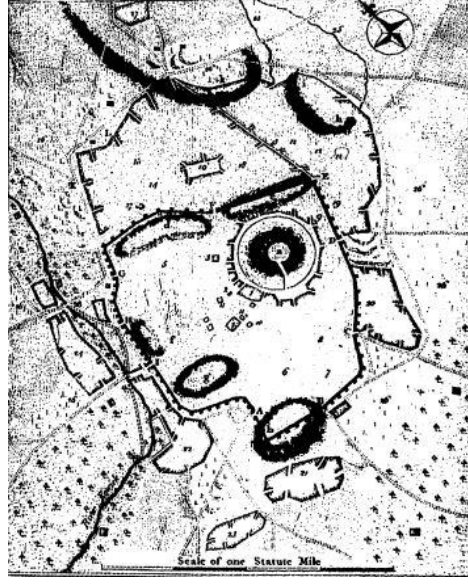
1.3. HALEP'İN KENTSEL GELİŞİMİ

Halep eski şehir, yüzyıllarca süren uzun bir planlama sürecinin sonucudur. Eski şehrin tasarımı Helenistik ve Bizans dönemlerine kadar uzanmaktadır, ancak eski şehrin kentsel dokusunun büyük bir kısmı Osmanlı dönemine aittir. Eski Halep'teki kentsel büyüme birkaç sebepten kaynaklanmaktadır:

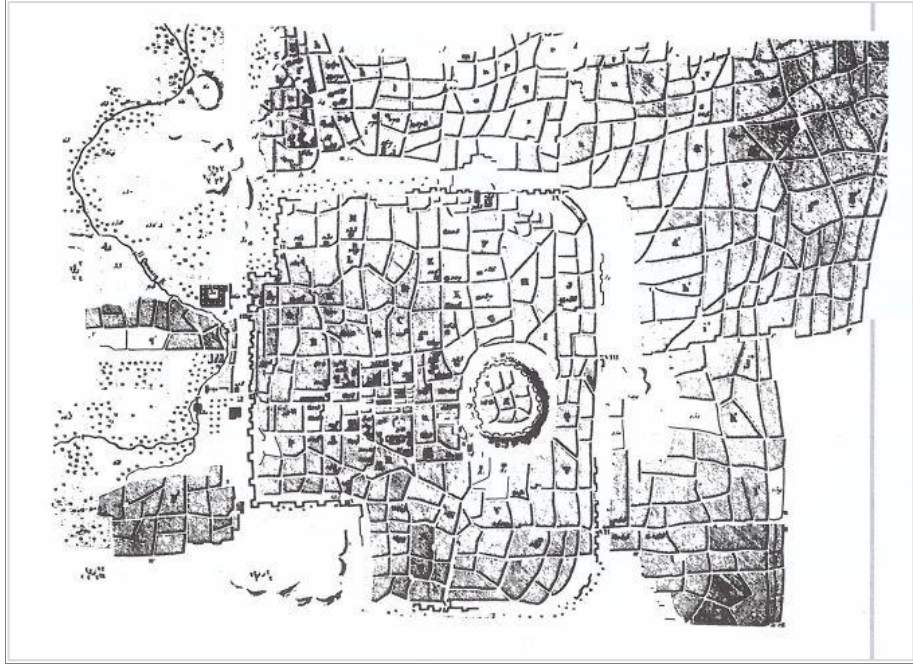
Devlet adamları tarafından çokça vakıf yapılmıştır, hayır işleri için tarım arazileri, dükkanlar, hanlar, hamamlar tahsis edilmiştir. Kentsel alanın %70'i vakıf mülkünün bir parçasıymış. Bu vakıflar, yolların genişletilmesi ve çeşmelerin inşa edilmesi de dahil olmak üzere tüm çevre bölgelere hizmet etmiştir. Kentsel dokusunun büyük bir kısmı semt sakinlerinin bireysel girişimleri sonucu inşa edilmiş ve bu süreçte birçok resmi standart uygulanmıştır. gayrimenkul mülkiyeti anlaşmazlıklarıyla ilgili davalar şeriat mahkemeleri tarafından çözülmüştür. Şeriat mahkemelerinin kararları, o dönemde belli bir sistemin var olduğu varsayılacak kadar birbiriyle uyumluymuş (GTZ, 1998, s.2-3).

Halep şehrine en eski plan, gezgin Carsten Niebuhr tarafından hazırlanan 1770 yılına dayanmaktadır. Bu plan, eski Halep şehrinin temel özellikleri hakkında fikir vermektedir. Kale, sur, surların içindeki ve dışındaki semtler ve o dönemdeki bazı ana binaların yanı sıra kuveyk Nehri'nin seyrini açıkça göstermektedir. Ardından Fransız konsolosu Rousseau'nun 1825'teki planı, Niebuhr'un planından daha doğru isimler ve ayrıntılarla gelmiştir (Russel, s.30).

Osmanlı ilk 75 yılların idaresinde inşaat Halep'in ticari yapılarını büyütüştür. Bu dönemde, sokakların genişletilmesi, su çeşmesi ve drenajların geliştirilmesi ile tüm alanın yeniden inşa edilmesi anlamına gelmektedir. Daha sonrasında da sur dışındaki mahalleler oluşmaya başlamış ve ilk olarak sur dışında El-Jdayde semti geliştirilerek İpşir Paşa külliyesi de dahil olmak üzere alanın ihtiyacını karşılayacak her türlü yapı inşa edilmiştir (GTZ, 1998, s.2).

Şekil 1. 1 Halep planı, Niebuhr 1770, (Russel, 1997)

Şekil 1. 2 Halep planı, Osmanlı Donemi, Rousseau 1825, (GTZ)

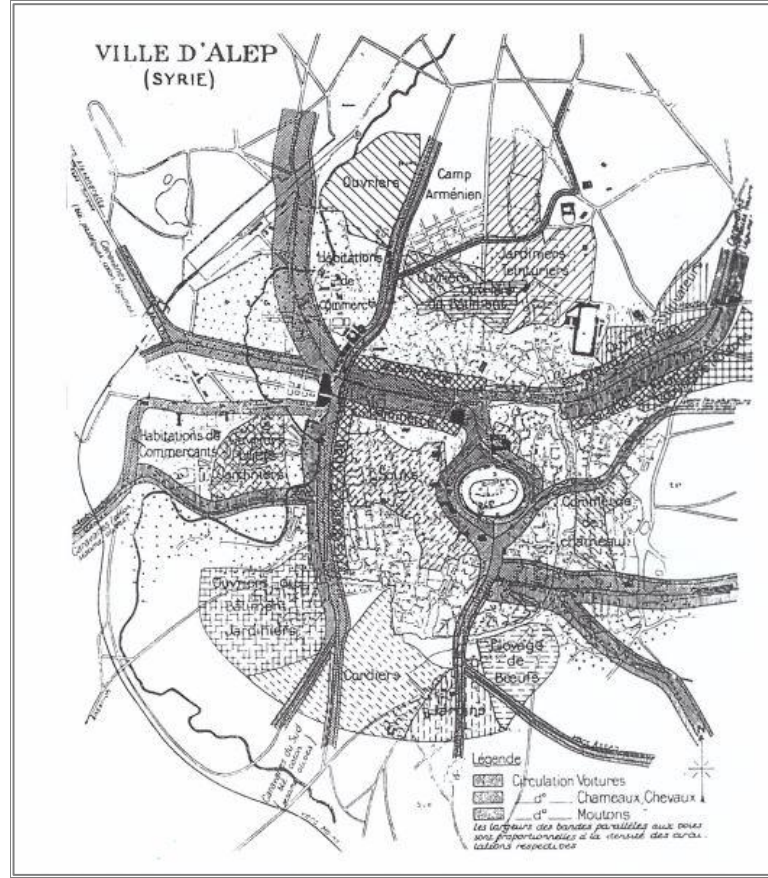
19. yüzyılın ikinci yarısında kent yaşamını düzenleyen yeni yasalar çıkarılmıştır. Halep Belediyesi 1860 yılında kurulmuş ve 1884 yılında "Tarihi Anıtlar Yasası" yürürlüğe girmiştir. 1900 yılında Halep'in ilk nazım planı oluşturulmuştur.

Bu planda eski Şehir'in batısında genişlemesi ve genişleyen alanın eski Şehir'e üç ayrı aks ile bağlanması öngörülmüştür. Bu gelişmelere ek olarak, Eski Kent'in kuzey ve batısında yeni yapılar başlamış ve kent bu alanlara doğru genişlemiştir. Aziziyye, Hamidiyye, Camiliyye ve İsmailiyye mahalleleri kurulmuş. Eski şehrinin kuzeyindeki hendek doldurularak cadde haline dönüştürülmüş ve etrafına iki ve üç katlı binalar inşa edilmiştir. Ferec Kapısı meydanı genişletilmiş ve saat kulesi inşa edilmiştir. Şehrin büyümesiyle birlikte artan yeşil alan ihtiyacı halk bahçeleri ile karşılanmış, demiryolları tanıtılarak iki tren istasyonu yapılmıştır (DOC-GTZ, 1998, s.4).

Fransız mandası döneminde eski Halep'in kentsel dokusunun yapısında çok önemli bir değişiklik olmamıştır, ancak uygulamalar Avrupa tarzında eski şehrin dışına doğru kentsel genişlemede yoğunlaşmıştır. Kentin kapsamlı bir hava araştırmasının yapıldığı ve farklı ölçeklerde kadastro planlarının oluşturulmuştur.

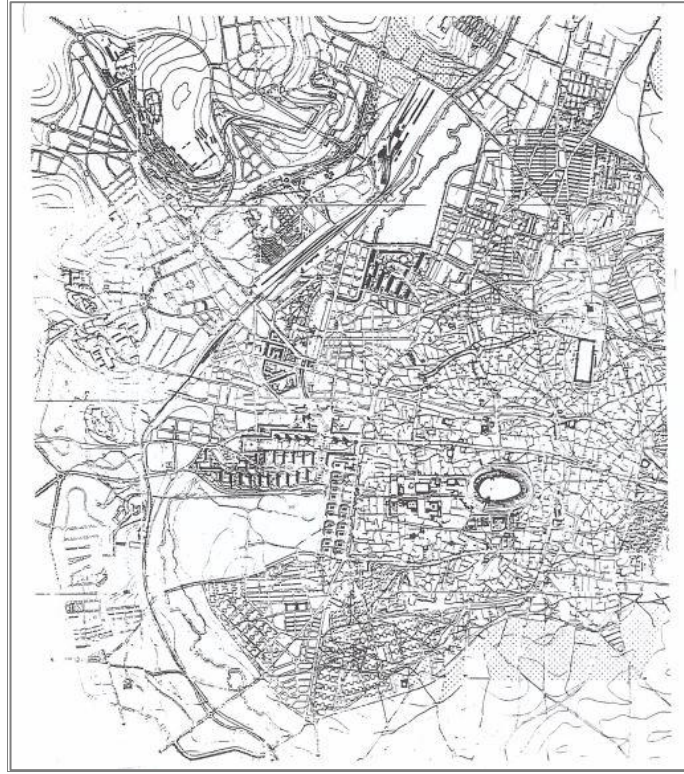
1932 ve 1938 yılları arasında, Danger ve Ecochard mühendisleri Halep şehrinin düzenlenmesi, genişletilmesi ve güzelleştirilmesi için bir plan hazırlamakla görevlendirilmişti. Planlarında, Kuveyk Nehri'nin Eski Şehir'i yeni şehirden ayırmasını tasarlamış ve tüm modern yapıların çevresinde yeşil alanlar olacak şekilde geniş araziler kurgulamıştır. Bu durumda şehir ekonomik olarak da ikiye ayrılmıştır. Ancak eski şehir sakinlerinin itirazı ve o sırada mekanizmanın yetersiz olması nedeniyle plan uygulanamamıştı (GTZ, s.6; Yusuf).

1946'da Suriye, Fransız Mandası'ndan bağımsızlığını kazanmıştır. Bağımsızlıktan sonra Suriye'de endüstriyel ve ekonomik gelişmeler yaşanmaya başlamış, bu da şehirlerin genişlemesine yol açmıştır. Bu büyüme Halep'teki ticari, mali ve idari yapıların Eski Şehir dışına taşınmasına neden olmuş ve modern şehirde ticaret merkezleri kurulmaya başlanmıştır. Eski Şehir'de ise ticari kuruluşlar daha çok geleneksel kesime hizmet vermeye devam etmiştir (DOC-GTZ, 1998, s.6).

Şekil 1. 3 Halep planı, Master Plan, 1934, Danger, (GTZ)

1954 yılında Fransız Andre Gutton tarafından yeni planlama girişimleri tanıtılmış. Halep'in yük taşımacılığının uluslararası karayolu düğümü olduğunu vurgulamak için oluşturulan plan, kale ve kentsel formun soyut birleşimini planlamaktaydı. İki kollu doğu-batı eksenini oluşturularak, Şam karayolu ile Rakka karayolu birbirine bağlanacak, yollardan biri kuzey ve güney mahallelerinden geçecek, Halep Ulu Camii çevresindeki tarihi doku oluşturulacaktı. temizlenmiş ve Ulu Cami'den Kale'ye ulaşacak yol oluşturulmuştur. Birçok alanın yıkıldığı bu projede Halep Eski Şehri'nin fiziki ve sosyal önemi göz ardı edilerek tarihi mahallelerin korunmasına özen gösterilmemiştir. Eski Şehir'deki tarihi yapıların onda biri yıkılırken, birçok önemli tarihi bina ve mahalle surların dışında yıkılmıştır (DOC-GTZ, 1998, s.7).

Şekil 1. 4 Halep planı, Master Plan 1954, Andre Gutton, (GTZ)

1972-1974 yıllarında Japon mimar Banshoya ve Fransız mimar Jean-Claude David, merkezi hükümet ile işbirliği içerisinde yeni bir nazim planı hazırlamıştı. Bu plan, geleneksel pazarları ve bazı eski mahalleleri korumayı amaçlıyordu. Bu plan da surların içindeki bazı önemli yapıların yıkılmasına da neden olmuştur. Bu plan şehrin surlarının dışındaki kuzeyi ikiye bölecek ve birçok önemli yapının yıkılmasına yol açacaktı. Eski kent dokusunun fiziksel ve sosyal olarak zarar görmesi bu planın eleştirilmesine yol açmıştır. Buna göre Eski Eserler Müdürlüğü, surların içindeki antik kentin tamamını anıt alan olarak tescil ettirmiştir. Bu adım ile nazim planı durdurulmuştu. Eski şehrin canlandırılması projesi için bir komite oluşturulmuştu. Yıkımlar tamamen yasaklanmış ve restorasyon çalışmaları için izin gereklidir. 1985 yılında surların dışındaki mahalleler de koruma alanına eklenmiştir (DOC-GTZ, 1998, s.7) .

İKİNCİ BÖLÜM

2. EL-JDAYDE SEMTİ

Bu bölümde Halep'in eski şehirdeki ilgili kaynaklar üzerinden El-Jdayde semtin hakkında bilgi verilecektir.

2.1. SEMTİN KONUMU

El-Jdayde semti, eski Halep şehrinin sınırları içindeki en yeni geleneksel semtlerden biridir. Semt, Halep şehrinin surların dışında bir uzantısıdır ve yaklaşık 20 hektarlık bir alana sahip eski Halep şehrinin kuzeybatı kesiminde yerini almaktadır. Kuzey varoşun batı kısmını oluşturur.

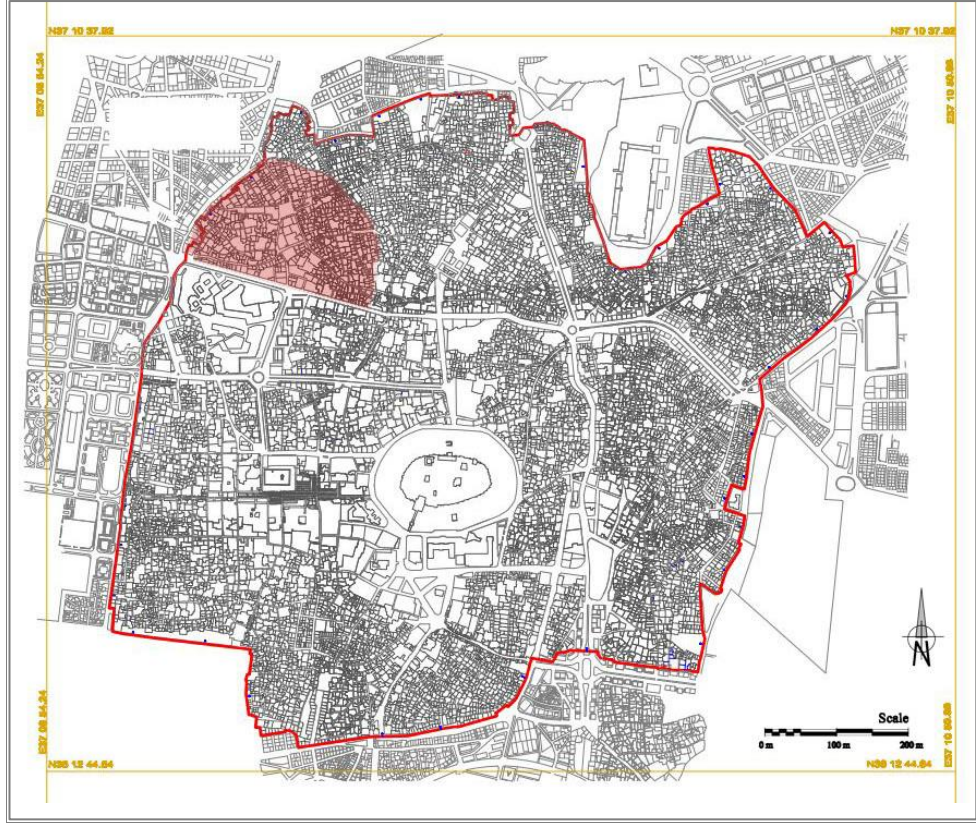
El-Jdayde semti, dar sokaklarla ayrılmış birkaç bitişik mahallelerden oluşur. Bu mahalleler (Salibe mahallesi, Tomeyat mahallesi, Şamali mahallesi, BalıBurğul mahallesi, Atevi mahallesi ve Abdülhai mahallesi). Semt, eski Halep şehrinin sınırları dışında kalan kuzeyden Hazzaze mahallesi, batıdan ise Aziziyye semti ile sınırlanmıştır. Semt, güneyden eski şehri çevreleyen eski sur boyunca inşa edilen Hendek Caddesi ile sınırlanmaktadır. Güneydeki eski şehir ile kuzeybatıdaki yeni semtleri birbirinden ayıran önemli bir alanda El-Jdayde semtinin bulunması, semti Dünya Miras'ında belirtilen alan ile onun dışındaki alanlar arasında bir buluşma noktası haline getirmektedir.

El-Jdayde semti adının kökeni, bu semtin eski Halep şehrinin surları dışında diğer semtlerinin inşa edildiği zaman dilimlerinden daha yeni bir zaman diliminde inşa edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu semtin alanı eski şehrin alanına göre küçük olduğundan, adı “yeni” kelimesinin küçültülmüş hali olarak geldi ve küçük yeni semt anlamına gelen -El-Jdayde semti- olmuştu (El-Esadi, s.158).

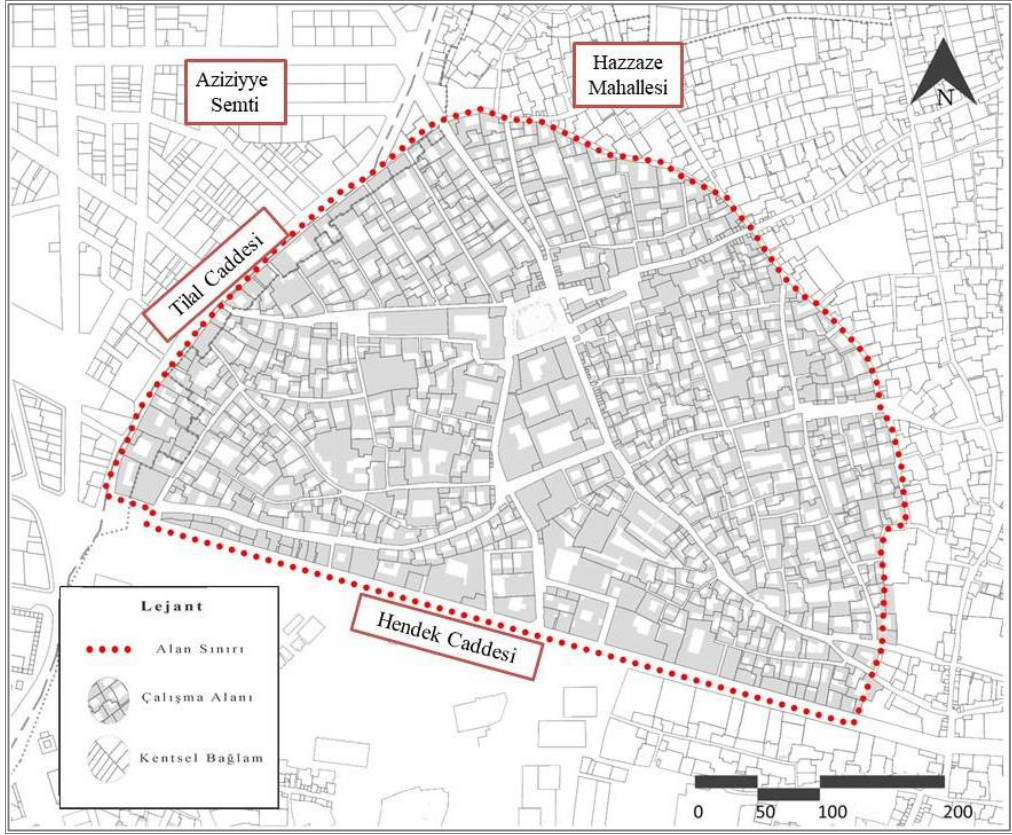
Tarihi referanslar arasında El-Jdayde semtinin bir diğer adı da Hıristiyan Mahallesi'dir, on dokuzuncu yüzyılın sonuna kadar çoğunluğu oluşturan Hıristiyan nüfusun büyük bir yüzdesi nedeniyle (İbnü-Lşihna, s.242).

El-Gazzi ayrıca El-Jdayde semtinin adının sadece Salibe Mahallesi -kiliselerin

toplandığı yer- olarak adlandırıldığını ve daha sonra semtin tamamı için bu adın söylenmeye başlandığını ve asıl El-Jdayde semtine Salibe denildiğini belirtmektedir (El-Gazzi, 1923, s.468).

Harita 3 El-Jdayde Semti konumu, Dünya Miras Alanı'na kayıtlı olan Halep Eski Şehri'nin Haritası, (UNESCO ve UNITAR, s.17), (Tez Çalışması Kapsamında Hazırlanmıştır)

Harita 4 El-Jdayde Semtin sınırları, Museum of Islamic Art, Berlin, 2016, (URL-34)
(Tez Çalışması Kapsamında Hazırlanmıştır)

2.2. SEMTİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Halep'in kuzey varoşu “Nasr kapınının dışı” olarak bilinen geç Memlûk döneminde (15. yüzyıldan 16. yüzyılın başlarına kadar) gelişmeye başladı ve Osmanlı döneminde ilk yüzyıllarda-16. yüzyıldan itibaren- gelişmeye devam etmişti (Knost).

Hristiyanlar Eski Halep'te surlar içinde yaşarlardı, ama Timurlenk önderliğindeki Moğollar 1400 yılında Halep'i işgal edip yaktıktan sonra Hristiyanların çoğu oradan kaçıp bir süre sonra geri dönmüş, ancak sur içindeki evlerinin çoğunu kaybetmişlerdi. Bu yüzden şehrin kuzeybatı köşesinde yeni bir mahalleye yerleştiler ve Kiliselerini buraya inşa ettiler. Bu yeni olan mahalle El-Jdayde semti olarak tanıldı. Salibe ise eski El-Jdayde sayılır. MS on beşinci yüzyılın başında surların dışında kurulmuştur. Nüfusun çoğu Romalı ve Süryani idi (El-Asadi, s. 158).

Bu genişleme surların dışında yapıldığı için korunmaya muhtaçtı, bu nedenle sakinler mahallelerini ve sokaklarını, duvarların yüksek olduğu ve her mahallenin veya sokağın başlangıcında geçilmez bir kapı içeren özel bir mimari sisteme göre inşa ettiler. Her mahalle sakininin akraba olduğu veya birbirini iyi tanıdığı göz önünde bulundurularak, geceleri mahalle sakinlerinin girmesi için kapıyı açmak olan özel bir bekçi tarafından hırsızlardan ve düşmanlardan korumak için bir kapı kurulmuştur (Yusuf, N., 2013).

Memlûkler dönemin sonlarında, "El-Jdayde" olarak adlandırılan batı kısmı Hıristiyan nüfusun çoğuna ve kiliselerine ev sahipliği yaptı, halbuki bu kiliselerin bir kısmı 15. yüzyılın ikinci yarısında önemli inşaat ve imar faaliyetleri görmüştü. Memlûk döneminin son on yıllarında, özellikle kuzey varoşünü Halep su kaynağına (Halep Kanalı) bağlayan su boru hattı olmak üzere önemli altyapı projeleri tamamlanmıştı. Yeni su tüpü boyunca, 1490'dan camiler ve çeşmeler de dahil olmak üzere çeşitli inşaat faaliyetleri gözlemlenebilir (Knost).

Aşağıdaki şekil ile El-Jdayde semtindeki en önemli anıtlar ve geleneksel evleri yapıldıkları dönem ile birlikte gösterilecektir.

Harita 5 Binaların Tarihi Dönemleri, Museum of Islamic Art, Berlin, 2016, (URL-34)
(Tez Çalışması Kapsamında Hazırlanmıştır)

El-Jdayde semtinde -Şeref Camii hariç- Memlûk dönemine ait tarihi yapıların bulunmaması, bu semtin daha önce de belirtildiği gibi Halep'te Memlûk zamanının sonlarına yakın bir dönemde Moğolların Halep'ten çıkmasından bir süre sonra kurulmuş olmasından kaynaklanmaktadır.

Salibe mahallesinin (El-Jdayde olarak adlandırılan) kurulduğu yıl kesin olarak bilinmemekle birlikte, buradaki Hıristiyan varlığı eskidir, Maruni kütüphanesinde Maruni Kilisesi'nin 1489'da bu mahallede bulunduğunu açıkça belirten tutulan bir dini kitap bulunmaktadır. Bu mahalle, Hıristiyan ileri gelenleri yaşadığı tek mahalleydi. Daha sonra Aziziyye semti ve küçük Salibe mahallesi kurulunca buraya taşınarmıştı. Mahalle sakinlerinin çoğu Ermeni göçmenleri olmuştu. 1652'de Halep'e giren İtalyan seyyah Della Valle diyor ki: "Halep'teki

Hristiyan mahallesini ziyaret ettim, şehrin surunun dışında kalan yeni oluşturulan semte El-Jdayde deniliyor. Kiliseleri ona yakındır ve bir noktada bitişik dört kilisedir ve hepsinin bir avlusu ve bir kamu girişi vardır. Ermenilerin biri Kırk Şehit adında ikincisi ise Meryem Ana Kilisesi adında olmak üzere iki tane kilisesi, Rum kilisesi, Marunilerin ise Mar İlyas adında bir kilisesi vardır. Süryani Kilisesi ise tek başınadır, diğerlerinden daha güzel ve daha geniştir” (El-Gazzi, 469-470). El-Jdayde semtinde şu anda bulunan tüm kiliselerin tarihi geç Osmanlı dönemine ait olsa da bu kiliselerin bir kısmı on beşinci yüzyıldan beri semtte yaşayan Hristiyan mezheplerinden birine ait diğer binaların molozları üzerine inşa edilmiştir.

Kuzey ve doğu varoşlarının büyümesi Halep şehrinin tarihindeki en belirgin özellikti. Oysa Hristiyan olan El-Jdayde semti, Halep şehrinin mimarisinin ihtişamını gösteren, günümüze kadar gelen lüks binalar ve İpşir Paşa'nın inşa ettiği, Han, kaysariyeler ve çeşitli dükkanları içeren külliye aracılığıyla elde ettiği büyük ekonomik projesi aracılığıyla ortaya çıkan büyük bir gelişmeye tanık olmuştu. Semtin işlevsellersi kademeli olarak değişimi tekstil endüstrisinin yerini diğer işletmeler ile değişmiş olmasına rağmen İpşir Mustafa Paşa'nın küllüyesi, Halep'in kuzey varoşunun ekonomisinde 20. yüzyıla kadar önemli bir rol oynamaya devam etmişti (Knust).

Kuzey varoşü aynı zamanda dokuma ve kumaş boyama atölyeleri gibi esnaf ve zanaatkarların evlerinin kurulduğu birçok endüstriyel faaliyetin büyümesine de tanık olmuştu. Ayrıca içinden geçen ticaret konvoyları sonucunda yaşadığı gelişme. Sauvaget'in da belirttiği gibi, Halep şehrinin varoşları o kadar geniştir ki, şehrin sadece ekleri olarak kabul edilemezler (Raymon, 1991, s.149-150).

El-Jdayde semti, iyi düşünülmüş bir şehir planlamasına dayanan çok önemli bir çekirdek etrafında kümelenmiştir. Bu çekirdek güneyde bir cami, bir han, bir kahvehane ve üç kaysariye oluşan İpşir Paşa külliyesi tarafından işgal edilmiştir. Kuzeyinde birçok dükkan var ve batıda ise farklı Hristiyan mezheplerinden sekiz kilisenin bulunduğu bir yerleşim mahallesine bağlıdır. On altıncı yüzyılda El-Jdayde semti, surların dışında artan bir gelişme yaşayan bir varoştur ve o zaman sakinleri çoğunlukla Hristiyanlardı. 1500 yılı civarında El-Jdayde semtin merkezi, pazarların kurulduğu büyük bir açık meydandı. 1500 yılından kısa bir süre sonra, Memlûk

Sultanı Kansu Gavri 'nin emriyle Şeref Camii restore edilmiş ve yanına çeşme yapılmıştır. 1583 yılında, o zamanki Halep valisi Behram paşa, meydanın güneyine bir hamam ve kaysariye inşa etmiştir. Bu meydana doğrudan bakan güney kesimde, Halep valisi İpşir Mustafa Paşa, 1653 yılında İpşir Paşa külliyesinin inşa edilmesini emretmiş ve daha sonra bunu bir vakfa çevirmiştir. Yirminci yüzyılın sonunda El-Jdayde pazarın yapısı büyük ölçüde değişmişti. Avrupa tarzı dükkânlar içeren çarşıdan batıya uzanan ara sokaklarda, altın dükkanları, mobilya mağazaları, yün ve iplik serme gibi tekstil ürünleri satan dükkanlar yayılmıştır. Pazarın doğuya doğru uzanan ve geleneksel karakterin hâkim olduğu yerleşim alanlarında uzanan ara sokakları ise daha çok konutların günlük ihtiyaçların karşılandığı dükkânlara dönüşmüştür. Önceden odun satmak için kullanılan pazar meydanı (El-Hatab meydanı) daha sonra küçük bir park'a dönüştürülmüş ve bu işlevsel dönüşüm sonucunda iki sıra kulübe ve dükkan kaldırılmıştır. Meydandaki kömür satanları artık hiçbir varlığı yoktur ve yerlerini ev aletleri satanları almıştır. Halep Hristiyanlarından oluşan orta ve varlıklı grup, çoğunu uzun zaman önce El-Jdayde semtinin dışındaki modern yerleşim bölgelerine taşımış olsa da yerel pazarın teklifleri hala yüksek kalitede, çok ve çeşitliydi ve nüfusun refahını büyük ölçüde yansıtıyordu (Gaube, s.776-782).

2.3. SEMTİNİN DOKU ÖZELLİKLERİ

Semtin en önemli özelliği mahalleleri, sokakları ve meydanlarıdır. Semtin bütün dokunu oluşturan olan budur.

2.3.1. Konut Çevreleri

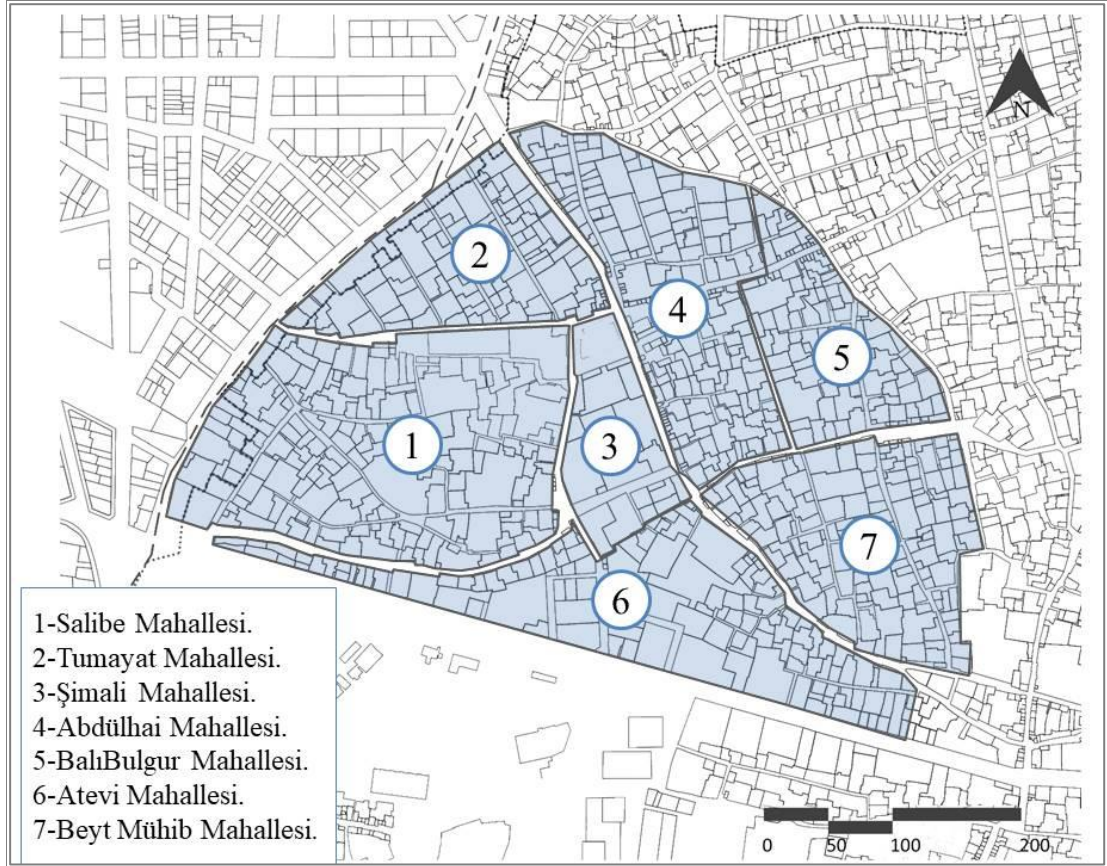
El-Jdayde semti, dar sokaklarla ayrılmış birkaç mahalleden oluşur ve bu mahalleler şunlardır.

- Salibe Mahallesi: El-Jdayde semtinin güney kısmını oluşturur, güneyde Kasap kapısı sokak ile sınırlanmıştır. Doğuda Şimali mahallesi, kuzeyde Tumayat mahallesi ve batıda küçük salibe mahallesi olarak adlandırılan Tilal Caddesi. Sadece bu Mahalle El-Jdayde adlandırılıyordu, sonra zamanda Halk semte bir bütün olarak El-Jdayde ismi verdileri ve asıl El-Jdayde'ye Salibe.

Osmanlı hükümeti, Küçük Salibeyi Salibe'deki kayıtlarına dahil eder, daha sonra ondan ayırarak Küçük Salibe olarak adlandırır (El-Gazzi, s. 468,487).

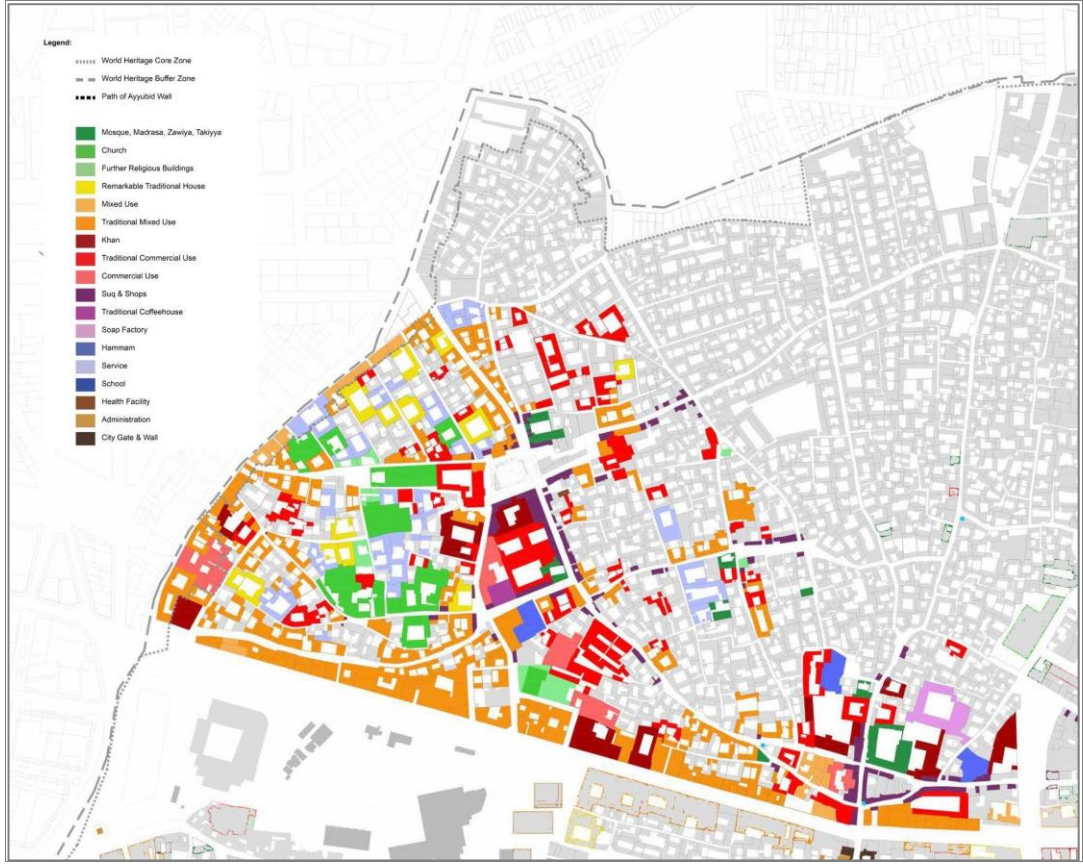
- Tumayat Mahallesi: Güneyden Büyük Salibe, doğudan Hazzaze, kuzey ve batıdan küçük Salibe (Tilal Caddesi) ile sınırlanmıştır. Bu mahallede hiç islami anıt yoktur, Hıristiyan anıtlarına gelince, Ermeni Katolik Kilisesi vardır.
- Şimali Mahallesi: Güneyde Atevi mahallesi, kuzeyde Tumayat mahallesi ve batıdan büyük Salibe ile çevrilidir. Bu mahallede İpşir Paşa'nın Külliyesi vardır.
- Abdülhai Mahallesi: Güneyde büyük Atevi mahallesi, doğuda BalıBurgul, kuzeyde Hazzaze ve El-Arbaeen (Kırk) mahallesi ve batıdan Salibe ve Tumayat ile sınırlanmıştır. Tarihi yapılar arasında Şeref Camii de vardır. Bu mahallede ayrıca Arapça ve Fransızca dilleri öğretilen kızlar için bir Hıristiyan okulu da bulunmaktadır.
- BalıBulgur Mahallesi: Kuzeyden Abdülhai mahallesi, batıdan Şimali mahallesi ile çevrilidir.
- Atevi Mahallesi: Hendek caddesinin kuzey tarafından bakmaktadır. Doğuda büyük Atevi ve batıda küçük Atevi'ye bölünmüştür.
- Beyt Mühib Mahallesi: Güney ve batıdan Atevi mahallesi ile sınırlanmıştır. Muhibbüddin adlı bir aileye mensuptur. Küçük bir Tekke ve üç kaysariye içermektedir (El-Gazzi, s.428,460,488).

El-Jdayde planına dönererek ve onu El-Gazzi'nin anlatmasıyla karşılaştırsak, El-Jdayde semtindeki mahalleler dağılımı için aşağıdaki planı oluşturabiliriz.

Harita 6 El-Jdayde semtinin Mahalleleri, (Tez Çalışması Kapsamında Hazırlanmıştır)

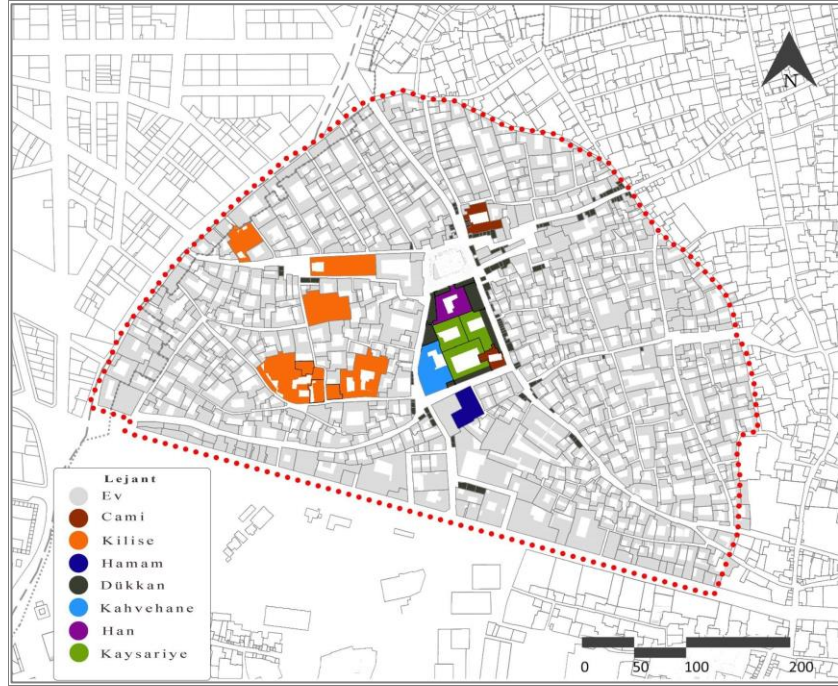
Halep'in diğer eski semtleri gibi El-Jdayde semti de ekonomik, sosyal ve diğer sebepler dahil olmak üzere çeşitli nedenlerle birçok işlevsel değişikliğine uğramıştı. Bu değişiklikler bugün eskisinden daha görünür. Ayrıca semtin nazım planlarında birçok değişikliğe maruz kalması, meydana gelen işlevsel değişikliklerde önemli bir etkiye sahipti.

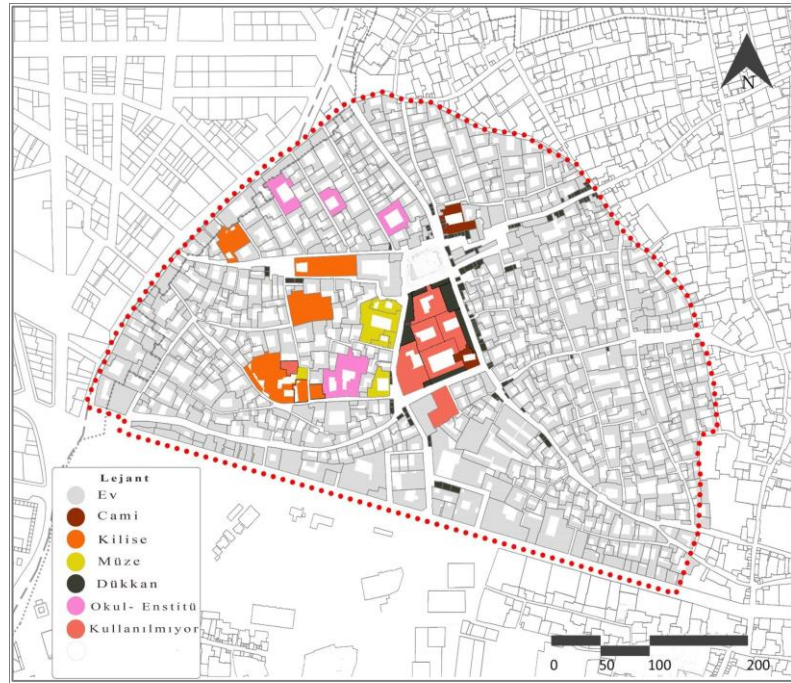
Harita 7 Binaların İşlevleri, Directorate of the Old City of Aleppo (1990s to 2011)
Documents of the Rehabilitation Project of the Old City of Aleppo, (URL-34)

Harita 7 No'lu Harita ile özellikle ana caddelere bakan ticari alanların genişletilmesi ve ev sahiplerinin evlerini terk edip yeni yaşamın gereklerini karşılayan başka yerlerde yaşamaya başlamak sonucunda birçok evin; otel, restoran, müze ve ayrıca okul gibi yatırım projelerine dönüştüğü görülmektedir.

Aşağıdaki haritalar semtteki en önemli tarihi yapıların işlevsel değişikliklerini gösterecektir.

Harita 8 Binaların temel işlevi, Museum of Islamic Art, Berlin, 2016, (URL-34) (Tez Çalışması Kapsamında Hazırlanmıştır)

Harita 9 Binaların işlevsel değişikliği, Museum of Islamic Art, Berlin, 2016, (URL-34) (Tez Çalışması Kapsamında Hazırlanmıştır)

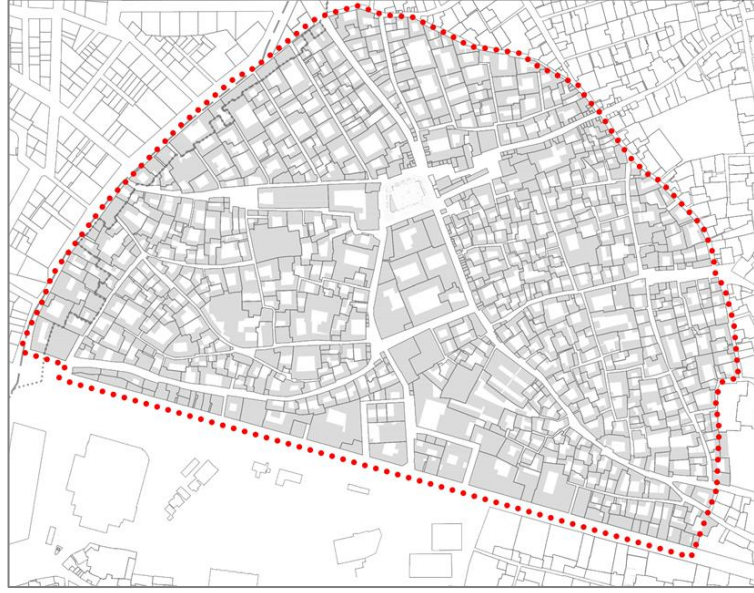
İbadethaneler genel olarak ne kadar uzun sürerse sürsün inşa edildikleri rollerini her zaman korurlar ve bu önceki iki plandan da görülebilir. 1892'de Ferhat Meydanı'nda yeni Maruni Kilisesi'nin açılmasından sonra bir matbaaya dönüştürülen eski Maruni Kilisesi dışında, Şeref Camii ve kiliselerin dini işlevlerini korudukları kolayca belirtilebilir. Bir süre sonra matbaa da başka bir binaya taşındı ve bina terk edilmişti (Burns).

El-Jdayde semti önemli bir turizm yere dönüştüğü için lüks evlerinin çoğu yatırım projesine dönüşmüştü. Mesela, Gazale evi ve Açıkbaş evi gibi müzeye dönüşmüştü. El-Jdayde semtinin kuzay kısmına kalan Tumayat mahallesinin ise esas olarak bir yerleşim işlevi olduğundan, Vekil evi, Dellal evi ve Basil evi gibi bazı büyük evlerin okullara ve eğitim kurumlarına dönüştürülmesi gerekliydi. İpşir Paşa külliyesi ve Behram Paşa Hamamı gibi tarihi değeri olan çok önemli yapıların ihmal denecek kadar kullanılmadığını da belirtmekte fayda vardır.

2.3.2. Alanlar Özellikleri

Herhangi bir kentsel oluşumdaki kentsel mekanlar ister önceden planlanmış bir şekilde ister kendiliğinden üretilmiş olsun, inşa edilmemiş alanlardan kentten geriye kalanlardır. Bu alanlar şunları içerir: sokaklar, meydanlar, yeşil alanlar ve oyun alanları (Habbal, 2017, s.3). Eski şehirdeki mekanlar, surların dışındaki meydanlar, kapılar, ana cadde ve sokakların boşlukları, evlerin iç avlusu ve ibadethane gibi diğer yapıların boşlukları ile özetlenmiştir (Habbal, 2017, s.30).

El-Jdayde semtindeki kentsel doku, genel olarak İslami şehirlerin planlanmasında izlenen kentsel doku sistemini takip eder; Bu tip şehirlerde, ticari alanlar, camiler ve diğer umuma açık yerlerin devlet tarafından planlandığı ve bunlara “tarik-i amme” (Halk yolu/umumi yol) denmektedir, herkesin geçiş ve başkalarına zarar vermeyecek şekilde kullanma hakkı vardır. Özel konutların bulunduğu çıkmaz sokaklar ise “tarik-i has” (özel yol) olarak adlandırılmaktadır. Tarik-i has çevredeki evlerin sahiplerine aittir ve sahibinin izni olmadan bir yabancıya geçmesine izin verilmez, çünkü genellikle bu sokaklar sadece kendilerine açık olan evlere çıkarlar (Al-Hathloul, 1994, s.73-74).

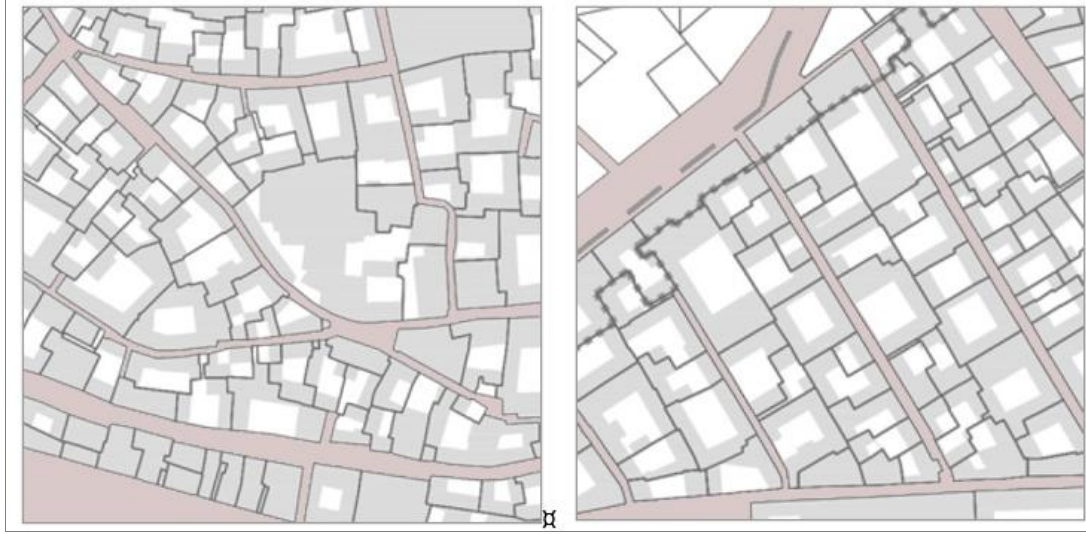

Harita 10 Semtın boş alanları (Beyaz), Kapalı Binalar (Gri)

El-Jdayde semtindeki kentsel doku, meydanların küçüklüğü ve bariz bağımsızlık eksikliğine ek olarak, genellikle dar ve dolambaçlı sokaklarla karakterize edilen İslami şehirlerin kentsel doku sistemini takip etmektedir. El-Jdayde semti planına bakarak ve semtte sokaklar, açık meydanlar ve konut binaları içindeki meydanlar tarafından temsil edilen alanların yüzdesini hesaplayarak; Semtin tüm alanının yaklaşık yüzde 35'i bulmaktadır. (Bu yüzde AutoCAD programı ile hesaplanmıştır). Semtte yeşil alanların, geniş meydanların ve geniş caddelerin bulunmadığı küçük bir yüzde olarak kabul edilmektedir.

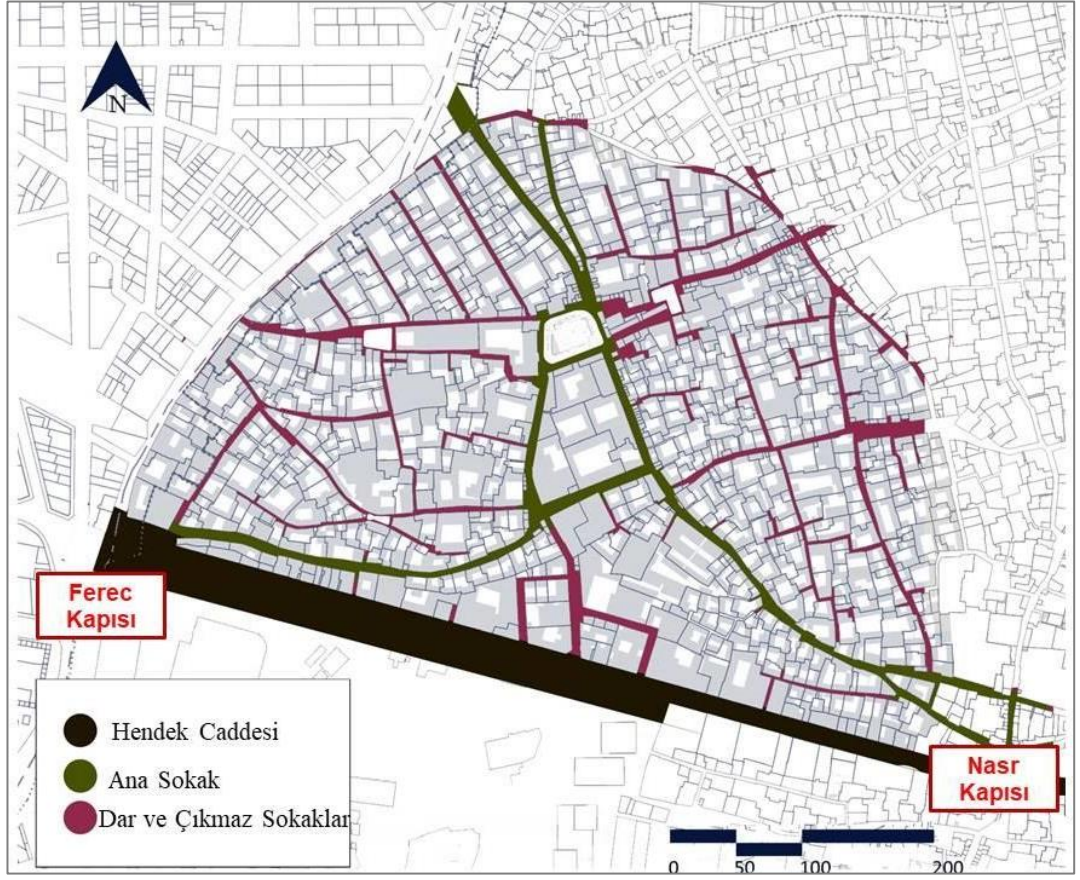
2.3.2.1. Semtin Sokakları

El-Jdayde semti tutarlı bir kentsel doku olarak görünmesine rağmen, iki farklı planlama yapısı göstermektedir. Geleneksel doku olarak adlandırılan ilk desen, sokakların dolambaçlı ve düzensiz görüldüğü Salibe mahallesi, Abdülhai ve Atevi mahalleleri gibi doğu ve güney mahallelerinde görülür. Sebebi ise bu mahallelerin semtteki en eski mahalleler olmasıdır. Bu doğu ve güney mahalleleri eski şehir surlarına bitişik olduğundan, eski şehrin planlama modelinden etkilenirler. İkinci desen ise mahallenin kuzey kesiminde, yani sokakların düzenli ve doğrusal bir şekilde genişlediği Tumayat mahallesinde gözlemlenir.

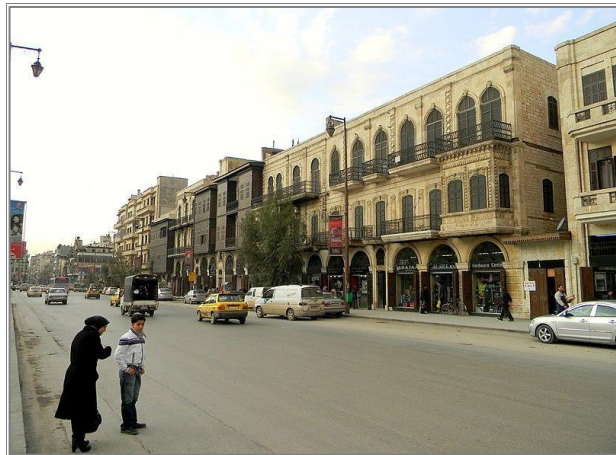

Şekil 2. 1 El-Jdayde semtinde iki farklı planlama stiline karşılaştırılması

El-Jayde sokakları, eskişehir'deki sokakların bir uzantısıdır, bu yüzden onlara benzemektedir. El-Jdayde semtine geniş iki ana sokak nüfuz etmektedir. İlk sokak güneydoğudan, Nasr kapısından kuzeybatısına Tilal Caddesi'ne doğru uzanmaktadır. İkincisi (kasap kapısı sokak) Ferec kapısından başlayan ve İpşir Paşa külliyesinde El-Jdayde semtinin merkezindeki ilk sokak ile kesişmektedir. Semtin ana arteri olan bu iki sokağın önemine rağmen bu iki sokağın genişliği altı metreyi geçmemektedir. Bu iki sokak, Hendek Caddesi olarak adlandırılan çok geniş bir ana cadde üzerinde - yaklaşık 12 metre- güneye açılmaktadır. Ahmar kapısı'den başlayıp Nasr kapısı ve Demir kapısının'den geçerek 1893 yılında doldurularak geniş bir Cadde haline getirilmişti (El-Tabbah, c 3, s.391). Bu cadde El-Jdayde semtinin güney sınırı olarak kabul edilir ve her iki tarafta ticari dükkanlar ve ahşap, demir, hurdavat ve boya satan dükkanlar bulunur, bu da ona büyük ekonomik ve ticari önem vermektedir. Halep'in en hareketli ve canlı caddelerinden biridir (El-Esadi, s.152).

Harita 11 Sektin Sokakları, Museum of Islamic Art, Berlin, 2016, (URL-34)
(Tez Çalışması Kapsamında Hazırlanmıştır)

Şekil 2. 2 Hendek Caddesi, (URL-35)

Semt ayrıca, semti düzensiz alanlarda değişen küçük adalara bölen birçok ara sokak içermektedir. Bu sokaklar, mutlaka bu semtte oturmayan veya çalışmayan insanlar tarafından kullanılmaktadır.

Bu sokaklardan aynı zamanda çok dar iç sokaklar ayrılmaktadır. Bu iç sokaklar çıkmaz sokaklardır ve bu nedenle sadece mahalle sakinleri ve misafirleri tarafından kullanılır. Bu nedenle, yüksek derecede sosyal mahremiyete sahiptir. Evlerden birinin cephesi açık ara sokağa, diğer cephesi çıkmaz sokağa ise, evin kapısı genellikle çıkmaz sokağa açılmaktadır. Hatta bazı bu sokaklar 1965 yılına kadar akşamları kapılarla kapatılıyordu (Geube, s.779). Bu tür sokak Kahire ve Tunus gibi birçok İslam şehirinde bulunur. Bu çıkmaz sokaklar, İslam mimarisine göre tasarlanmış mahallelerin kültüründen kaynaklanmaktadır. Amaç, bu mahallelerin mahremiyetini korumaktır.

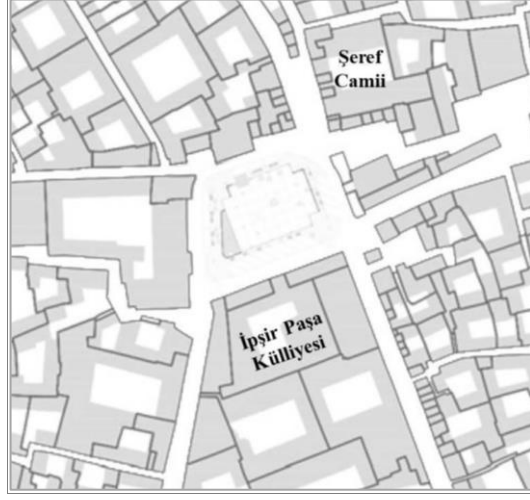

Şekil 2. 3 El-Jdaydenin dar sokakları, (URL-36)

2.3.2.2. Semtin Meydanları

Semtinin tarihi kentsel dokusunun bir parçası olduğu için El-Jdayde semtinin meydanları semtindeki binalardan daha az önemli değildir. Genellikle meydanlarda pazar ve dinlenme için kullandığı için semte ekonomik ve sosyal önem vermektedir. Ayrıca Meydanlar, halk tarafından içlerinde sürekli olarak dini ve milli faaliyetlerin kurulmasının bir sonucu olarak da önemli görülmektedir.

2.3.2.2.1. El-Hatab Meydanı

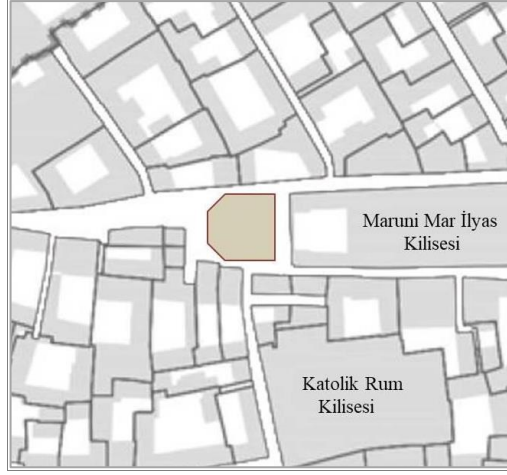
Şekil 2. 4 El-Hatab meydanı planı

El-Hatab meydanının denilmesinin nedeni, daha önce odunun satıldığı yer olmasıdır. Semtın en büyük meydanı olması ve ortasında yerini alması nedeniyle El-Jdayde meydanı olarak da anılmaktadır. Meydanın şekli karedir, yaklaşık 800 metrekare alana sahiptir. Dört tarafı çevreleyen mahalleler arasındaki bağlantıdır. İpşir Paşa külliyesinin meydana güney ucundan bakan bir şekilde bulunması ona ayrı bir önem vermiştir. Halep'in eski kentindeki en aktif ticaret merkezlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ağaçları ve bankları ile El-hatab Meydanı, semt halkı ve meydanın etrafına dağılmış dükkan sahipleri için bir dinlenme yeridir.

Şekil 2. 5 El-Hatab meydanı, Lad, P., (URL-37)

2.3.2.2.2. Ferhat Meydanı

Şekil 2.6 :Ferhat meydanı planı

Ferhat Meydanı adını yazar, şair ve dilbilimci Piskopos Germanos Ferhat'tan (1670-1732) almıştır. Meydanın ortasında ölümünün 200. yılı anısına 1934 yılında yaptırılan bir heykeli vardır. Ferhat Meydanı, kuzeyde Tumayat mahallesi ile güneyde Salibe arasında yer almaktadır. Doğuda Maruni Kilisesi, güneyde Rum Katolik Kilisesi ile çevrilidir (El-Esadi, s.210). Ferhat Meydanı'na batıda Tilal Caddesi'nden, kuzeyinde Ermeni Katolik Kilisesi'nin bulunduğu yaklaşık 100 metre uzunluğundaki dar bir sokaktan ulaşılabilir. Ferhat Meydanı, aralarında Maruni Kilisesi'nin bulunduğu çok dar iki sokakla El-Hatab Meydanı'na bağlanmaktadır. Ferhat Meydanı'nın üç kilise arasında bulunması, yılın belirli zamanlarında bazı dini etkinliklerin düzenlendiği, inananların toplandığı bir yer haline getirmişti. Meydana gelenlerin çoğu mahalle sakinleri olsa da çevresinde kuyumcuların bulunması ve altın satanların olması, her yerden ziyaretçinin gelmesine neden olmuştu.

Şekil 2. 7 Ferhat meydanı, (URL-38)

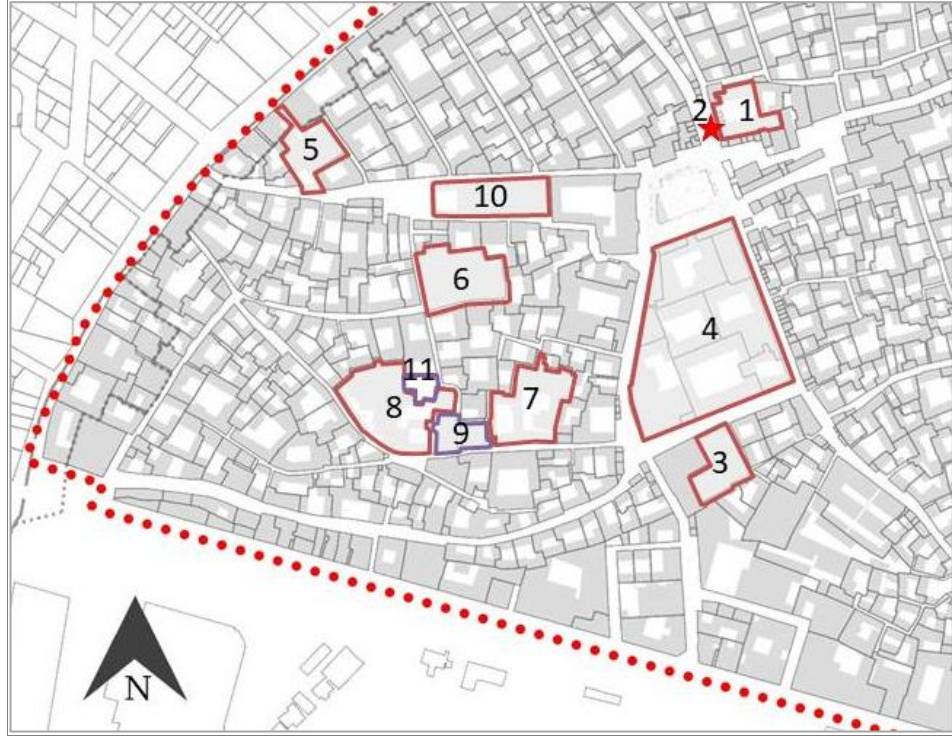
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. EL-JDAYDE SEMTİNİN KÜLTÜREL DEĞERLERİ TESPİTİ

El-Jdayde semtindeki tarihi eserler iki önemli türe ayrılmaktadır: Birincisi ibadethaneler ve vakıf binaları gibi büyük anıtlardır. İkincisi, birinci tipten daha az önemli olmayan lüks yapıları geleneksel evlerdir, çünkü bu evlerin çoğu otel, müze ve restoran gibi büyük yatırım projelerine dönüştürülmüştür.

3.1. SEMTTE BULUNAN ANITLARI

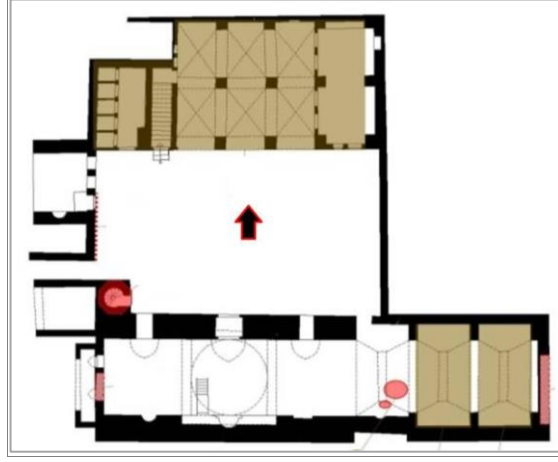
El-Jdayde semtindeki bir dizi anıt, çalışma için model olarak seçilmiştir. Bu yapılar, işlevsel yapı ve tarihi dönemleri açısından birbirinden farklıdır. Memlûk dönemine ait semtte bir cami ve çeşmesi Abdülhai mahallesinde vardır. Ayrıca farklı mezheplere ve farklı inşa zamanlarına ait sekiz kilise bulunmaktadır. El-Jdayde semtin ortasında olan ve ekonomik ağırlığı sayılan ipşir Paşa külliyesi mevcut ve karşısında güney cepheden hamam bulunur, bu hamam semtin en eski Hamamı sayılmaktadır.

Şekil 3.1 El-Jdayde semtindeki bulunan anıtları
(Tez Çalışması Kapsamında Hazırlanmıştır)

1. Şeref Camii.
2. Azdumur Çeşmesi.
3. Behram Paşa Hamamı.
4. İpşir Paşa Külliyesi.
5. Katolik Ermeni Kilisesi.
6. Katolik Rum Kilisesi "Es-Seyyide el-Azra".
7. Katolik Süryani Kilisesi "Mar Asya El-Hakim".
8. Ortodoks Ermeni Katedrali "Kırk Şehit".
9. Ortodoks Rum Kilisesi "Es-Seyyide el-Azra".
10. Maruni Mar İlyas Kilisesi.
11. Eski Maruni Mar İlyas Kilisesi.

3.1.1. Şeref Camii

Şekil 3. 2 Şeref Camii planı

Şeref Camii, El-Hatab Meydanı'nın kuzeydoğusunda yer almaktadır. Caminin batı tarafında sokağa bakan tek bir cephesi bulunurken, diğer cephelerde binalar onu çevrelemektedir. Caminin inşaatı Memlûk dönemine uzanmaktadır. Kapı üzerindeki kitabeğe göre Kansu Gavri Gavri (1500-1516) tarafından yaptırılmıştı. Caminin alanı yaklaşık 700 metrekaredir. Şeref Camii'ne büyük önem veren şey, ağırlıklı olarak İslami olmayan bir ortamda refahını sürdürmüş olmasıdır. Halep'in küçük bir semtinde -El-Jdayde semti- yaşayan farklı mezheplerin bir tür buluşma yeri haline geldi. Ayrıca Memlûk mimarisinin güzel bir örneğidir (Knost, URL-1).

Şekil 3. 3 Şeref Camii, David, J. C. 1980 (URL-1)

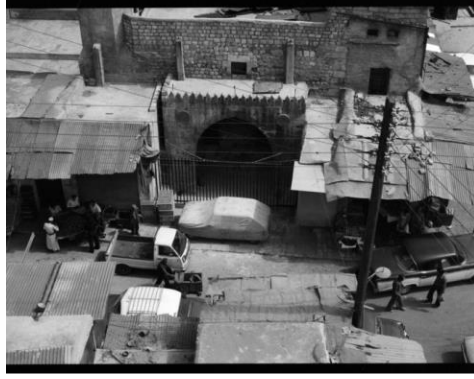
Şekil 3. 4 Camideki mezarlar, Facebook. (URL-3)

3.1.2. Azdumur Çeşmesi

Şekil 3. 5 Azdumur Çeşmesi Konumu

Şeref caminin batı duvarında yer almaktadır. Çeşmenin içinde yer alan kitabe, Halep kefilî Emir Azdumur döneminde, Memlûklü sultanlığında tüccar olan Berdebey'in 1491 yılında inşa ettiğine işaret eder. Kemerin yanındaki iki kitabe Sultan Melik el-Eşref ismini taşımaktadır (Osman, 2009, s.306).

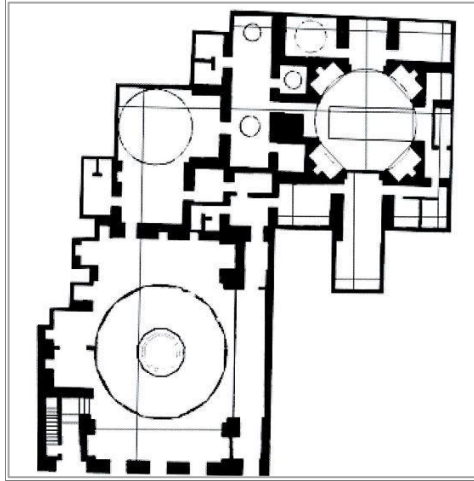

Şekil 3. 6 Azdumur Çeşmesi, David J. C., 1980 (Knost, S.)

Şekil 3. 7 Azdumur Çeşmesi, 2007 (Knost, S.)

3.1.3. Behram Paşa Hamamı

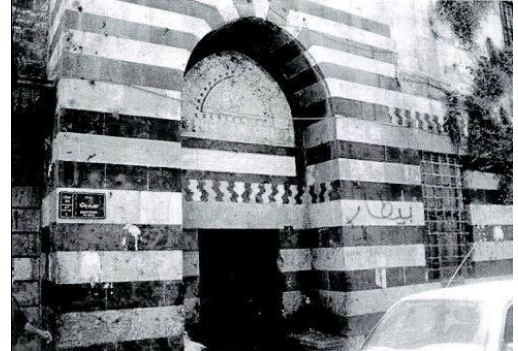
Şekil 3. 8 Behram Paşa Hamamı planı

Hamam Behram Paşa, Behram Paşa Caddesi ile ayrılan İpşir Paşa Külliyesi'nin güneyinde yer almaktadır. Hamamın yapımı 1583 yılında Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır (Abdulrazzak, 2014, s.459).

Eski surların dışına genişleten ve inşa eden ilk Osmanlı valisi Behram Paşa'dır. Semtteki ilk Osmanlı yapısı olan Behram Paşa Hamamı'nı burada yaptırmıştır. Behram Paşa Hamamı, görülmemiş güzel ve süslü bir cephesine sahip olduğu için sonraki tüm binalar onun tarzında inşa edilmiştir. Bahram Paşa Hamamı, El-Jdayde semtindeki tek hamamdır ve bu da onu özel ilgi görmesinin bir başka nedenidir (Kasmo). Kısaca Behram hamamı olarak bilinir. Hamamın bilindiği isimler arasında bulunduğu yerle ilgili olarak El-Jdayde Hamamı da vardır (Talas, 1956, s.179).

Şekil 3. 9 Behram Paşa Hamamı, Ön Cephe, Abdulrazzak, M. M. 2014

Şekil 3. 11 Behram Paşa Hamamı, Ön Cephe Ana kapı, Abdulrazzak, M. M. 2014

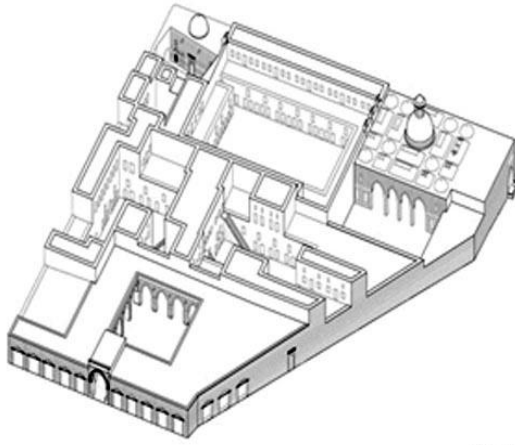
Şekil 3. 10 Behram Paşa Hamamı, Soyunmalık Havuzu. Kasmo, R, 2005

Şekil 3. 12 Behram Paşa Hamamı, Sıcaklık Kısımının Kubbesi, David, J. C. (URL-7)

3.1.4. İpşir Paşa Külliyesi

Külliye 1652 yılında İpşir Mustafa Paşa tarafından inşa edilmiştir. (Osman, 2009, s303). Külliye imtiyazca bir ticari bina idi, konum olarak Şeref Camii ve Behram Paşa Hamamı arasında olmak üzere iki önemli bina arasında olmasıyla beraber bölgeyi bir bütün olarak etkin ve önemli bir çekim merkezi haline getirmiştir (Alafandi).

Şekil 3. 13 Külliye'nin 3D modeli.
(URL-9)

Şekil 3. 14 İpşir Paşa Külliyesi, Zemin kat planı, (URL-9)

1- Mescit	2- Neval Çarşısı	3-Doğu Kaysariye	4-Han
5-Batı Kaysariye	6- kahvehane	7-Güney Kaysariye	

Külliye, bütün bileşenlerinin birbirleriyle yapışık yerleştirildiği ve her yönden sokaklarla çevrili olduğu kompakt tasarıma sahiptir. Mescit, külliye'nin güneydoğu köşesinde yer almaktadır (David, 2007, s.15-30).

Mescidin alanı yaklaşık olarak 130 metrekare olup, cadde üzerinde iki cephesi vardır. Mescidin mimari sanatı olağanüstü, çünkü iç duvarlar dışardakinden 12 derece sarp, böylece mescit tamamen kibleye bakmaktadır (Alafandi).

Şekil 3. 15 İpşir Paşa Külliyesi. Mescitin Minaresi, 2010 (URL-10)

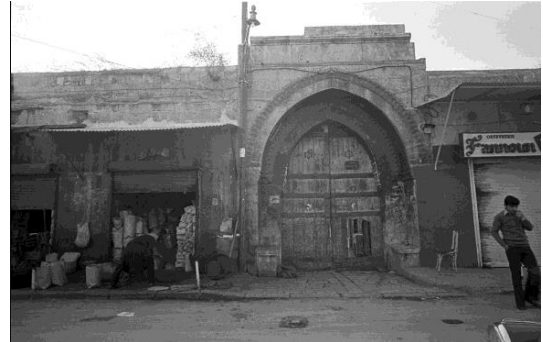
Şekil 3. 16 Mescitin Ana Girişi, SHAP. Jasser L., 2009 (URL-9)

Han ise, ana cephesi kuzeydeki El-Hatab meydanına bakan ve her iki tarafında beşer dükkan bulunan süslü bir kapıyla ona açılmaktadır (David, 2007, s. 30).

Kahvehanenin alanı yaklaşık olarak 447 metrekare ve cephesi külliyenin en süslü kısmıdır. Kahvehanenin yanında da çeşme vardır (Alafandi).

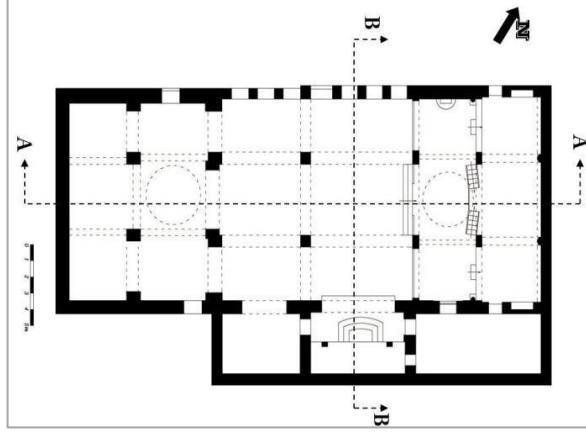
Şekil 3. 17 Kahvehanenin iç mekanı. SHAP. David, J. C., 1994 (URL-9)

Şekil 3. 18 Arasa Hanı Kapısı, SHAP. David J C, 1979 (URL-9)

İpşir paşa külliyesi, yapı ve işlevlerinde sürekli olarak birçok değişikliğe uğramıştır. Külliye dahil edilen değişikliklerin sebebi, külliyenin vazifi içeriklerin değişmesinden dolayıdır. Bu da bölgede içtimai ve iktisadi değişikliklere bağlantılıdır.

3.1.5. Katolik Ermeni Kilisesi

Şekil 3. 19 Katolik Ermeni Kilisesi,
Plan, Bakhach M., 2016 (Haddad, A. ve diğeri)

Kilisenin alanı yaklaşık 800 metrekaredir. Kilise, Ferhat Meydanı'nın batısında yer almaktadır. İnşaatı 1840 yılında tamamlanmıştır. 1910 yılında kiliseyi batıya doğru genişletmek için kilisenin kuzeyindeki ev yıkılmış ve buradan Tilal Caddesine bakan büyük kuzey kapısı açılmıştır (Jasser, 2010, 436).

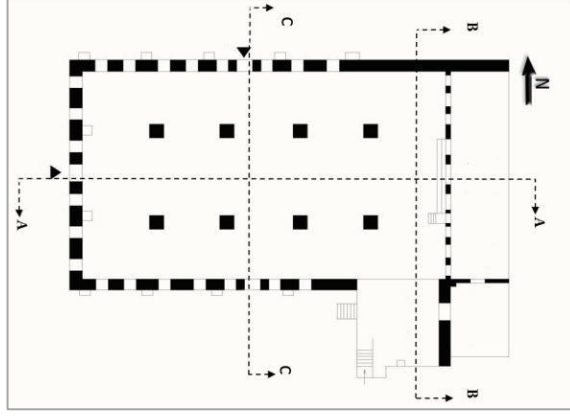

Şekil 3. 20 Kilisesinin Girişi – kuzey kapısı- , Hajjar I., 2011

Şekil 3. 21 Katolik Ermeni Kilisesi,
İçeriden, Demeter D., 2007, Knost, S.

3.1.6. Katolik Rum Kilisesi “Es-Seyyide el-Azra”

Şekil 3. 22 Katolik Rum Kilisesi, Plan,
Bakhach M., 2016 (Haddad, A. ve diğeri)

Katolik Rum Kilisesi, yaklaşık 1.200 metrekarelik bir alana sahip büyük bir yapıdır. Yapımı 1843 yılına dayanmaktadır. Kilise, Ferhat Meydanı'nın güneyinde yer almaktadır. Katolik Rum Kilisesi'nin diğerlerinden ayıran, tarihi 1863 yılına dayanan ve 1852 yılında yakılmadan önce ahşaptan yapılmış olan mermer ikonostasisti. Bu ikonostas, Kilisenin içindeki en güzel mimari unsurlardan biridir (Jasser, 2010, 428-429).

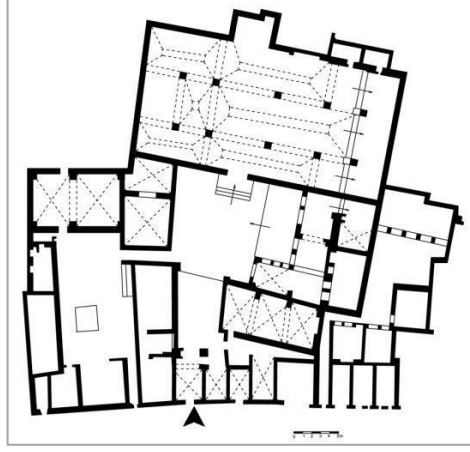

Şekil 3. 23 Katolik Rum Kilisesi,
İkonostas. (URL-12)

Şekil 3. 24 Katolik Rum Kilisesi, Weber S.,
2006 (Burns R. & Knost S.)

3.1.7. Katolik Süryani Kilisesi “Mar Asya El-Hakim”

Şekil 3. 25 Mar Asya Elhakim Kilisesi, Plan, Bakhach M., 2016 (Haddad, A. ve diğeri)

Kilise, Ortodoks Rum Kilisesi'nin doğusunda, Yasemin Kapısı'nda yer almaktadır. 1625 yılında inşa edilmiş ve 1852 yılında yandıktan sonra yeniden inşa edilmiştir (Jasser, 2010, S.436). 1970 yılında Tilal Caddesinin sonunda aynı mezhep için yeni bir kilise inşa edildi, bu nedenle bu kiliseye El-Kenisetü'l-Kadime (Eski Kilise) adı verilmiştir. piskoposluk şu anda yabancı öğrenciler için bir ikamet merkezi olarak kullanılmaktadır. Kilise, 2003 yılında Süryani cemaati sosyal hizmetler için yeniden kullanılmak üzere restore edilmiştir (Hadjar, 2006, s.156-157).

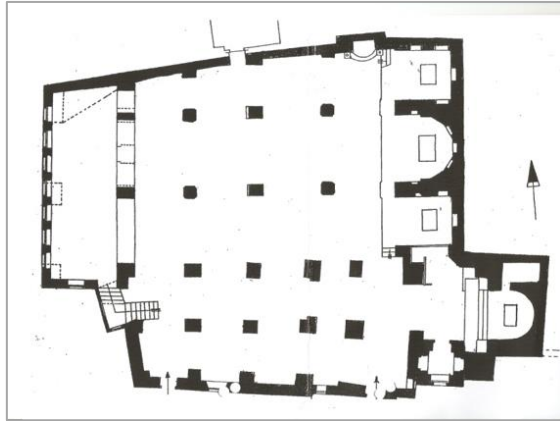

Şekil 3. 26 Mar Asya Elhakim Kilisesi, Kilisenin Girişi, Weber, S. 2007. Knost, S

Şekil 3. 27 Mar Asya Elhakim Kilisesi, sunak ve nef, Weber, S. 2007. Knost, S

3.1.8. Ortodoks Ermeni Katedrali “Kırk Şehit”

Şekil 3. 28 Ortodoks Ermeni Kırk Şehit Kilisesi, Plan, Bakhach M., 2016 (Haddad, A. ve diğeri).

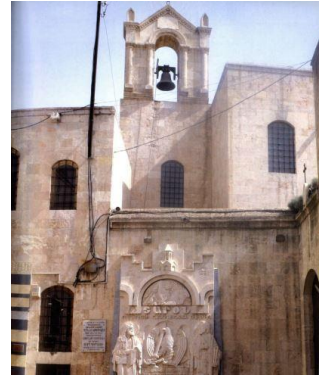
Mevcut katedral, 1491 yılına dayanan ve bir Hıristiyan mezarlığında bulunan eski bir kilisenin kalıntıları üzerine inşa edilmiştir (Burns). Katedral, 1869'da bugünkü haliyle yeniden inşa edilmiştir (Jasser,2010, s.433). Mevcut katedral külliyesi, avlunun doğu tarafında Meryem Ana Kilisesi'ni de içermektedir. Yine on beşinci yüzyıla tarihlenen eski bir kilisenin kalıntıları üzerine inşa edilmiş küçük bir

kilisedir. Bu kilise 1535 yılında restore edilmiş ve daha sonra on dokuzuncu yüzyılda yenilenmiş ve genişletilmiştir. Çan kulesi 1912 yılında inşa edilmiş ve katedral yirminci yüzyılın ikinci yarısında kapsamlı bir şekilde restore edilmiştir (Burns).

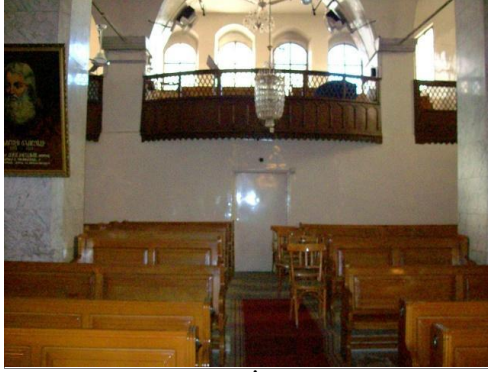
Meryem Ana Kilisesi 1991'den beri müze olarak kullanılmıştır ve katedralin varlıklarını ve bazı eski el yazmalarını sergilmektedir (Burns).

Şekil 3. 29 Ortodoks Ermeni Meryem Ana Kilisesi, Knost S, 2009

Şekil 3. 30 Ortodoks Ermeni Kırk Şehit Katedrali, (Jasser, L. 2010, s. 431)

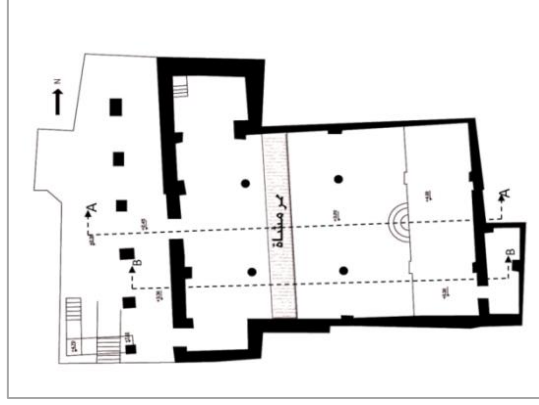

Şekil 3. 31 Kilisenin İçinden Bir Görüntü. (URL-15)

Şekil 3. 32 Katedralinin Avlusu. (URL-15)

3.1.9. Ortodoks Rum Kilisesi “Es-Seyyide el-Azra”

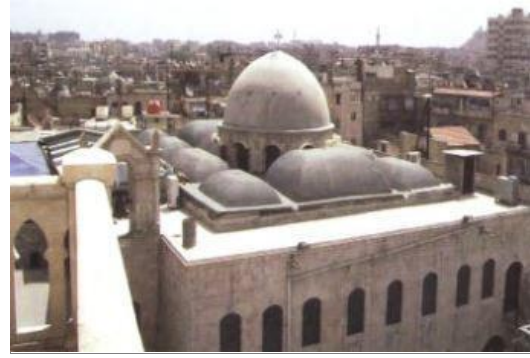

Şekil 3. 33 Ortodoks Rum Kilisesi, Plan, Bakhach M., 2016 (Haddad, A. ve diğeri)

Elimizdeki kitabelere baktığımızda, bölgede 15. yüzyıldan itibaren bir Ortodoks Rum kilisesinin varlığı hakkında bilgi vermektedir (Burns). Ancak bu kilise ortadan kalkmış ve 1852 yılında Sultan Abdülmecid Han'ın emriyle şimdiki kilise üzerine inşa edilmiştir. Kilisenin genel şekli üç bölümden oluşmaktadır: Avlu, Ahşap ikonostasis ve Tapınak (Jasser, 2010, s.434).

Şekil 3. 34 İkonostasis, Knost S., 2009 (Burns R. & Knost S.)

Şekil 3. 35 Ortodoks Rum Kilisesi. (Osman, 2009)

3.1.10. Maruni Mar İlyas Kilisesi

Kilise, Ferhat Meydanı'nın doğusunda yer alır ve İtalyan tarzında inşa edilmiştir. Kilisenin yapımına 1873 yılında başlanmış ve 1892 yılında tamamlanmıştır. 1914 yılında kubbesi çatlamış, betonarme olarak yeniden inşa edilmiş, Halep'te betonla yapılan ilk kubbeydendir ve kilise İmaretül-Kubbe (Kubbe Yapısı) adlandırılmıştır (Jasser, 2010, s.426).

Şekil 3. 36 kilisenin iç girişi, Jasser, L. 2010, s. 426

Şekil 3. 37 Maruni Mar İlyas Kilisesi, David J. C., 1970 (Burns R. & Knost S.)

3.1.11. Eski Maruni Mar İlyas Kilisesi

Kilisenin inşa tarihiyle ilgili bir kanıt yoktur, ancak Halep'teki Maruni varlığı, Halep Maruni Piskoposu Germanos Ferhat'ın (1670-1732) belirttiğine göre en az 1489'a kadar uzanmaktadır. İtalyan gezgin Della Valle, 1625'te Halep'i ziyaret ettiğinde EL-Jdayde semtindeki kiliselerin en küçüğü olduğunu ve Marunilere ek olarak tüm Katolik cemaatlerini aldığını belirtmiştir (Burns). Kilise, Ortodoks Ermeni Kırk Şehit Katedrali'nin kuzeydoğusunda yer alan küçük bir alana sahiptir. Bina oldukça sade, süslemesiz, ahşap çatılıdır.

1892 yılında Ferhat Meydanı'ndaki yeni Maruni Kilisesi'nin açılmasından sonra bina birkaç yıl boş kalmıştı, ardından 1857'de Piskopos Yusuf Mater tarafından kurulan Maruni matbaası ona taşınmıştı. Halep şehrinin ilk matbaası olmuştur (Burns).

Şekil 3. 38 Eski Maruni Kilisesi,
David J C, 1993 (Burns R. & Knost S.)

3.2. SEMTTE BULUNAN GELENEKSEL EVLER

Geleneksel evler, El-Jdayde semtinde bolca bulunmaları nedeniyle semtin ana unsurudur. El-Jdayde semtiyi geleneksel evlere bakmadan incelemek mümkün değildir.

3.2.1. Geleneksel Evler Genel Mimarlık Özellikleri

Geleneksel evleri içeriye açık, dışarıya kapalıdır. Avlu, geleneksel evinin çekirdeğidir ve etrafında odalar bir veya iki kat şeklinde yükselmektedir. İki işleve sahiptir: Birincisi dağıtımdır; çünkü avlu, tüm odalara açılmaktadır. İkincisi toplama odasıdır; çünkü avluda her akşam aile bireyleri toplanıp yemek yerler. Geleneksel evlerinin dışarıya açılan pencereleri yoktur. Avluya giden yol ise içeridekilerin görmelerini engellemek için genelde eğik "L" harfi şeklinde olur. Evin genişliği ve büyüklüğü ev sahibinin maddi durumuna bağlıdır. Dolayısıyla bazı ev avlularının bir veya iki tarafında oda görmekteyiz. Büyük evlerde ise avlunun üç veya dört tarafında odalar vardır. Bu evlerin birçoğu iki şekilde yapılmıştır. Bazılarının bodrum şeklinde yer altında odaları mevcuttur. Bazı evlerde ise hizmet için ayrı avlu bulunmaktadır. Geleneksel evlerin en karakteristik özelliği eyvan ve Karşılama odası:

- Eyvan: Avlunun güney tarafında, bir salon şeklinde. İki kat yüksekliğinde üç duvarı vardır. Yazın eyvan, güneş sıcaklığından uzak olduğu için dinlenme

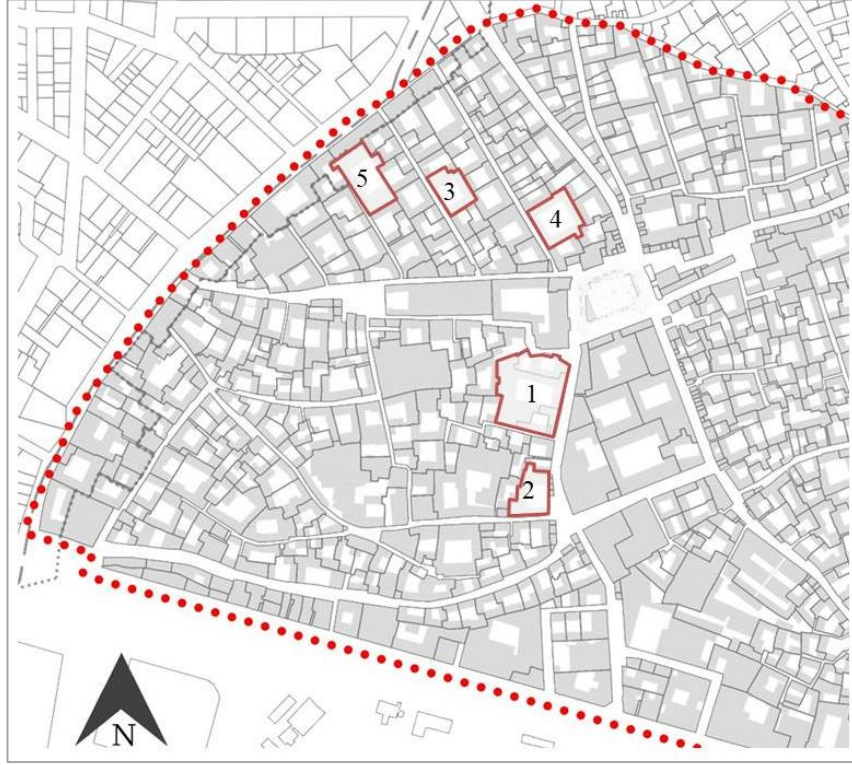
yeri olarak kullanılır. Genelde eyvan tabanları renkli mermerlerle süslenmiş vaziyettedir.

- Karşılama odası (Salon): Renkli mermerler (mozaik) döşenmiş büyük eşikten oluşmaktadır. Ortasında, kubbeli su fiskiyesi vardır. Eşiğin üç tarafında "U" harfi şeklinde üç eyvan bulunur.

Eski Halep'teki Geleneksel evlerin birçoğu Osmanlı döneminde aittir. Osmanlı döneminde yapılan iç avlusu, eyvanı ve salonu olan klasik evler, avlusuz ve kat şeklindeki evlere dönüştürülmüştür. Üst katlarda geniş sokaklara açılan cumbalar vardır ve cumbaların birçoğu ahşapla kapatılmıştır. Bu binaların önünde, bahçe veya ön alan bulunmaktadır. Eski Halep'te birkaç Geleneksel evi, otel ve restorana dönüştürülmüştür. Özellikle El-Jdayde semtindeki buna örnektir. Ancak bazı evler de medrese, yetimhane ve müzeye dönüştürülmüştür. Bu ev sahiplerinin çoğu evlerinden çıkmışlardır. Bazı evler de depoya çevrilmiştir (Jasser, 2010, s.614).

3.2.2. Geleneksel Evler Örnekleri

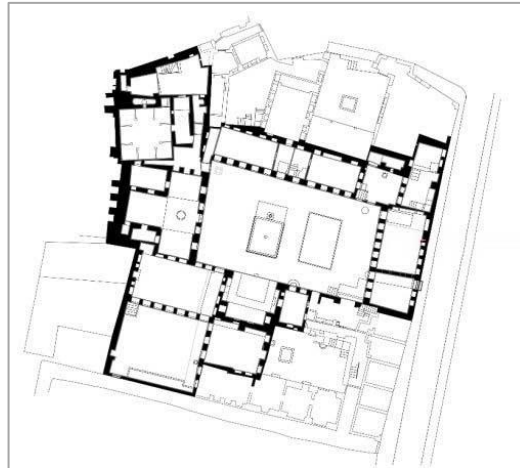
El-Jdayde semtindeki tüm geleneksel evler tarihi ve mimari değere sahiptir. Aşağıda semtindeki en önemli geleneksel evleri incelenecektir.

Şekil 3. 39 El-Jdayde semtindeki bulunan Geleneksel Evler Örnekleri
(Tez Çalışması Kapsamında Hazırlanmıştır)

1.Gazale evi. 2.Açıkbaş evi. 3.Basil evi. 4.Dellal evi. 5.Sadir evi.

3.2.2.1. Gazale Evi

Şekil 3.40. Gazale Evi planı, Alafandi

İpşir paşa külliyesinin batısında yer almaktadır. Kuzey taraftaki odaların birinin kuzeybatı köşesinin üst kısmındaki kitabeye göre 17. Yüzyılda yapılmıştır. Kitabede “Bu mübarek mekan Murad Bali oğlu Hacadar tarafından M 1691 yılında yapılmıştır” yazılıdır (Jasser, 2010, s.618).

Ghazaleh evi, ana avluya açılan eyvan, üç eyvanlı misafir odası ve evin batısındaki güzel bir hamam gibi birçok farklı mimari unsurdan oluşmaktadır. Ev müzeye çevirilmiştir (UNESCO ve UNITAR, 2018, s.116).

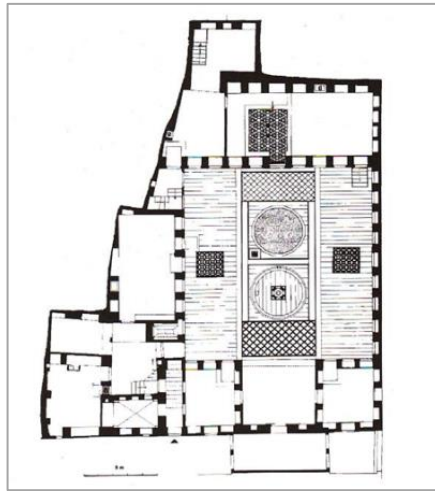

Şekil 3. 41 Evin odalarından biri, wikiwand, 2001 (URL-22)

Şekil 3. 42 Gazale Evi, Evin Avlusu, wikiwand. 2010 (URL-22)

3.2.2.2. Açıkbaş Evi

Şekil 3. 43 Açıkbaş Evi, Plan, Arab Encyclopedia. (URL-23)

Açıkbaş evi, El-Kayyali caddesi ve El-Hatab Meydanı'nın birbirine bağlayan bir cadde ile ayrılan İpşir Paşa Kahvehane'nin batısında yer almaktadır. İnşası 18. yüzyılın ortalarına, özellikle 1757'ye dayanmaktadır. Karaeli ailesine ait olan yapı, daha sonra Türk asıllı Açıkbaş tarafından satın alınarak adını almıştır (Jasser,2010, s. 622).

Açıkbaş evi, güzel geometrik süslemelerle ayırt edilen ahşap güneşlikli eyvanıyla, avluya bakan iç cephelerinde de zengin süslemelerle dikkat çekmektedir. Ev şu anda folklor müzesidir (UNESCO ve UNITAR, 2018, s.96).

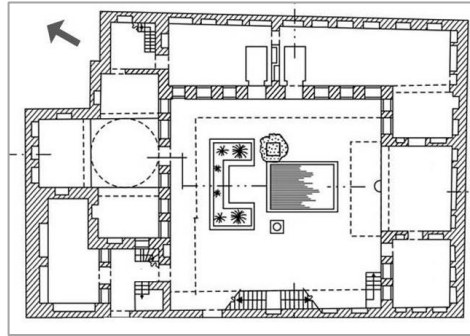

Şekil 3. 44 Açıkbaş Evi, Süslenmiş pencereler. (URL-24)

Şekil 3. 45 Açıkbaş Evi, Avlu ve Havuz. (URL-24)

3.2.2.3. Basil Evi

Şekil 3. 46 Basil Evi planı, (URL-28)

Evin yapımı 1772 yılına aittir. Evin avlusu kare şeklinde olup, ortasında bir su havuzu ve birkaç ağaç bulunmaktadır. Süslü duvarlara sahip oturma odaları ve misafir odası ile çevrilidir. Eyvanı güneyde yer almaktadır (Jasser,2010, s.626).

Şekil 3. 47 Basil Evi, Süslemeler (URL-30)

Şekil 3. 48 Basil Evi, genel görünümü (URL-29)

Evinin içinde bir süre rahibeler oturmuştur. Katolik Rum cemaatine ait çocuklar için yetimhane olarak kullanılmaktaydı. Şimdi de 'Basil Enstitüsü' olarak kullanılmaktadır. Dil enstitüsü, tarihi eserler ve turizm ile ilgili araştırma merkezi ve konferans salonu olarak hizmet vermektedir (Jasser, 2010, s.626).

Şekil 3. 49 Basil Evi, Ev enstitüye dönüştü. (URL-29)

3.2.2.4. Dellal Evi

Dellal evi, El-Hatab Meydanı'nın biraz kuzeyinde yer alır ve batıda dar bir sokağa açılmaktadır. Evin yapımı 17. yüzyıla kadar uzanmaktadır ve 1891'de vefat eden ünlü Halepli şair CebraİL DELLAL'ın da mensubu olduğu Dellal ailesine aittir. Ev özel bir okula dönüştürülmüştür (Jasser, 2010, s.620).

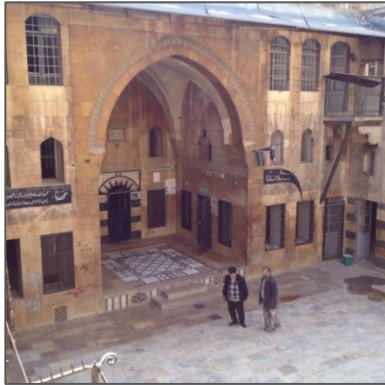
Şekil 3. 51 Dellal Evi, Avlanun genel görünümü, Jasser, L. 2010

Şekil 3. 50 Dellal Evi, Eyvan. (URL-32)

3.2.2.5. Sadir Evi

Sadir Evi, 1795 yılında satın alan Sader ailesine aittir. Ancak yapım tarihi çok daha eskilere dayanmaktadır. Ev, Ferhat Meydanı'nın kuzeyinde yer alır ve güney tarafında bulunan büyük eyvan ile ayırt edilmektedir. Ev aynı zamanda dekorasyonu, renkleri ve desenleri açısından oldukça zengin bir ahşap tavanla örtülen üst oda ile de ayırt edilmektedir. Sadir evi'nin mülkiyeti, 20. yüzyılın başında Süryani Katolik cemaatine devredilip, okul ve yetimhaneye dönüştürülmüştür (Moussalli, 2019).

Şekil 3. 52 Sadir Evi, Eyvan. Zakkour S., 2017 (URL-33)

Şekil 3. 53 Sadir Evi, Alafandi R., 2010

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SEMTİN KORUMA DURUMUNUN İNCELENMESİ

Suriye çatışmasından kaynaklanan insani kriz, modern çağda dünyanın tanık olduğu en büyük insani krizler arasında yer almaktadır, çünkü bu kriz milyonlarca insanın hayatını mahvetmiş ve büyük insan kayıplarına sebep olmuştur. Ayrıca çatışma temel ve önemli alt yapılarda ve şehir merkezlerinde kapsamlı yıkılıma neden olmuştur. Bunun sonucunda Suriyelilerin hayatı hem sosyal hem ekonomik düzeyde etkilendi. Çatışma aynı zamanda kimliğin oluşumunda, hafızanın ve geleneksel bilginin korunmasında büyük rol oynayan, yeri doldurulamayan kültürel mirasa da ciddi şekilde zarar verdi. Suriye'de yaşananlar, insanlığın kültürel mirasının bu yaygın şekilde yok edilmesinin korkunç sonuçlarını gösterir. 2013'te UNESCO tehlike altındaki dünya miras listesine bulundurduğu altı Suriye konumlarından olan çatışma öncesi Eski Halep şehri kentsel alanlarda mirasın nasıl korulduğuna dair en iyi örneklerden biri sayılır. Şimdi de birkaç mirası ve eski değerli kültürel simgeleri ile şehrin çoğunu yıkım kaplıyor. Çatışma bu mirasları ve anıtları mahvetmiş ya da büyük hasar göstermiş durumdadır (UNESCO ve UNITAR, 2018).

Binaların yıkılmasından kaynaklanan moloz ve yolları kapatan toprak seddeler, ayrıca çatışma zamanlarında yerleştirilmiş mayın ve yer altı bombaları bulunma olasılığı nedeniyle bu alanlara girme korkusu yüzünden Eski Halep'e ulaşma imkanları zor olması ile oradaki tarihi binalar ve miraslara gelen hasarlar ile ilgili henüz yeterli bir araştırma veya raporlar bulunmamaktadır. Ayrıca içeriye belgelemek için giren herkesin karşılaştığı idari ve güvenlik zorluklardan dolayı bulunan fotoğraf ve rapor sayıları oldukça azdır. Bu nedenle binalara verilen hasarı ancak internette bulunan birkaç fotoğraftan değerlendirebiliriz. Elimizdeki hava fotoğraflarına gelince, bu fotoğraflar aracılığıyla, bir bütün olarak bölgede ve özellikle de El-Jdayde semtinde (çalışma alanı) kentsel dokuya verilen zararların bir kısmını tespit edebiliriz. Bu hava fotoğraflar sayesinde yolların ana akslarının tahrip

olması, binaların çatılarındaki tonozların ve ayrıca tavan boşluklarının görülmesi gibi semte verilen zararlardan bazılarını tespit edebiliriz. Veya bazı binaların kısmen veya tamamen yıkılmasının yanı sıra binanın bir şekilde tamamen yıkılıp yıkılmadığını bilebiliriz. Ancak bu fotoğraflarda görülmeyen bazı zararlar bulunmaktadır. Gazale evinin 17. yüzyıla uzatılan ahşap duvar panolarının çalınması buna bir örnektir.

4.1. SEMTİN SİLAHLI ÇATIŞMA ÖNCESİ KORUMA ÇABALARI (Eski Kenti Canlandırma Projesi)

Suriye hükümeti 1979'da UNESCO'dan şehrin tarihi yapısını korumak için önlem ve operasyonlar önermek için yardım istemiştir. 1983'te UNESCO, eski şehir ve çevresi için eksiksiz bir trafik planı sunmuştur. Aynı yıl Halep şehri, Halep Üniversitesi ile işbirliği içinde, eski Halep'in yeniden canlandırılması konusunda uluslararası bir konferans düzenlemiştir. Konferans, restorasyon ile ilgili tüm önerileri desteklemiştir ve eski Halep şehrinin bir dünya mirası alanı olarak kabul edilmesi çağrısında bulunmuştur. Halep, 1986 yılında dünya mirası olarak kabul edilmiştir. 1991 yılında Halep şehri Eski Halep'in yeniden canlandırılması için bir plan kabul etmiştir. Alman hükümeti ve Kuveyt'te Ekonomik ve Sosyal Kalkınma için Arap Fonu'ndan yardım ve destek talep edilmiştir ve her iki taraf da yardım sağlamayı kabul etmiştir.

GTZ, Alman hükümeti tarafından Alman katkısını aşağıdaki aşamalara göre yönetmek için görevlendirilmiştir.

1- Ön değerlendirme aşaması 1992-1994

2- Planlama aşaması 1994-1997

3 - Uygulama aşaması 1997 - 2000

4- Destek aşaması 2000-2002

Aşama 1 ve 2 bir bütün olarak eski şehri içermektedir. 3 ve 4 aşamaları ise, belirli çalışma alanlarındaki bazı örneklerle sınırlıdır (DOC-GTZ, 1998, s.9).

1993 yılında Bakanlık, kayıt dışı yapılardan kaynaklanan mevcut durumu inceleme ve analiz etme ve buna neden olan faktörleri bilme kararı almıştır. Bunun

sonucunda Halep Üniversitesi ile birlikte çeşitli kamu kurumları tarafından genel Şehir ana planının hazırlanması için iki planlama hazırlanmıştır. Bu stratejiler, esas olarak, faaliyetlerinin bir kısmını şehrin dışına aktararak eski şehrin üzerindeki baskıyı hafifletmeyi amaçlamaktadır. Geliştirme planının, çalışma alanı planının ile varlığı, mahallelerde çalışmanın temel stratejisini erken bir aşamada netleştirmek için gereklidir.

Geliştirme Planı, surların içindeki ve dışındaki alandan oluşan Eski Şehir içindir. Geliştirme planı, hedefleri, eylemleri ve genel önerileri açıklayan yazılı ifadeler ve haritalardan oluşmaktadır. Geliştirme Planı, gayri resmi bir karar verme yardımcıdır ve yerel kurumlar (Belediye ve Valilik) ile alt müdürler (Sağlık Müdürlüğü, Eski Eserler Müdürlüğü ve Eğitim Müdürlüğü) arasındaki işbirliğinin uygulanması için temel teşkil etmektedir. Geliştirme planın kapsadığı alan, her alan için 15 hektarı geçmeyecek şekilde birkaç bölüme ayrılmıştır.

Geliştirme planı ve çalışma alanı planlarının faydalı yönlerinden biri, eski şehrin tüm sorunlarının aynı anda çözülmesi mümkün olmadığı için sınırlı çalışma alanlarına odaklanmasıdır. Bu planların temel amacı, resmi prosedürlere başlamadan önce yeniden değerlendirebilmek için mahalle stratejilerini erken bir aşamada netleştirmek olmaya devam etmektedir.

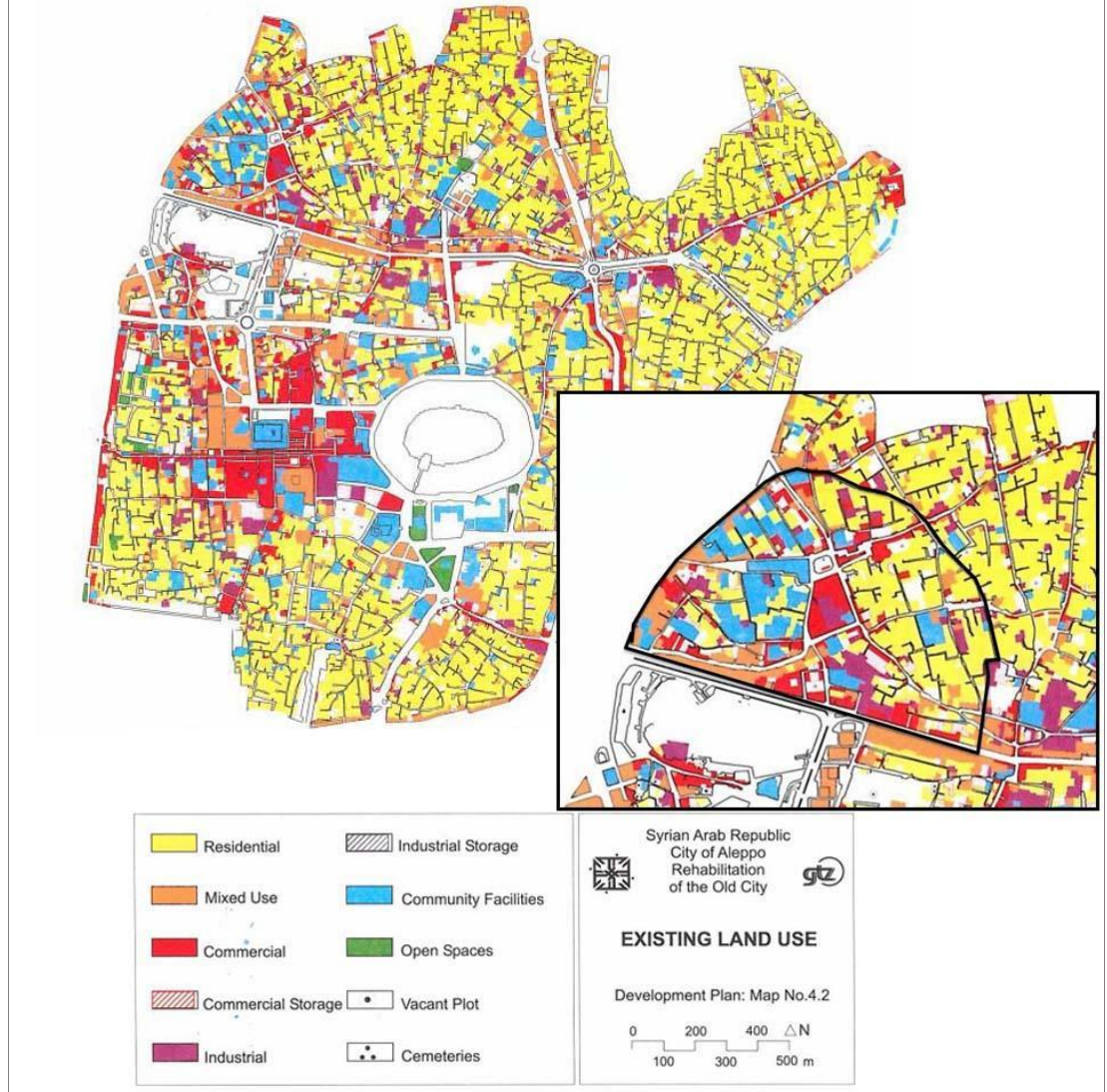
Halep'te "Eski Şehir Müdürlüğü" kurulmuştur. Canlandırma Projesinin rolü, yeni projelerin uygulanmasını iyileştirmek ve rehabilitasyon sürecini desteklemek ve hızlandırmak için yeni planlama yolları önermek olmaya devam etmektedir.

Projenin ana amacı aşağıdaki noktaları içermektedir:

- Eski şehrin kentsel dokusunu korumak.
- Sosyal ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmek ve eski şehir içinde barınma ve yaşam koşullarını geliştirmek (Habbal, 2017, s.45).

1993 ve 1997 yılları arasında kapsamlı bir analiz yaptıktan sonra, proje ekibi eski şehrin kapsamlı rehabilitasyonu ve çeşitli kullanımların olumsuz etkilerini azaltmak için bir imar planı geliştirmiştir. Kentin gelişim sürecini yönlendirmek için birincil referans haline gelmiştir. Buna göre eski şehrin özel dikkat ve hızlı müdahale gerektiren bölümleri belirlenmiştir (Habbal, 2017, s.45). Halep'in eski şehri için

1998'de bir Master plan hazırlanmıştır. Eski şehrin tüm çalışma alanları genişletilmeden El-Jdayde semti içeren çalışma alanı netleştirilecektir.

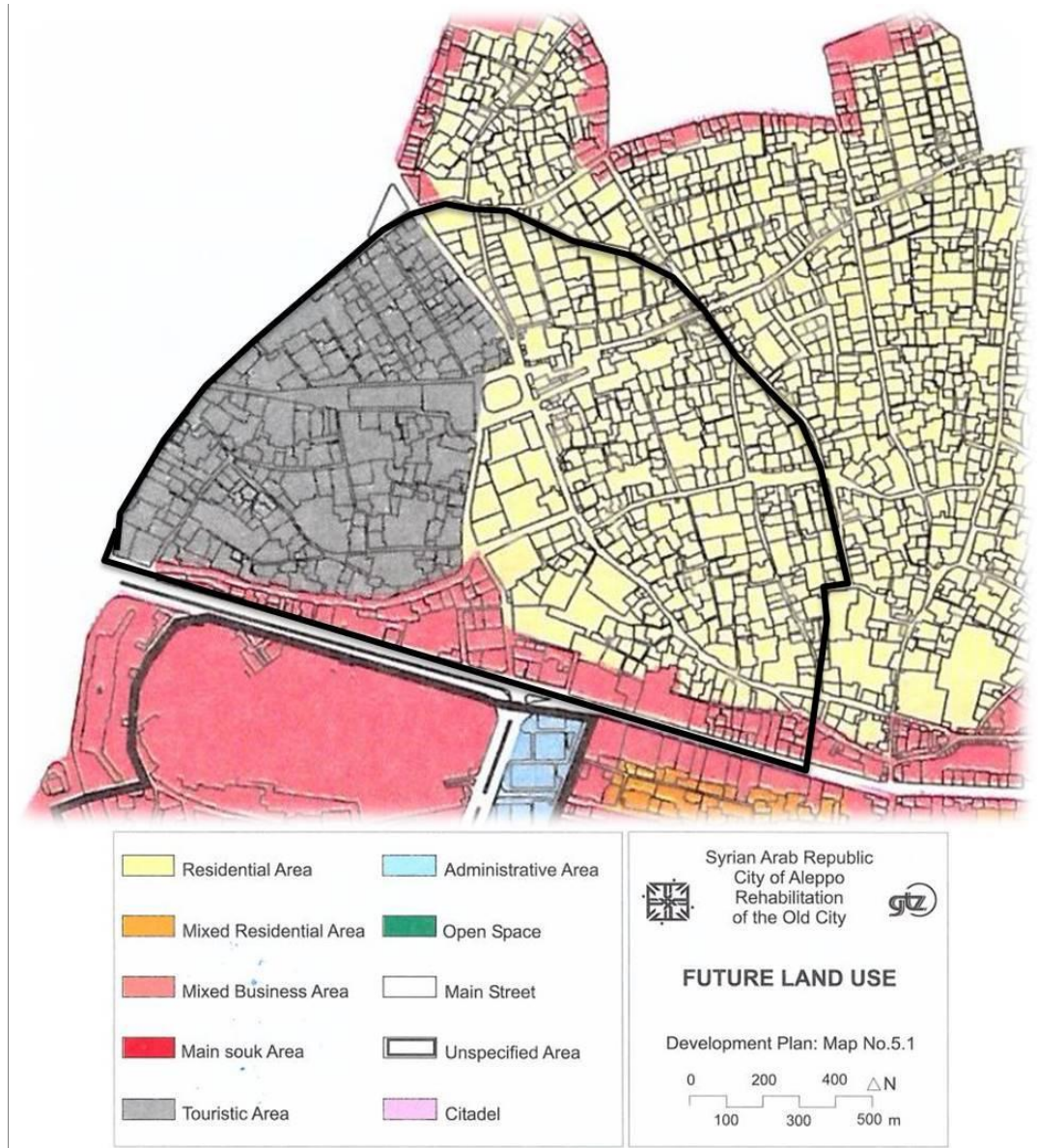

Harita 12 Mevcut arazi kullanım planı 1997, GTZ

El-Jdayde semti içerir ki: konut kullanımları, ticari kullanımlar (dükkanlar ve atölyeler), sosyal ve idari kullanımlar (sosyal tesis, ibadethaneler), karışık kullanımlar (alt katlarda dükkânlar ve üst katlarda konutlar).

El-Jdayde semti yaşadığı sorunlar iki ana sorun olarak sınıflandırıldı; Birincisi, atölyeler ve dükkanlar gibi yeni ticari faaliyetler sonucunda mahallede artan yoğunluk ve baskıdır. İkincisi, binaların kötü fiziksel durumudur. Canlandırma

projesi, El-Jdayde semti karışık bir konut alanına dönüştürerek ve içinde birçok arkeolojik anıtın varlığı göz önüne alındığında, çoğu turizm çerçevesine giren büyük yatırım projeleri oluşturarak iyileştirmeyi amaçlamaktadır (DOC-GTZ, 1998, s.107). Bu, El-Jdayde semtinin gelecek arazi kullanım planına dahil edilmesine yol açıp semti üç ana alana bölünmüştür: konut alanı (sarı), turizm alanı (gri) ve ticari alandır (kırmızı):

Harita 13 Gelecek arazi kullanım planı, GTZ

Yıllarca süren çalışmaların sonucunda ortaya çıkan gelecek arazi kullanım planı büyük bir başarı ile karşılanmamıştır, çünkü konut alanı olarak belirlenen bölgedeki evlerin çoğu aslında restoran ve otel olarak yatırım altındaydı. Turizm yatırımı için ayrılan alan aynı zamanda çok sayıda ibadethane ve halen ailelerin oturduğu evleri de içermektedir. Bu konutların tamamen turistik bir alan içerisinde bulunması, bölgeyi gürültülü ve içinde yaşayan ailelere uygun olmayan bir hale getirmektedir.

4.2. SİLAHLI ÇATIŞMA SONUCU HASAR İNCELEMESİ

Semtin bir bütün olarak İncelenmesi hava fotoğrafları üzerinden yapılacak, ardından fotoğraflar üzerinden binalara verilen hasara odaklanılacak.

4.2.1. Hava Fotoğrafları Üzerinden İnceleme

Şekil 4. 1 El-Jdayde Semti. 2011 yılında

Şekil 4. 2 El-Jdayde Senti. 2012 yılında

2011-2012 yıllarına ait görüntüleri (4.1- 4.2) incelediğimizde, Halep'in 2012 sonuna kadar silahlı çatışmaya karışmamış olması nedeniyle El-Jdayde semtinde hiçbir hasarın olmadığını görebiliriz. Bozulmamış binalar görebiliriz ve bölge canlı, her yere yayılmış ağaçlarla, sokaklar hareket eden arabalarla dolu. Bu görüntüler, çatışma sonrası aşamada bölgenin kentsel dokusunu karşılaştırmak için de kullanılabilir.

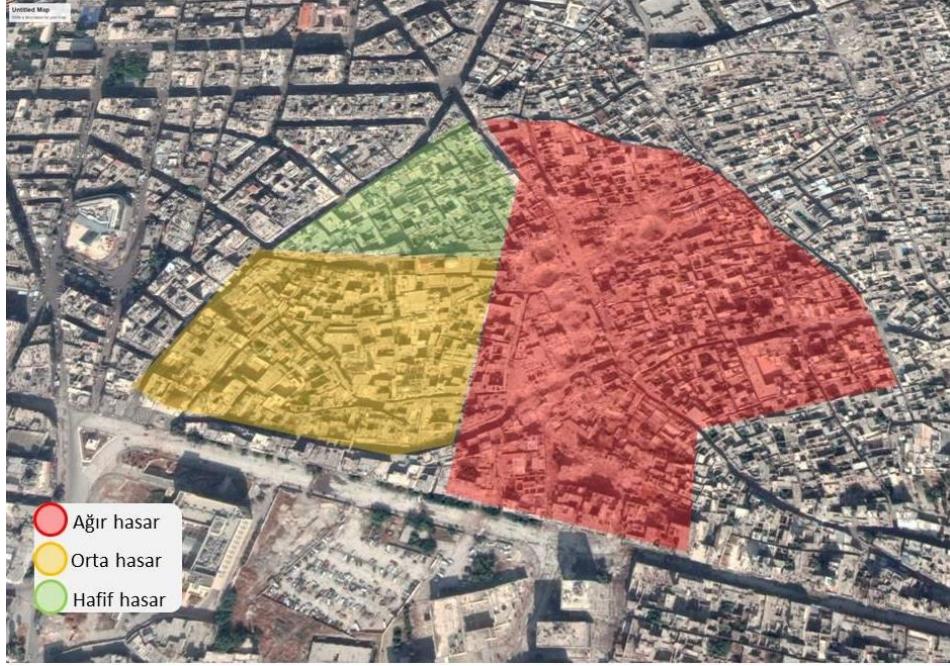
Şekil 4. 3 El-Jdayde Senti. 2014 yılında

2014 yılına dayanan (Şekil 4.3), El-Jdayde semtinin birçok meydanı, caddeyi ve binayı etkileyen yıkım aşamasına girdiğini gösteriyor. Eski Halep'te yıkımın başlangıcı kale etrafındaki eksende merkez çarşıdaydı ve bu 2014 öncesiydi. 2014 yılının ikinci yarısının başlamasıyla birlikte yıkım batıya doğru genişleyerek El-Jdayde mahallesine ulaştı. Top mermileri El-Hatab Meydanı'na ve semtin doğu ucuna ulaştı; İpşir Paşa Külliyesi'nin doğusundaki cadde boyunca enkazın ortaya çıktığı ve o dönemde büyük bir yıkıma uğrayan Şeref Camii'nin ötesine ulaştığı yer. Bu sokakta moloz bulunması, sokağın sağında yer alan tüm evlerin ve solundaki dükkanların büyük bir kısmının, özellikle de sokağa bakan evlerin cephelerinin büyük oranda tahribata uğradığını göstermektedir.

Şekil 4. 4 El-Jdayde Semtı. 2015 yılında

2015 yılında, çatışma alanı, tüm evlerin ve tarihi binaların çeşitli derecelerde yıkıma maruz kaldığı El-Jdayde semtinin tamamını kapsayacak şekilde genişledi. El-Hatab meydanı hava bombardımanı sonucu çapı 20 metreyi geçen iki büyük krater olduğu ve bu meydanın özellikleri tamamen ortadan kalktığı görülüyor. Yıkım güneye doğru uzanır ve tamamen yıkılan İpşir Paşa Külliyesi'ni de kapsar. Behram Paşa Caddesi de sokağa düşen top mermisi sonucu ağır hasar görmüş, Behram Paşa Caddesi dar bir sokak olduğu için, bulunduğu Behram Paşa Hamamı başta olmak üzere ona bakan tüm yapılar büyük tahribata uğramıştır. Güneyde, İpşir Paşa külliyesinin güneybatı köşesinde, kahvehane bulunduğu yer, Behram Paşa Hamamı'nın tam karşısında yer alır. Aralarında bir tek sokak olan kahvehanenin batısındaki Açıkbaş evi yıkıldı. Orada yıkım güneye doğru uzanır ve Behram Paşa Hamamı'nın güneyinde yer alan tüm evleri Hendek caddesine kadar kapsar.

Şekil 4. 5 El-Jdayde Semti. 2015 yılında. (Tez Çalışması Kapsamında Hazırlanmıştır)

2015 yılındaki fotoğraflarda El-Hatab Meydanı'nın batısında yer alan çeşitli derecelerde hasar gören tüm kiliselerin çatıları da görülmektedir. Neredeyse tüm kiliselerin tonozları kısmen veya tamamen hasar görmüştür. Ancak bu kiliselerin duvarlarında tam bir çöküntü yoktur.

Şekil 4. 6 El-Jdayde Semti. 2016 yılında

Halep'te 2016'da savaş sona ermiş olsa da etkilenen b6lgeler, ilgili makamlar tarafından hiçbir m6dahale olmaksızın, 2016 yılı işin Şekil 4.6'da g6sterildiği gibi 5. aya kadar halen mevcut durumlarında g6r6nmektedir. Ancak hava Őartlarından dolayı toz ve kirin ęekilmesi sonucu hasarlar daha da belirginleşti.

Şekil 4. 7 El-Jdayde Senti. 2016 yılında

2016 yılı işin yaklaşık yedinci ayın (Şekil 4.7) başlamasıyla birlikte belediyenin temizlik ęalıřmalarına başlaması, molozların kaldırılması ve b6lgenin ana caddelerinde yolların aēılması, hasarın olduğundan daha fazla g6r6lmesine neden oldu. Ancak, sorumlu makamların herhangi bir olumlu m6dahalesi olmadan hasar g6ren t6m binalara dokunulmadan kalmıştır.

B6lge hala b6y6k bir ıssızlık durumunda g6r6nse ve hasarlı binaların ęođu hala durumlarında olsa da b6lgede olumlu bir gelişme ve ęok b6y6k bir iyileşme g6r6yoruz. Suriye'deki savaşın sona ermesinden sonra UNESCO, hasarı değerlendirmek ve yeniden yapılanma 6zerinde ęalıřmak işin 2017 yılında Suriye'ye bir heyet g6ndermiştir.

Şekil 4. 8 El-Jdayde Senti. 2020 yılında

2020 yılında Şekil 4.8'den görülebilen şey, hasar gören tüm kiliselerin rehabilite edilerek savaş öncesi durumlarına döndürüldüğü ve kapılarını tekrar ibadet edenlere açıldığıdır. Kiliselerin restorasyonunun hızlanması, diğer şeylerin yanı sıra, bu kiliselere verilen tahribatın büyük olmamasından ve tam bir yıkım düzeyine ulaşmamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, El-Jdayde semtindeki tüm kiliseler, içeriden elde ettikleri olanaklara ek olarak, Hıristiyan işleriyle ilgilenen dış kuruluşlardan destek ve fon aldı. 2018 yılı itibari ile onarım ve restorasyon çalışmaları başlamış ve 2019 yılında sona ermiştir. İpşir paşa külliyesi ve Behram Paşa hamamı gibi semtteki diğer bazı önemli binaların herhangi bir reform müdahalesi olmadan hala ihmal edildiğini not edilmektedir. Bunun nedeni, bu binaların özel mülk olması ve sahiplerinin ülkeyi terk etmiş olmalarına ek olarak, sahiplerinin onarım için ödemek zorunda kalabilecekleri yüksek maliyetlere bağlanabilir. Bunun en önemli nedeni ise bu yapıların çok ciddi hasarlara maruz kalmış olmaları ve herhangi bir onarım ve restorasyon çalışmasına başlamadan önce kapsamlı restorasyon planlamalarına ihtiyaç duymalarıdır. Şeref Camii'nin halen tamamen yıkılmış durumda olduğunu ve şu ana kadar herhangi bir tamirat müdahalesinin yapılmadığını da görebiliriz.

Ancak Şeref Camii, mülkiyeti Vakıflara ait olduğu için restore edilmesi en muhtemel binalardan biri olarak kabul ediliyor. Ancak böyle tarihi ve dini değeri olan önemli bir yapının restorasyonuna başlamadan önce iyi ve doğru bir çalışma yapılmalıdır. Onarım çalışmaları, bölge halkının gönüllülük esasına dayalı çabalarıyla mahallelerdeki bazı kamusal alanları etkiledi. 2020 yılında El-Hatab meydanı rehabilite ettiler oradan moloz ve topraktan çıkarılabilecekleri kadar kaldırdılar, Bunu da Şekil 4.8'de açıkça görülebilir.

Şekil 4. 9 El-Jdayde Senti. 2021 yılında

2021 yılındaki (Şekil 4.9), semtin bir bütün olarak net bir şekilde toparlandığını ve sokaklardaki insanların ve arabaların hareketinden kısmen hayata geri döndüğünü gösterse de alan hala önemli bir yıkım durumunda görünüyor ve tüm bölgenin savaştan önceki haline ve alan savaş öncesi durumuna kadar tarihi, dini, sosyal ve turistik öneme sahip olmasına dönmesi için gerekli onarım ve restorasyon çalışmalarının yapılması için çabalar göstermesi gerekmektedir.

4.2.2. Mevcut Hasar Görselleri Üzerinden İnceleme

Halep'te belediyenin 2016 yılı sonunda temizlik çalışması yapması ve yolların açılmasıyla, hasarlı yerlere ulaşım eskisinden daha iyi hale geldi. Böylece semte ve binalarına verilen zararı anlatan fotoğraf ve raporlara ulaşmak kolaylaştı. Hasarlı binaların mevcut fotoğrafları aracılığıyla, onlara verilen hasarın kısa bir incelemesini yapılacaktır. Sadece çalışma için model olarak seçilen tarihi öneme sahip binaların hasarlarını incelenecektir.

El-Jdayde semtindeki hasarlar üç seviyeye göre değişmektedir Harabe, Kötü ve Ortadır. En çok hasar gören binalar, semtin merkezinde, El-Hatab meydanının çevresinde.

İpşir Paşa'nın Külliyesi, başta çevredeki sokaklara bakan kısımları olmak üzere tüm bölümlerinde büyük hasar görmüştür. El-Hatab meydanına bakan kuzey kesimdeki hanı da Hasar görmüştür. Caminin bazı küçük hasarlara maruz kalmasının yanı sıra. Külliyenin güneybatı kesiminde yer alan kahvehane en çok zarar görmüştür. Külliyenin cephesi ile batı kısmı, bir miktar hasar görmesine rağmen hala ayaktaadır.

Şekil 4. 10 İpşir Paşa Külliyesi, Han ve Kahvehane'nin Mevcut Durumu, 2017

Binaların dar Behram Paşa Caddesine bakan cepheleri sokağa düşen füze bombardımanı sonucu ağır hasar görmüştür. Behram Paşa Hamamı, sokağa bakan kuzey kesiminde güney kesiminden daha fazla hasar görmüştür. Hamamın kubbesi tamamen yıkılmış ve hamamın geri kalanı molozların altına gömülmüştür.

Şekil 4. 11 Behram Paşa Hamamı, Mevcut Durum, 2017

Ayrıca, Gazale evinin ve Açıkbaş evinin doğu kısmı, batı kısmından çok daha fazla hasar gördü. Gazale evinin kubbesi sağlam kalmasına rağmen, evin güneydoğu kısmı tamamen tahrip olmuş ve avlusu molozla dolmuştur. Aynı şekilde, açıkbaş evi'nin güneydoğu kesiminde avluya bakan odaların tamamı eyvan ile birlikte ağır hasar görmüş ve avlu moloz taşla dolmuştur.

Şekil 4. 12 Gazale evi, Evin Avlu ve Eyvanı, wikiwand. 2017. (URL-22)

Şekil 4. 13 Açıkbaş evi, Mevcut durumu, Sakit M, 2018 (URL-26)

Şeref Camii'nin birçok yerinde ciddi hasar meydana geldi. Caminin minaresi çökmüştür ve üç tane tonozu tamamen yıkılmıştır. Avlunun kuzey tarafındaki abdesthane de yıkılmıştır. Şeref Camii'nin batı duvarına kalan Azdumur çeşmesi da tamamen yıkılmıştır.

Şekil 4. 14 Şeref Camii, Hasarlı oda cephesi, avlunun doğusu, Museum for Islamic Art-Berlin, 2019

Şekil 4. 15 Şeref Camii, Caminin Harimi ve Kubbesi, Museum for Islamic Art-Berlin, 2019

Şekil 4. 16 Azdumur Çeşmesi, Mevcut durumu. 2020 (URL-6)

El-Hatab Meydanı'nın batısında yer alan ve kiliselerin toplandığı El-Salibe mahallesi daha az hasar gördü. Kiliselere verilen hasar, tavandaki delikler veya bir veya daha fazla tonozun çökmesi ile sınırlıydı.

Şekil 4. 17 Katolik Ermeni Kilisesi, Kilisenin Kubbesi, Zakkour S., 2017, Haddad, A.

Şekil 4. 18 Katolik Rum Kilisesi, Başpiskoposluk odası. Jebrail saud, 2012, Haddad, A.

Şekil 4. 19 Katolik Süryani Kilisesi, Kilisenin Harimindeki bir Tonoz (URL-14)

Şekil 4. 20 Ortodoks Ermeni Katedrali, Güney Dış Cephesinde Hasarı 2015, Haddad, A.

Şekil 4. 21 Ortodoks Rum Kilisesi, Kilisenin bir tonozu, (URL-17)

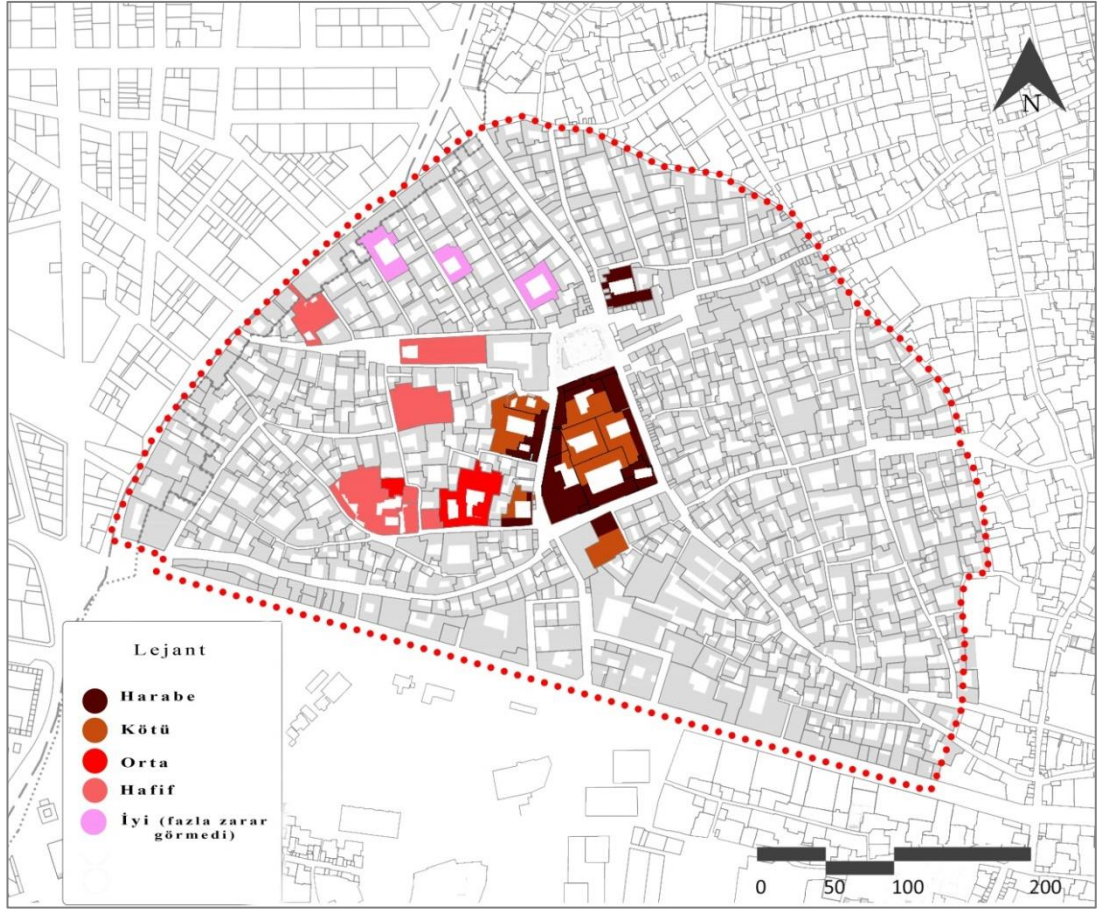
Şekil 4. 22 Maruni Mar İlyas Kilisesi, Kilisenin Çatısı, Ahmad M, 2019, Haddad, A.

En az etkilenen yer, El-Jdayde semtinin kuzeyindeki Tumayet mahallesi. Çoğu Basil evi, Dellal evi ve Sadir evi gibi evleri içerir. Önemli bir hasar göstermez. Bu nedenle evlerin hasar derecesi iyi olarak değerlendirilebilir.

Halep şehrinin son zamanlarda yaşadığı çatışmalar sonucunda El-Jdayde semtinde en çok hasar gören yerleri gösteren harita aşağıdadır:

Harita 14 El-Jdayde Semtindeki en çok etkilenen binalar.
(Tez Çalışması Kapsamında Hazırlanmıştır)

Harita 15 El-Jdayde Semti, Binaların hasar seviyeleri. (Tez Çalışması Kapsamında Hazırlanmıştır)

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BAZI ÜLKELERİN SAVAŞTAN ETKİLENEN MİRASI KORUMA DENEYİMLERİ

Halep şehri son silahlı çatışma sonucunda ağır hasar görmüştür. Ancak bu yıkım benzersiz bir durum değildir. Tarih boyunca dünyanın her yerinden farklı şehirler, deprem gibi doğal, savaş, silahlı çatışma gibi insan kaynaklı çeşitli afetler sonucunda farklı derecelerde yıkıma maruz kalmıştır. Bu şehirlerin tümü, çatışmaları sona erdikten sonra kapsamlı yeniden planlama ve yeniden yapılanma çabalarından geçmiştir. Onu yenileme yöntemi, eskiyi benzer şekilde yeniden yaratmaktan, kalıntıları ortadan kaldırmaya ve yeni forma yer açmaya kadar değişmektedir. Bununla birlikte, savaş sonrası bir şehrin nasıl yeniden inşa edileceğinin seçimi, onun kentsel ve tarihsel sürdürülebilirliği belirlemede çok önemlidir.

Savaş sonrası yeniden yapılanma, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde yer alan çok boyutlu bir süreç içinde birbirine bağlı sosyal, kültürel, politik ve ekonomik bileşenler kümesi olarak kavramsallaştırılmaktadır. Farklı ülkelerdeki savaş sonrası yeniden yapılanma deneyimleri, yeniden yapılanma ihtiyacının anlaşılmasındaki farklılıkları ve savaş sonrası dönemde sonuçlarının nasıl anlaşıldığını vurgulamıştır. Dünya, yıkılan şehirleri kurtarmak için uzun bir süreçten geçti ve tüm dünyada savaş sonrası yeniden yapılanma deneyimi, yeniden yapılanmanın yalnızca profesyonel uygulamayla uğraşan insanlar (mühendisler ve politikacılar gibi) için önemli bir konu olmadığını, bunun yerine daha çok daha geniş bir topluluk iradesi ve yeniden inşa edilen yerlerin kabulü meselesi (Kudumovic, 2020, s.244).

5.1. ÜLKELERİN DENEYİMLERİNİN İNCELEMESİ

Halep'in kentsel dokusuna biraz benzeyen farklı şehirlerin vaka incelemelerine maruz kalıp afetler ve savaşlar sonrasında yeniden yapılanma ile nasıl başa çıktıklarını göreceğiz.

5.1.1. Beyrut Şehrini Yeniden Yapılması Deneyimi

Tarihi beş bin yıl öncesine dayanan Beyrut, tarihi boyunca deprem ve savaşlar başta olmak üzere birçok afete tanık olmuştur ve bunların en önemlisi 1975-1990 yılları arasında yaşanan iç savaştır. Tüm ülkede restorasyon ve imar çalışmaları yapılmıştır. En dikkate değer proje, şehir merkezinin yeniden inşasıdır. Beyrut'un geleneksel merkezi, şehrin sahilinde yer almaktadır. Çevredeki altyapı ve binaların tamamen yok edilmesine ek olarak, şehrin tarihi merkezinin %83'ü yıkılmıştır. Lübnan iç savaşı, yıkımın ve kayıpların ölçeği nedeniyle medyada manşetlere taşınmıştır (Kousa, 2015, 53-54).

Şekil 5. 1 İç savaşın Beyrut'a etkileri 1991, Arap Bilimsel Miras Enstitüsü, Halep Üniversitesi, 2014 (Melendi, H.)

1992 yılı itibarıyla devlet, altyapı ve ekipman standartlarını sıfırlamak amacıyla tüm ülkede restorasyon çalışmalarına başlamıştır. En dikkate değer proje, şehir merkezinin yeniden inşasıdır. O dönemde yetkililerin elindeki kaynaklar yeterli değildi ve ev sahipleri bu süreci kendi başlarına karşılayamazlamıştır. Bu nedenle

hükümet, yeniden yapılanmanın tüm altyapı çalışmalarını finanse edecek ve üstlenecek özel hukuka tabi bir gayrimenkul şirketine devredilmesini önermiştir. Böylece, 1994 yılında Beyrut Şehir Merkezinin Gelişimi ve Yeniden İnşası için Lübnan Şirketi (SOLIDERE) kurulmuştur. 1994 yılında yayınlanan hükümet kararnamesi, inşaat, tadilat veya rehabilitasyonu aşağıdaki gibi düzenleyen bir dizi koşulu içermektedir:

- Beyrut'un şehir merkezini net sınırlarla tanımlamak ve on organizasyonel sektöre bölmek.
- Beyrut'un ticaret merkezinin yeniden inşa süreci, imar kanunu ve şehrin imar yönetmeliğine göre yürürlükte olan şartlara tabidir.
- Eski Eserler Genel Müdürlüğü gözetiminde alanda yapılacak kazılar için, herhangi bir kazı işlemi hakkında bilgi verilmesi gerekliliğini içeren koşullar belirlenmiştir.
- Binaların, mimari veya tarihi karakteri korunan binalara sınıflandırılması, bu binaların yıkımına izin verilmeyecek şekilde rehabilitasyona ilişkin hükümler bulunması ve yıkılmaları durumunda asli binasına göre yeniden yapılması.
- Beyrut Merkez Bölgesi'nde Yeni binalar inşaat etmesi için düzenleyici koşulları ve kontrolleri belirleyen yasada bir dizi düzenleyici madde tahsis edilmiştir.

Beyrut'taki yeniden yapılanma sürecinin bariz dezavantajlarından biri, devletin planlama üzerindeki tekelinin kısmen birkaç girişimci ve yatırımcı tarafından yönetilen özel bir gayrimenkul şirketine devredilmiş olmasıdır. Aynı zamanda, kiracılar ve ev sahipleri gibi dahil olan kişilerin çoğu karar verme sürecinin dışında tutulmuştur. Açık bir kâr yöneliminin yanı sıra Beyrut, şehirlerin aşırı özelleştirilmesinin bir örneğidir. Bu gelişmenin bir sonucu olarak, halkın çoğunluğu yeniden inşa projesine şiddetle karşı çıktı, ancak SOLIDERE sonunda hükümetin etkisi ve desteği sonucunda projesini gerçekleştirmeyi başarmıştır (Schmid, 2006, s.368).

Beyrut yeniden yapılanma stratejisi:

- Halkın bilinçlenmesine ve yeniden yapılanma operasyonlarının güçlü bir şekilde reddedilmesine rağmen, hükümetin her şeyden önce kar amacı güden SOLIDERE'ye yönelik destekleyici yaklaşımının bir sonucu olarak, projeyi durdurmaya yönelik tüm girişimler başarısız olmuştur.
- Tarihi şehir merkezi, kentsel mirasın bir kısmını yüksek mimari kuleler lehine tahrip ederek yeni bir kentsel peyzaj empoze ederek denizden ve şehirden izole edilmiştir.
- Bazı harap kısımlarda modern yapım yöntemleri ve malzemeleri kullanılmış, Beyrut'un binlerce yıllık geçmişinin hiçbir detayını artık yansıtmayan ruhsuz cam cepheler kullanılmıştır.
- Öte yandan, kentin tarihini yansıtan bazı antik yapılar korunmuştur (Kousa, 2015, s.55-58).

Şekil 5. 2 Beyrut Sahili, Yeniden Yapılanma Öncesi ve Sonrası. Mimarlık Fakültesi, Halep Üniversitesi. (Kousa, C., 2015)

Şekil 5. 3 Modern yapı malzemelerinin inşaatta kullanımı, 2007, (Kousa, C., 2015)

5.1.2. Varşova Şehrini Yeniden Yapılması Deneyimi

Varşova Polonya'nın başkentidir. Şehrin tarihi dokuzuncu yüzyıla kadar uzanmaktadır. Kentin işgali ve yıkımı sonucunda birçok afet ve savaşa tanık olan kent, başına gelen her yıkımdan sonra yeniden inşa etmesiyle ünlüydü. Şehrin en büyük acısı, Nazilerin onu ve onun kültürel mirasını yok etmek için sistematik bir eylemde bulunduğu İkinci Dünya Savaşı sırasında olmuştur. Alman mimarlar, sembolik ve tarihi değeri olan önemli anıtları ve binaları belirleyip tamamen yok ettiler ve ardından tüm evler ve sokaklar ateşe verildi. Sonuç, şehirdeki kentsel dokunun %84'ünden fazlasının yok edilmesi olmuştur (Kousa, 2015, 49).

Şekil 5. 4 Varşova, şehrin savaş nedeniyle yıkımı, 1939,

(Hulton Arşivi) (URL-39)

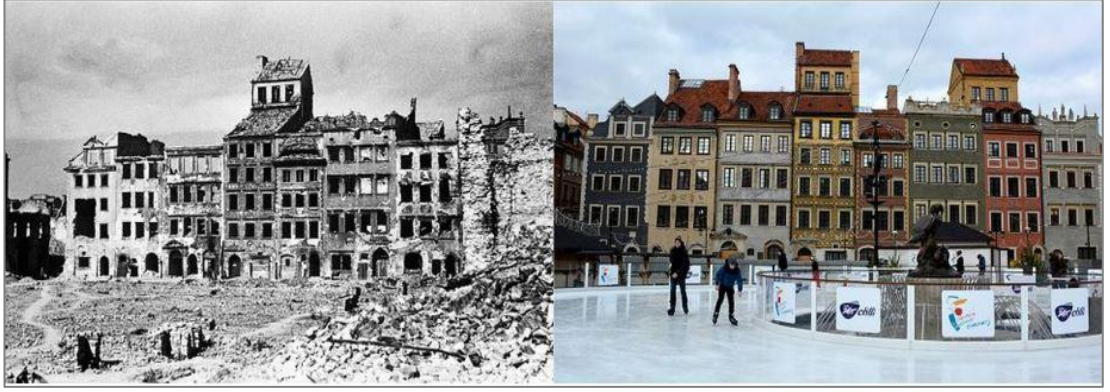
Savaşın ardından, Varşova halkı şehri ve kültürel mirasını yeniden inşa etmeyi üstlenmiştir. İnsanlar Varşova'daki savaşı yaşadılar ve şehirlerinin sistematik yıkımına tanık olmuştular. Kenti ve kentsel ve kültürel mirası mümkün olduğunca korumak amacıyla mimarlar ve aydınlar, onları korumak için özel değere sahip eserleri (saraylardan, müzelerden, tarihi kapılardan ve sütunlardan mobilya parçaları gibi) toplayarak saklayıp kurtarmıştılar. onları hedefleme alanlarından uzaklaştırdılar. Savaştan önce ve savaş sırasında, Varşova halkı, yeniden inşa edileceği bir zamanın geleceğini ve tarihi şehir için tüm belgesel planların gizleneceğini umarak şehrin

mimarisini belgelemek için çalışmıştır. Savaşın sona ermesinden sonra, iyi durumda olan belgeler çıkarıldı ve 1945-1966 yılları arasında şehrin yeniden inşası için temel olarak kullanılmıştır. Yıkılan şehrin olduğu gibi yeniden yapılmasında, tüm binaları, yasal değeri olan öğeleri, ayırt edici işaret ve sembolleri, kiliseleri, evleri, pazarları ayrıntılı olarak inşa etmekte ısrar edildi. İnşaat sürecinde varsa orijinal yapı malzemelerinin kullanılmasına özen gösterildi. Şehir, Varşova'nın tarihine ve kimliğine, halkının çektiği acılara ve maruz kaldığı yıkıma tanık olmak için geçmişte olduğu gibi yeniden inşa edilmiştir (Kousa, 2015, s. 50).

1980'de Varşova'nın tarihi merkezi, İnsanlığın Dünya Mirası olarak sınıflandırıldı ve UNESCO tarafından bir tarihin tam olarak yeniden yapılandırılmasının olağanüstü bir örneği olarak kabul edilmiştir.

Varşova Yeniden Yapılanma Stratejisi:

- Şehrin eski biçiminde yeniden inşasına yardımcı olan şeylerden biri, Polonya'ya yönelik Nazi saldırısını beklemeleri ve dolayısıyla hazırlıklarıydı. İnsanlar, özel ve tarihi değeri olan sanat eserlerinin gizlenmiş olabileceklerini saklamak ve onları güvenli yerlere taşımak için çok çalıştılar. Ayrıca kent için kapsamlı bir mimari ve kentsel belgeleme yapılmış ve bu belgeleme yeniden yapılanmanın temelini oluşturmuştur.
- Kimliğin Korunması: Tarihi kenti tüm özellikleri ve simgeleriyle olduğu gibi yeniden inşa etmek; Nüfusun kimliğini, tarihini ve mirasını, özgünlüğünü, topraklarındaki köklerinin derinliğini ve kendilerine dayatılan herhangi bir yeni kimlikle kaynaşmayı reddetmelerini vurgular.
- Tarihi Varşova şehrinin yeniden inşası sırasında orijinal yapı malzemeleri varsa yeniden kullanılmış, yoksa orijinal malzemelerin yerine geleneksel yöntemler ve benzeri malzemeler kullanılmıştır (Kousa, 2015, 52-53).

Şekil 5. 5 Savaştan sonra Varşova, yeniden yapılanma öncesi ve sonrası binalardan biri,
©warszawa.wyborcza.pl (URL-40)

5.1.3. Mostar Şehrinin Yeniden Yapılması Deneyimi

Bosna-Hersek'te 1992-1995 döneminde, Bosna-Hersek tarihinin çeşitli dönemlerine ait kültürel ve tarihi varlıkların ve tarihi merkezlerin büyük bir kısmı yok edilmek üzere hedef alındı. Yıkım hedefleri öncelikle en yüksek sembolik ve kültürel öneme sahip yerlerdi- anıtlar, dini yapılar, müzeler, galeriler, kütüphaneler, arşivler, okullar, mezarlıklar ve türbeler. Ancak, hedefler sadece tekil binalar değil, aynı zamanda tüm kentsel topluluklar, şehir manzaraları ve yerel mimari, özellikle geleneksel evlerdi.

Savaş sırasında Mostar en çok zarar gören şehirler arasındaydı. Eski Köprü de dahil olmak üzere hemen hemen tüm tarihi binaları hasar gördü veya tamamen yıkıldı. Savaşın sonuçları yalnızca kent dokusunun ve anıtların kitlesel yıkımında görülmüyordu. Çatışma sonucunda Mostar da istikrarsız ve bölünmüş bir şehir haline gelmiştir (Bollens, 2012, s.96–108). Mostar şehri, çeşitli kültürel, etnik ve dini topluluklar arasında uzlaşma, uluslararası işbirliği ve bir arada yaşama sembolü olarak kabul edildiğinden bir çalışma modeli olarak da seçilmiştir. Mostar'ın Eski Şehri, Osmanlı mimarisinin iyi korunmuş ve incelenmiş unsurlarıyla ve Eski Şehir organizasyonunun 1986'da Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü kazandığı değerli bir tarihi kentsel dokuyu temsil eder. Mostar'ın Eski Köprüsü'nün yeniden inşası, 21. yüzyılın savaş sonrası yeniden inşasının simgesi olarak kabul edilir. Köprü'nün kendisi,

kültürel mirasın, farklı ulusal kimliklerin bir arada yaşamasına dair kırık anıları birbirine bağlayan bir bağı nasıl temsil ettiğinin önemli bir örneğidir. Mostar şehri, savaş sırasında uğradığı tahribat şekli ve boyutu bakımından Halep şehrine benzer bir model olarak değerlendirilmektedir.

Eski Köprü, Osmanlı döneminde, Büyük Mimar Sinan'ın öğrencisi olan Mimar Hajrudin tarafından 1566 yılında yaptırılmıştır. Köprünün kendisi, 28m'lik bir inşaat şaheseridir. Açıklık ve 12m. kemerde yüksel. Neretva Nehri üzerindeki narin yapı, “tenelija” adı verilen yerel kireçtaşı kullanılarak, farklı boyutlarda binden fazla taş blokla inşa edilmiştir. Köprü, 1993 yılında top ateşi ile tahrip edilmektedir (Kudumovic, 2020, s.235-240). Yıkılan mülkler arasında tarihi binalar, anıtlar ve en değerli tarihi kent çekirdeklerinden bazıları yer alıyordu. En büyük zarar, dini öneme sahip tarihi binalara, özellikle de ağırlıklı olarak İslami veya Osmanlı dönemine ait olanlara verildi (Walasek, 2015, s.167).

Ateşkesin hemen ardından yeniden yapılanma süreci başladı. Yıkılan yerleri ve yerleri rehabilite etmek için büyük bir istek vardı. Yeniden yapılanma uluslararası toplumdan da büyük ilgi gördü. Yeniden yapılandırma sürecinin iki ana yönü ayırt edilebilir. Bunlar, yıkılan anıtların ve sitelerin özgünlüğünün ve bütünlüğünün restore edilmesine vurgu yapan teknik yön ve yeniden inşanın yerinden edilmiş insanların geri dönüşünü teşvik etmede önemli bir adım olarak kabul edildiği, çok ırklı bir topluma dönüşü işaret eden daha geniş bir sosyal yönle ilgilidir. Topluluk ve kapsamlı uzlaşmayı teşvik eder (Barakat, 2007, s. 29).

Şekil 5. 6 Mostar 1994 (resim: Foto Studio Topaz, Mostar).

Silahlı çatışma sona erdikten sonra yeniden inşa sürecinin etkin bir şekilde uygulanmasının başlaması beş yıl sürmüştü. Savaş sonrası ilk yıllar hala gerilim, korku, güvensizlik ve kafa karışıklığıyla doluydu. Mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin geri dönüş süreci tıkanmıştı. İnsanlar, evlerini eski haline getirmek için kendilerine uluslararası ya da dış yardım teklif edilse bile geri dönmek için kendilerini güvende hissetmiyorlardı. O zamanlar kendilerine sağlanmayan güvenlik ve adaleti bekliyorlardı. Ayrıca, geri döndükleri yerler o kadar sistematik bir şekilde tahrip edildi ki, onları evleri olarak tanıyamıyorlardı (Hadzimuhamedovic, 2019, s.3-4).

Kuşatma altında faaliyet gösteren Bosna-Hersek Hükümeti, 1992 yılından itibaren UNESCO'ya kültürel mirasın durumu hakkında onlarca mektup ve rapor göndermişti, ancak etkili ve zamanında bir yanıt alınamamıştır. UNESCO'nun yanıtı, şu çağrıda bulunan 7.5 sayılı Kararın kabulü oldu: "Durum izin verir vermez, bölgedeki eğitim, tarihi, arkeolojik ve kültürel varlıklara verilen zararı belirlemek ve bölgeyi incelemek için Bosna-Hersek'e bir heyet gönderilecektir. Bosna-Hersek'e acil yardım gönderme fizibilitesi" (Hadzimuhamedovic, 2010, s.31-32).

Şehirlerin ve anıtların büyük ölçüde tahrip edilmesinden sonra, kalıcı bir barışı tesis etmeye yönelik rehabilitasyon ve yeniden yapılanma gerekli bir görevdi.

Bununla birlikte, mirasın korunmasına ilişkin yasalardaki boşluklar, zayıf bir miras yönetim sistemi ve ilgili çeşitli paydaşların görevlerine ilişkin netlik eksikliği ile sonuçlanmıştır. Dayton Anlaşması ayrıca Ulusal Anıtları Korumak için bağımsız Komisyonun kurulmasını da içeriyordu. Kültürel açıdan önemli birçok varlığın ağır yıkımından sonra, bunların ulusal anıt olarak tanınması için yeni bir sistemin kurulması barış sürecinin önemli bir parçasıydı. Savaş sonrası dönemde ilk adım, sahadaki kanıtlara ve mevcut raporlara göre derin olduğuna karar verilen yıkım düzeyini değerlendirmektir (Kudumovic, s.232).

UNESCO Genel Direktörü, Dünya Bankası Grubu Başkanı ve Mostar Belediye Başkanı, 1998 yılında hazırlık süreci başlayan Mostar'daki Eski Köprü'nün yeniden inşası için küresel bir ortaklık anlaşması imzalamıştır (Hadzimuhamedovic, 2019, s.5).

Şekil 5. 7 Mostar'daki (1566) Eski Köprü'nün 1993'teki yıkımından sonra kalıntıları, (Sulejmn Demirović)

Şekil 5. 81997'de Mostar'daki Eski Köprü'nün Neretva Nehri'nden parçalarının toplanması, (Sulejman Demirović)

Mostar kentinde imar süreci 1997 yılında kurulan "Eski Köprü ve Eski Kenti Yeniden Yapılanma Vakfı" aracılığıyla başlamıştır. Aynı yıl, yıkılan eski köprünün Neretva nehrinden bazı parçalarının çıkarılması süreci Bosna-Hersek'teki Uluslararası İstikrar Güçleri (SFOR) tarafından tamamlanmıştır. İlk iş, kemerin kalan kısımlarını kaldırmak ve kalan kaldırım taşlarını sökmektir. Bu elle yapıldı ve tüm parçalar işaretlendi, kaydedildi ve ardından orijinal yerlerine yerleştirildi. Neretva Nehri'nden çıkarıldıktan sonra daha orijinal taşlar kullanılmıştır. Yeniden yapılanmada orijinal olarak kullanılanlarla aynı stil ve kalitedeki yapı teknikleri ve malzemeleri kullanılmıştır. Nisan 1998'de Dünya Bankası ve UNESCO ile yapılan anlaşmadan sonra, Mostar şehri bir köprü yeniden inşa projesini hayata geçirdi ve yeniden inşanın finansmanı Dünya Bankası kredisi ve birkaç Avrupa ülkesinden gelen bağışlarla sağlanmıştır. Kültürel varlıkları yeniden inşa etmek sadece tarihi çevrelere verilen zararı durdurmak değildir. Normale dönme ihtiyacı nedeniyle, özellikle tarihi merkezlerde eski evler sahipleri tarafından yeniden inşa edildi veya onarıldı. Eski Köprü'nün yeniden inşası projesi resmen 19 Kasım 1998'de başlatılmıştır (Pasic, 2005, s. 148-151).

Savaşlardan en çok zarar gören kültürel miras, sadece bu savaş sonucunda meydana gelebilecek tahribat değil, bundan daha da kötüsü, uluslararası kurumların eski eserlerin tehdidine ve tahribine yönelik olumsuz tutumudur. UNESCO büyük

ölçüde etkisiz kaldı ve bu da savaşın bitiminden birkaç yıl sonra yeniden inşa sürecini geciktirmiştir (Hadzimuhamedoviç, 2010, s31-32).

Şekil 5. 9 yeniden inşa edildikten sonra eski Mostar köprüsünün resmi

(Ertuğrul, A., 2004)

Mostar yeniden yapılanma stratejisi:

- Binaların yeniden inşası yalnızca kentin görkemini ve mimari değerini yeniden kazandırmak amacıyla yapılmadı; Aynı zamanda güveni yeniden tesis etmenin ve barışı teşvik etmenin tek yolu buydu.
- Bosna-Hersek'te ağır hasar görmüş alanların yeniden inşası sadece geçmişini anmak için değil, bunun yerine etnik çatışmaların acısını ve kaybını yenmek ve ortak bir gelecek inşa etmek için yapılıyor.
- Gerçekleştirilen yeniden yapılanma kolay olmamıştır; Bu öncelikle, bir yönetim ve sorumluluk boşluğuna ve ortak bir vizyon eksikliğine neden olan oldukça karmaşık devlet aygıtından kaynaklanmaktadır.
- Köprü'nün düzgün bir şekilde yeniden inşa edilmesine açıkça yardımcı olan şey, tarihi ve mimari belgelerin mevcudiyetidir.

Sonunda, köprü başarıyla yeniden inşa edildi ve bu, Mostar'ın Eski Kent bölgesindeki Eski Köprü bölgesinin 2005 için UNESCO Listesi'ne dahil edilmesine yol açmıştır.

5.2. DENEYİMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Daha önceki tüm örneklerde, meydana gelen tahribin, tarihsel çevredeki eşit miktarda tahribatın yanı sıra savaşın doğrudan bir sonucu olduğu görülmektedir.

Varşova örneğinde, şehrin eski haliyle yeniden inşasına yardımcı olan şeylerden birinin, halkının saldırı için beklentisi ve hazırlığı olduğunu görmektedir. Beyrut'ta ise halkı, tarihi yapıların korunması gerekliliğini hiç dikkate almadan, savaş boyunca iç savaşla meşguldü. Bosna-Hersek'te ise, arkeolojik yapıların korunmasına gösterilen büyük özene rağmen, ilgili makamların ve UNESCO'nun da aralarında bulunduğu uluslararası kuruluşların olumsuz tutumu, yeniden yapılanma sürecinin engellenmesinde ve geciktirilmesinde önemli bir etki yapmıştır.

Varşova ve Bosna-Hersek örneğinde, savaş sistematik bir yıkım sürecinin, bir etnik temizlik girişiminin, ülkenin toplumsal belleği ve kimliğinin yok edilmesinin sonucuydu; Bu da, halkın yıkılan şehirleri savaştan önceki halleriyle yeniden inşa etme konusunda güçlü ısrarına yol açtı ve bu, halkının kimliğini, tarihini ve mirasını ve kendilerine dayatılan herhangi bir yeni kimlikle asimile olmayı reddetmelerini doğrulamaktadır. Beyrut'ta büyük bir değişim eğilimi vardı; Şehrin tarihi merkezinin yeni ve çağdaş bir görünümde yeniden tasarlanmasını içeren büyük bir yeniden yapılanma sürecinden geçtiği yerdir. Beyrut'taki amacın savaşın parmak izlerini silmek ve geçmişi unutmak ve sadece bazı eski binaları korumak olduğu yer.

Varşova ve Bosna Hersek deneyiminde geleneksel yapı malzemeleri veya benzeri malzemeler kullanılmış ve bu da modern yapı malzemelerinin kullanıldığı Beyrut deneyiminden daha ekonomiktir (Kousa, 2015, s.62).

Dolayısıyla yeniden yapılanma sürecinin belirli kriterlere ve koşullara göre bilinçli ve disiplinli olması, bireysel, rastgele veya sorumsuzca yapılmaması gerektiği söylenebilir. Beyrut, Varşova ve Bosna-Hersek gibi daha önceki

deneyimlere ilişkin değerlendirmemiz sayesinde, yeniden yapılanma stratejileri kısaca aşağıdaki noktalardan bazılarına göre analiz edilebilir:

Beyrut deneyiminde katılımcı karar alma mekanizmasının olmayışı ve yeniden yapılandırma görevinin tüm kararları kontrol eden özel bir şirkete halkın, özellikle de miras koruma konularıyla ilgilenenlerin taleplerine bakmadan verilmesinin yanı sıra, Bu şirketin amacı, birçok Analistin bakış açısından öncelikle karlı bir hedeftir ve başarısız bir yeniden yapılanmaya yol açmıştır. Halkın kolektif çalışması ve farkındalığı ve yeniden inşa sürecine yapıcı bir şekilde katılma yetenekleri, Varşova'daki yeniden inşa deneyimini başarılı bir süreç ve izlenecek bir örnek haline getirdi. Bu, savaşın bitiminden sonra devam eden birçok zorluk ve engele rağmen Bosna-Hersek'teki yeniden yapılanma süreci için de geçerlidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Halep şehri köklü bir geçmişe sahip bir şehirdir ve kurulduğu günden bugüne kadar birçok savaşa, yağma ve tahribata maruz kalmıştır. Seçkin coğrafi konumu ve ekonomik önemi nedeniyle diğer birçok ülkenin hedeflerinin her zaman odak noktası olmuştur. Ama her seferinde bu savaşlardan kurtulmuştur ve yeniden ayağa kalkıp eskisinden daha iyi olmuştur. Tarihi evrelerinden birinde bile Hamdani devletinin başkenti olmuştur, Osmanlı döneminde ise İstanbul ve Kahire'den sonra üçüncü büyük şehir olmuştur.

2011 yılında meydana gelen kriz sonucunda Suriye'nin birçok bölgesinde silahlı çatışmaların başlamasının ardından 2012 yılının Temmuz ayında Halep'e ulaşan çatışma 2016 yılının sonuna kadar devam etmiştir. Bu yıllar süren çatışmalar Halep'te büyük bir insani krize yol açmıştır. Can kaybına ve yerel nüfusun bir kısmının yerinden edilmesine yol açtı. Fiziksel düzeyde; Çatışma aynı zamanda kentin sosyal ve ekonomik yaşamını daha da bozan kentsel doku ve altyapının önemli ölçüde tahrip olmasına neden olmuştur.

Halep'in Dünya Mirası alanı bu çatışmadan özellikle etkilenmiştir; Dar, dolambaçlı ve üstü kapalı sokaklarıyla tarihi kentin kentsel dokusu sokaklarla savaşmaya yardımcı olmuştur. Semtteki tüm tarihi yapıları istisnasız etkileyen bu yıkımdan en büyük payı El-Jdayde semti de dahil olmak üzere tüm semtleriyle Eski Halep yaşamıştır.

El-Jdayde semti, eski şehir surlarının dışında inşa edilmiş en eski semttir. Semtte birçok önemli tarihi eser bulunmaktadır; Geniş geleneksel evleri ile en zengin semtlerden biridir. Bu evlerin birçoğu son zamanlarda otel, restoran ve müze gibi yatırım projelerine dönüştürülmüştür.

El-Jdayde Semtindeki en önemli tarihi yapıların tarihi ve mimari incelemesinin ardından her yapının uğradığı hasarlar ayrı ayrı incelenmiştir. Bu hasarlar, daha sonra internete yayılan resimler ve elde edilen hava fotoğrafları ile

bölgeye zorlukla ulaşabilen bazı ilgililerin daha önce yaptığı çalışmalarla değerlendirilmiştir.

Halep şehrindeki durum 2016 yılında çatışmaların sona ermesi sonucu düzeldikten sonra, tüm siyasi, idari, sosyal ve ekonomik düzeylerde ve hatta bilimsel araştırma düzeyinde imar çalışmalarına başlamak çok gerekli hale gelmiştir.

Evler veya genel olarak kentsel yapı için en iyi yeniden yapılanma süreci, fiziksel yapının yeniden yapılandırılmasına ek olarak ekonomik, sosyal ve politik kazanımlar elde etmek için çalışan süreçtir. Bu hedeflere ulaşmak, imar programlarının seçimini ve izlenecek mimari yönergeleri etkiler ve tamamen doğru veya yanlış bir program yoktur, ancak program, yetenekler, koşullar, koşullar ve öncelikler ışığında toplumsal amaç ve ihtiyaçlara göre seçilir.

Yeniden yapılanma için, bu önerilerin önceki deneyimlerden öğrenildiğini belirterek, eylem önerileri geliştireceğiz, Bu öneriler sadece El-Jdayde semtiyle ilgili değil, daha ziyade değişiklikten sonra diğer semtlere kendi özel koşullarına uyacak şekilde uygulanabilecek genel önerilerdir:

- Benzer savaş koşullarını yaşamış ve arkeolojik yapıları tahrip olmuş ülkelerin incelenmesi gerekliliği. Amaç, yeniden yapılanmanın en iyi şekilde nasıl ele alınacağı konusunda bu ülkelerin deneyimlerinden yararlanmaktır.
- **Planlama:** Önceden planlama yapılmadan yapılan her eylem başarısızlığa mahkumdur. Bu nedenle, yeniden yapılanma sürecinde herhangi bir adım atılmadan önce önceden planlama yapılması gerekmektedir. Halep şehri 2016 yılından bu yana artık savaş kapsamında olmadığı için ve buna rağmen hasar gören birçok bina hala imar için gerekli müdahaleyi beklemektedir:
  - o Dokümantasyon: Her bina için kapsamlı dokümantasyon gerekmektedir; Belgeleme, tarihi ve arşiv araştırmalarını, mimari araştırmaları, 3D modellemeyi ve fotoğrafçılığı içermektedir. Kapsamlı bir hasar değerlendirmesine ek olarak, onarım için bir zaman çerçevesi ve beklenen maliyetin tahmini.

- Bilinçlendirme: Mirasın değeri, önemi ve duyarlılığı, maruz kaldığı riskler, bu risklerin derecesi ve tahribatının sonuçları konusunda farkındalık yaratmak için çalışmak gerekmektedir.
  - Kaynak Yaratma: Yeniden yapılanma için maddi destek sağlanmalı, kültürel miras konuları ile ilgili ülke ve kurumlar tarafından sağlanan tüm desteklerden yararlanmalı ve ev sahipleri herhangi bir masrafa dahil edilmemelidir. Silahlı çatışmalardan önce Halep antik kentinin rehabilitasyonuna yönelik projeleri desteklemek için finansal finansmana en önemli katkıda bulunanlar (Arap Fonu, Halep şehri, GTZ, Ağa Han Kültür Vakfı AKTC, Dünya Anıtlar Fonu). Bu kurumların gerçek desteği olmadan, çalışma başarısızlık ve süreksizlik tehdidi altında kalmaktadır.
  - Çalışma stratejisi, restorasyon ve onarım işlemlerini tanımlayan ve düzenleyen uluslararası yasalar ve tüzükler doğrultusunda yasal olarak disipline edilmelidir.
  - Bakım Programları: Miras koruma programları, her aşama için o aşamaya özel rehberlik doğrultusunda geliştirilmeli ve önlemlerin ne ölçüde uygulandığı veya bakım sonuçları kontrol listeleri kullanılarak kontrol edilmelidir.
- Eski Halep'i restore etme süreci için net bir strateji geliştirilmelidir, böylece bu strateji, eylem anından itibaren üç aşamadan geçen belirli bir zaman çizelgesine göre restorasyon sürecine net bir bakış açısı verir:
  - Kısa vadeli (3 yıldan az), orta vadeli (2 yıl) ve uzun vadeli (10 yıla kadar).
  - Planlamadan sonra inisiyatif almak ve çalışmalarını hızlandırmak gerekir; El-Jdayde Semtindeki tarihi binaların çoğu savaştan önce kötü durumdaydı ve restorasyona ihtiyaç duyuyordu. Ayrıca savaş sonucunda durumları daha çok kötü olmuştur. Bu nedenle işlerin şimdikinden daha kötüye gitmemesi için gerekli planlamalar yapıldıktan sonra hızlı müdahale edilmelidir.
  - İdari sorunların üstesinden gelinmeli, böylece çalışma sırasında öncelikler belirlenmeli, mantıksal olarak düzenlenmeli ve her görev, kendisine emanet edilen işin sorumluluğunu alabilecek uygun birime atanmalıdır. Bu, çeşitli

düzeylerdeki hükümet, araştırmacılar, uzmanlar ve şehir plancılarını temsil eden bir yürütme komitesinin oluşturulmasını gerektirir. Bu da uluslararası kuruluşların sağladığı yardımlardan yararlanırken ilgili kurumların (Eski Halep Müdürlüğü, Eski Eserler ve Müzeler Müdürlüğü, Halep Üniversitesi...) ortak çabalarını gerektirmektedir.

- El-Jdayde semtindeki binaların çoğu konutlar olduğundan, sahiplerinin onlara geri dönebilmesi için bu evlerin yeniden inşası üzerinde mümkün olduğunca çabuk çalışmak gerekmektedir. Ancak daha sonra tarihi yapıların restorasyonunu da ihmal etmemelidir.
- Bir işgücü, geleneksel inşaat teknikleri konusunda iyi eğitilmiş olmalıdır. Bu, yeterlik kurslarının düzenlenebilmesi için yetkili akademik kuruluşlarla işbirliği yapılarak elde edilebilir. Böylece rekonstrüksiyonda profesyonelce ve olabilecek en az hata ile çalışabilecek eğitimli personel alınır.
- Molozların kullanımı ve geri dönüşümü, yeniden yapılanma sürecinde büyük değer taşıyacaktır. Taşların hemen aşırı üretiminin veya onları güvenceye almanın zorluğundan dolayı diğer bölgelerden ithal edilmesinin yükünü biraz hafifletecektir. Bu, yeniden yapılanma maliyetlerinin azaltılmasına katkıda bulunur.
- Silahlı çatışma öncesinde var olan "Eski Halep Şehri'ni Canlandırma Projesi"nin aktif hale getirilmeye çalışılması ve bu konuda daha önce yapılmış tüm çalışmalardan yararlanılması gerekmektedir. Bölgenin son çatışmaların bir sonucu olarak haline geldiği yeni gerçekliğe göre çalışma geliştirme ihtiyacı ile.
- Önerilerin başında imar ile ilgili herhangi bir çalışmaya başlamadan önce planlama yapılması gerektiğini belirtmiştir. Ancak silahlı çatışma sırasında hafif hasar gören El-Jdayde Semtinin kiliseleri hızlı bir şekilde restore edildiği için, bu restore, sağlıklı edilip edilmediğinin değerlendirilmesi ve sonra gerekirse müteakip müdahalelerin yapılması gerekmektedir.
- İpşir Paşa Külliyesi ve Bahram Paşa Hamamı'na özel bir odaklanma gerekmektedir; Tarihi değeri büyük olan bu binaları restore etmek yeterli

değil, gerçek değerlerini yansıtan pratik ve kullanışlı bir şekilde kullanılması için çalışmalar yapılmalıdır.

- Bireysel binalar için öneriler:

- Bir binaya uygun restorasyon yöntemi, yanında bulunan başka bir bina için uygun olmayabilir. Bu yüzden her binanın durumu dikkate alınması ve ona uygun yöntemle restore etmesi gerekmektedir. Bu, yüksek deneyim, kapsamlı çalışma ve çalışma koşullarına bağlılık gerektirir.
- Maruz kalan taşlar (moloz) şişmemeleri için yağmurdan korunmalı ve saklanmalıdır. Bu, örneğin branda ile kaplanarak yapılabilir.
- Silahlı çatışma aşamasından önce binaların tüm belgelenmiş fotoğraflarından yararlanmak.
- Bir inşaat mühendisi tarafından yapısal bir etüt ve plan yapılmalıdır.
- Hâlâ restorasyona ihtiyaç duyan harap binaların, fiziksel durumlarının hava faktörleri ve iç yapısal bozulma nedeniyle olduğundan daha kötü bir duruma gelmemesi için uygun şekilde sağlamlaştırılması.
- Genel olarak altyapı iyileştirilmeli ve her bina elektrik, su, telefon, yangın söndürme ekipmanı ve kanalizasyon gibi gerekli hizmetler ile sağlanmalıdır. Bu çalışmanın ayrıca ek finansmana ihtiyacı var.
- Acele restorasyon geçiren tüm yapıların kapsamlı bir değerlendirmesini yapmak, restorasyondan kaynaklanan hatalara karşı gerekli müdahaleleri yapmak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Abdulrazzak, M. M.**, (2014), “Al-Hammamat al-A'mma bi Madinat Halab” (1.bs), Al-Maktab al-Arabi lil Maarif Yayınları, Kahire, Mısır.
- Al-Hathloul, S.**, (1994), “Al-Medinah al-Arabiyya al-Islamiyya: Asar Altashrii' fi Takwin Albi'a Alimraniyya”, Darül-Sahin Yayınları, Suudi Arabistan.
- Bollens, S.A.**, (2012), “City and Soul in Divided Societies”, Routledge, London.
- Barakat, S.**, (2007), “Postwar reconstruction and the recovery of cultural heritage: critical lessons from the last fifteen years”, in Stanley-Price, N. (Ed.), Postwar Reconstruction and the Recovery of Cultural Heritage, ICCROM, Rome.
- David, J. C.**, (2007) “Le waqf d'Ipšir Pāšā à Alep (1063/1653): Étude d'urbanisme historique. Avec la collaboration de Bruno Chauffert-Yvart”. Arapçaya çeviren: **Hreitani, M.**, Dar Şuaa Yayınları, Halep, Suriye.
- DOC-GTZ.**, (1998). Development Plan. The Rehabilitation of the Old City of Aleppo, The City of Aleppo, Syria.
- El-Esadi, H.**, (1984). “Ahia'u Halab wa Aswaquha”. Kültür Bakanlığı Yayınları, Şam, Suriye.
- El-Gazzi, K.**, (1923). “Nahrü-Zahab fi Tarih Halab”. Maruni Matbaası Yayınları, (1.bs), c.3, Halep, Suriye.
- El-Tabbah, M.**, (1988). “İelam Alnubala' Bi-Tarih Halab AlŞahba” , Darül-kitaP El-Arabi Yayınları, (2.bs), c.3, Halep, Suriye.
- Hadjar A.**, (2006), “Historical Monuments of Aleppo” , Arapçaya çeviren: **Al-Jbaili, K.**, Halep Üniversitesi Yayınları. (1.bs), Halep, Suriye.
- Habbal, A.**, (2017), “Reshaping Urban Spaces in the Old City of Aleppo (Case Study: Bab Al-Faraj Area)”, Yüksek Lisans Tezi, Halep, Suriye.
- İbnü-Lşihna, M.**, (1984). “Al-Durrul Muntahab fi Tarih Mamlakati Halab” , Arapça Kitap Evi Yayınları, Şam, Suriye.
- Gaube, H. ve Wirth, E.**, (2007). “ALEPPO Historische und geographische Beitrage zur Baulichen Gestaltung, zur sozialen Organisation und zur Wirtschaftlichen Dynamik einer Vorderasiatischen Fernhandelsmetropole”. Arapçaya çeviren: **Olabi, S.**, The Syrian General Book Organization Yayınları, (1.bs), Şam, Suriye.

- Jasser, L. ve diğeri**, (2010). “Halep’te Adım Adım Osmanlı’nın İzinde” , Gaziantep Üniversitesi Yayınları. (1.bs) Gaziantep, Türkiye.
- Kousa, C.**, (2015). “Reconstruction of Historical Buildings in Old Aleppo City Public Buildings as a Case study”, Yüksek Lisans Tezi, Halep, Suriye.
- Kasmo, R., and Kutiefan, L.**, (2020), “Analysıs Of Case Studies In Recovery And Reconstruction Case Studies - Post-War Recovery Of The Old City Of Aleppo: The Rehabilitation Of Suq Al-Saqatiyya As A Pilot Project” , ICOMOS (International Secretariat, Paris) and ICCROM (Regional Office, Sharjah).
- Osman, N.**, (2009), “Halep, Kilis ve Gaziantep’teki Tarihi Eser ve Abideler”, Suriye- Türkiye Bölgelerarası İşbirliği Programı, Halep Üniversitesi Yayınları, Suriye.
- Özocak, D. N.**, (2021), “Evliya Çelebi’nin İzinde: Halep’teki Kültürel Mirasın Tanıtımı Ve Canlandırılması Amaçlı Kültür Rotası Önerileri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. Türkiye.
- Pasic, A.**, (2005), “Celebrating Mostar, Architectural History of The City” , Mostar, Bosna-Hersek.
- Russel, A., ve Russel, P.**, (1997), “The Natural History of Aleppo”, Arapçaya çeviren: **Al-Jbaili, K.**, Halep Üniversitesi Yayınları, Halep, Suriye.
- Raymond, A.**, (1991), “Arab Cities in the Ottoman Period”, Arapçaya çeviren: **Farac, L.**, Fikir Yayınları, (1.bs), Kahira, Mısır.
- Raymond, A.**, (2007), “El-Medineh El-Arabiyye Halep fi El-Asr El-Osmani”, Arapçaya çeviren: **Abyad, M.**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Şam, Suriye.
- Sauvaget, J.**, (1941), “Alep, essai sur le développement d'une grande ville syrienne, des origines au milieu du XIXe siècle”, Arapçaya çeviren: **Juha, F.**, Suriye.
- Talas, M. A.**, (1956), “Al-Athar al-Islamiyya wa al-Tarihiyya fi Halab”, Suriye Eski Eserler Genel Müdürlüğü, Al-Tarakki yayınları, Şam, Suriye.
- Walasek, H., ve diğeri**, (2015), “Bosnia and the Destruction of Cultural Heritage”, Routledge.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Alafandi, R.**, “The Waqf of Ibshir Mustafa Pasha”, Aleppo Heritage Catalogue, Projesi kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/art_and_architectural_history?nav_id=7706&publication=1) 13.04.2022.

- Alafandi, R.,** (2018), “Report on the missing wooden interiors (‘ajami rooms) of the historic house Bayt Ghazala in Aleppo/Syria”, Syrian Heritage Archive proje kapsamında hazırlayan bir e-rapor. (<https://perma.cc/A4VK-ZEAL>) 17.04.2022.
- Burns, R., & Knost, S.,** “Armenian Catholic Church”, Aleppo Heritage Catalogue, Projesi kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/armenian_catholic_church?nav_id=8834&publication=1) 20.04.2022.
- Burns, R., & Knost, S.,** “Greek Catholic Cathedral of the Virgin”, Aleppo Heritage Catalogue Projesi kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/greek_catholic_cathedral_of_the_virgin?nav_id=8835&publication=1) 27.04.2022.
- Burns, R., & Knost, S.,** “Syrian Catholic Church of Mar Assiya (formerly of Our Lady (as-Sayyida)”, Aleppo Heritage Catalog, Proje kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/church_of_mar_assiya?nav_id=8832&publication=1) 30.04.2022.
- Burns, R., & Knost, S.,** “Armenian Orthodox Cathedral of the Forty Martyrs”, Aleppo Heritage Catalogue, Proje kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/cathedral_of_the_forty_martyrs?nav_id=8825&publication=1) 02.05.2022.
- Burns, R., & Knost, S.,** “Armenian Orthodox Church of the Mother of God”, Aleppo Heritage Catalogue, Proje kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/church_of_the_mother_of_god?nav_id=8827&publication=1) 02.05.2022.
- Burns R. & Knost S.,** “Greek Orthodox Church of Our Lady (Virgin’s Dormition)”, Aleppo Heritage Catalogue, Projesi kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/church_of_our_lady?nav_id=8829&publication=1) 07.05.2022.
- Burns R. & Knost S.,** “Maronite Cathedral of the Prophet Elijah”, Aleppo Heritage Catalogue, Projesi kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/maronite_cathedral?nav_id=8833&publication=1) 10.05.2022.
- Burns R. & Knost S.,** “Former Maronite Church of Mar Ilyas (later Print House)”, Aleppo Heritage Catalogue, Projesi kapsamında hazırlayan bir e-

- makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/church_of_mar_ilyas?nav_id=8831&publication=1) erişim tarihi 12.05.2022.
- Haddad, A. ve diğeri**, “Al-Judayda Churches, Rapid Damage Assessment”, Syrian Heritage Archive projesi kapsamında hazırlayan bir e-rapor. (<https://drive.google.com/file/d/1UQuNCQ2G63AR1ppUp5uvnYT9X2-w1KLZ/view>) erişim tarihi 05.05.2022.
- Haddad, A. ve diğeri**, (2019), “Jami’ Sharaf, Rapid Damage Assessment”, Syrian Heritage Archive proje kapsamında hazırlayan bir e-rapor. (<https://drive.google.com/file/d/1VzAZyIrTEZkqOYjBWbxG3aD9TEWn9L3W/view>) erişim tarihi 08.04.2022.
- Hadzimuhamedovic, A.**, (2010), “Integrating the Heritage into Post-war Revival”, e-rapor. (<https://www.researchgate.net/publication/302593445>). erişim tarihi 10.08.2022.
- Hadzimuhamedovic, A.**, (2019), “Participative reconstruction as a healing process in Bosnia”, e-rapor. (<https://www.researchgate.net/publication/335586739>) erişim tarihi 11.08.2022.
- Kudumovic, L.**, (2020), “The experience of post-war reconstruction: the case of built heritage in Bosnia”, e-rapor. (<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/OHI-05-2020-0038/full/html>) erişim tarihi 10.10.2022.
- Kasmo, R.**, “Al-Bahramiyya Mosque”, Aleppo Heritage Catalogue, Proje kapsamında hazırlayan bir e-makale ,Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/beitrag?nav_id=8866&publication=1) 14.05.2022.
- Kasmo, R.**, (2012), “Halep Kalesi’ndeki Koruma Çalışmaları Turistik Bölge Olarak Koruma ve Geliştirme, Diyarbakır Sempozyumu” , e-makale (https://www.researchgate.net/profile/Fatma-Halifeoglu-2/publication/340177306_Diyarbakir_Surlarinin_Mimari_Ozellikleri_ve_Yapim_Tekniği/links/5e7c9cbc92851caef49e009d/Diyarbakir-Surlarinin-Mimari-Ozelliklerive-Yapim-Tekniği.pdf) , 25.05.2022.
- Knost, S.**, “Sharaf Mosque”, Aleppo Heritage Catalogue, Proje kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/sharaf_mosque?nav_id=8769&publication=1) 14.04.2022.
- Knost, S.**, “The Waqf of Ibshir Mustafa Pasha, Urban and social historical background”, Aleppo Heritage Catalogue, Proje kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (<https://lisa.gerda-henkel->

- [stiftung.de/urban_and_social_historical_background?nav_id=7705&publication=1](https://www.stiftung.de/urban_and_social_historical_background?nav_id=7705&publication=1)) 15.05.2022.
- Moussalli J.**, (2019), “Dar Sadir fi Halab”, e-makale (https://t.ly/f_BE), erişim tarihi: 24.04.2022.
- UNESCO – UNITAR**, (2018). Five Years Conflict: The State of Cultural Heritage in the Ancient City of Aleppo, France. (<https://whc.unesco.org/en/activities/946/>), erişim tarihi: 25.04.2022.
- Schmid, H.**, (2006): “Privatized urbanity or a politicized society? Reconstruction in Beirut after the civil war. In: European Planning Studies, (<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09654310500420859>) erişim tarihi: 01.10.2022.
- Yağı G.**, “Ajiqbash (Beit-), Arab Encyclopedia”, Projesi kapsamında hazırlayan bir e-makale. (<http://arabency.com.sy/artifacts/details/288/%D8%A3%D8%AC%D9%82+%D8%A8%D8%A7%D8%B4>) 25.04.2022.
- Yusuf, N.**, (2013), “Yasemin Kapısı. Kiliseler Mahallesi”. e-makale. (<https://t.ly/ATjF>), erişim tarihi: 10.05.2022.
- Yusuf, N.**, (2010), “mukhatatat "halep" eltanzimiah abr eltarih”. e-makale. (<https://t.ly/wcpm>), erişim tarihi: 18.05.2022.

Görsellerin Çevrimiçi Kaynakçası

- URL-1: < https://lisa.gerda-henkelstiftung.de/sharaf_mosque?nav_id=8769&publication=1 > erişim tarihi 05.04.2022.
- URL-2: < http://monummamluk-syrie.org/Fiches/Alep/HLB_mosquee_Sharaf.htm > erişim tarihi 05.04.2022.
- URL-3: < <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2977496905632981&set=pcb.3200257690032285> > erişim tarihi 09.04.2022.
- URL-4: < <http://monummamluk-syrie.org/Images/Alep/HLB-illustrations/HLB-M-shrf-ill.4.jpg> > erişim tarihi 14.04.2022.
- URL-5: < https://syrian-heritage.org/wp-content/uploads/2020/04/shap_import_61506.png > erişim tarihi 14.04.2022.
- URL-6: < <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2977497672299571&set=pcb.3200257690032285> > erişim tarihi 14.04.2022.
- URL-7 < <https://shorturl.at/mAJT5> >, erişim tarihi 04.04.2022.

URL-8 < <https://t.ly/3rRI> >, erişim tarihi 07.04.2022.

URL-9 < https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/art_and_architectural_history?nav_id=7706&publication=1 >, erişim tarihi 03.04.2022.

URL-10 < <https://t.ly/iYih> >, erişim tarihi 03.04.2022.

URL-11: < <https://t.ly/CoZi> > erişim tarihi 10.04.2022.

URL-12: < <https://t.ly/Ojah> > erişim tarihi 10.04.2022.

URL-14: < <https://2u.pw/t6eLr> > erişim tarihi 12.04.2022.

URL-15: < https://stringfixer.com/ar/Forty_Martyrs_Cathedral > erişim tarihi 11.04.2022.

URL-16: < <https://t.ly/Flcr> > erişim tarihi 10.04.2022.

URL-17: < <https://t.ly/odtr> > erişim tarihi 10.04.2022.

URL-18: < <https://cms.abouna.org/sites/default/files/2020-07/Untitled-52.jpg> > erişim tarihi 11.04.2022.

URL-21: < <https://t.ly/bVE7> > erişim tarihi: 17.04.2022.

URL-22: < https://www.wikiwand.com/en/Beit_Ghazaleh#/google_vignette > erişim tarihi: 17.04.2022.

URL-23: < <https://t.ly/pPBn> > erişim tarihi 16.04.2022

URL-24: < <https://www.archnet.org/sites/2864> > erişim tarihi 16.04.2022

URL-25: < <https://t.ly/70Ra> > erişim tarihi 16.04.2022

URL-26: < <https://syrian-heritage.org/aleppo-ajiqbash-house-courtyard-and-iwan-damages-in-2018/> > erişim tarihi 16.04.2022

URL-27: < <https://t.ly/qr05> > erişim tarihi 16.05.2022

URL-28: < <http://arab-ency.com.sy/artifacts/details/450> > erişim tarihi 21.04.2022

URL-29: < <https://t.ly/p9NM> > erişim tarihi 21.04.2022

URL-32: < <https://www.archnet.org/sites/2869> > Erişim tarihi 18.04.2022

URL-33: < <https://t.ly/nhFn> > erişim tarihi: 24.04.2022

URL-34: < <https://www.b-tu.de/middle-east-cooperation/research/research-projects/aleppo-archive-in-exile> > erişim tarihi: 21.05.2022

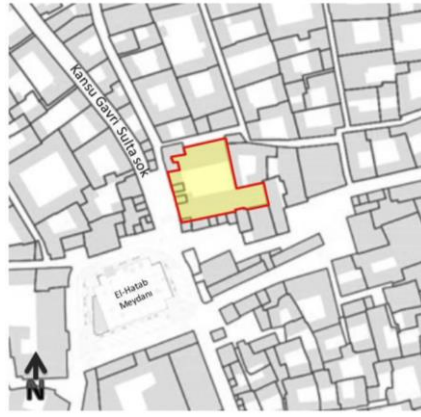

URL-35: < [https://ar.wikipedia.org/wiki/%D9%85%D9%84%D9%81:Al-Khandaq_Street,_Aleppo_\(07\).jpg](https://ar.wikipedia.org/wiki/%D9%85%D9%84%D9%81:Al-Khandaq_Street,_Aleppo_(07).jpg) > erişim tarihi: 22.05.2022

URL-36: < <http://t.ly/rVIT> > erişim tarihi: 22.05.2022

- URL-37: < <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=13294770> > erişim tarihi: 22.05.2022
- URL-38: < https://en.wikipedia.org/wiki/Farhat_Square#/media/File:Sahat_Farhat_Oct_2010_035.jpg > erişim tarihi: 22.05.2022
- URL-39: < <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/04/12/nazi-plans-total-destruction-warsaw-found-ebay/> > erişim tarihi: 01.10.2022
- URL-40: < <https://www.re-thinkingthefuture.com/city-and-architecture/a2795-the-resurrection-of-warsaw-after-the-ii-world-war/> > erişim tarihi: 01.10.2022

EKLER

El-Jdayde Semtinde Bulunan Tarihi Binalarin Envanter Fişleri

Envanter No:	1	Anıtın Adı:	Şeref Camii
Genel Bilgiler:			
Ada/ Parsel:	6/ 275	Tarihi Değeri:	Anıt
Parsel Alanı:	≈ 700 m ²	Kullanım Durumu:	Kullanılmıyor
Anıt Türü:	Cami	İşlevler:	Cami
Yapım Tarihi/ Dönemi:	Memlûk	Sağlamlık Durumu:	Çoğu harabe
Konum:		Vaziyet Planı:	
			
Tarihçe:		Fotoğraflar:	
<p>Cami avlusunda bulunan dört mezar, 14. yüzyılın sonlarına tarihlenen daha erken bir yapının varlığını göstermektedir. Bu mezarların üçü 1393 tarihine açıkça işaret eder ve onlardan biri "Şeref İbn Baba Ferec İbn Amir Hac'a ait olup, bu da mevcut camiden önce kurulmuş bir dini yapının varlığını doğrulamaktadır. 1500 ve 1516 yılları arasında hüküm süren Memlûk Sultanı Kansu Gavri 'nin döneminde, Cami girişinin üzerindeki kitabeye ve yanlarında bulunan Vali Hayir Bey'in madalyonuna bakıldığında, caminin büyük bir bölümünün -eğer caminin tamamı yapılmamışsa- büyük bir rekonstrüksiyonunun bu dönemde yapıldığı sonucuna varılabilir.</p>		 <p>Şekil 1: Şeref Camii, David, J. C. 1980 (URL-1)</p> <p>Şekil 2: Şeref Camii, Kapı Üzerindeki Kitabe ve Madalyon (URL-2)</p>	

Mimari Özellikleri:

Cami batıdan sokağa bakan tek cephesi vardır. Diğer taraflar binalarla çevrilidir.

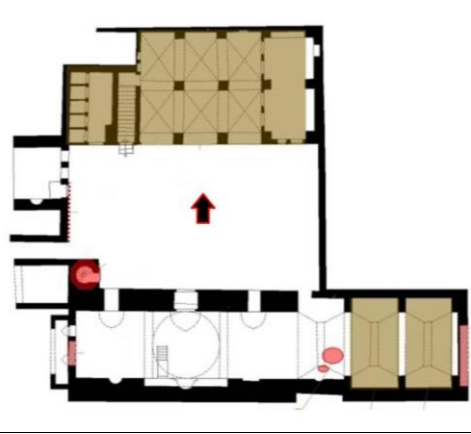
Giriş, küçük bir avluya götürür, avlunun güneyinde; dikdörtgen planlı bir salon üç geçitten oluşur. Orta geçid kubbe, iki yanı ise sürekli tonozla örtülü olan bir harim vardır. Harimin doğuya doğru da bir yayılımı mevcuttur.

Avlunun doğu tarafında bazı ağaçların yer aldığı küçük bir bahçe vardır ve bazı mezarları içerir.

Bahçe, avlunun geri kalanından alçak bir seki benzeri duvarla ayrılmıştır. Avlunun kuzey tarafında Hicaziyye bulunuyor, onun yanında iki sıradan oluşan bir revak vardır ve her bir sıranın kesişen tonozlarla örtülü üç geçid'ten oluşur.

Caminin sıhhi tesisleri bugün kuzeybatı köşesinde. Caminin batı cephesinde güzel, yüksek ve üç sıra mukarnas üzerine oturan sekizgen bir minaresi vardır. Cami oldukça sadedir, Minarenin her iki tarafında bulunan ve girişin üzerindeki kitabeler hariç süslemelerden yoksundur. Her iki tarafta da madalyon bulunur.

Çizimler ve Fotoğraflar:

Şekil 3: Şeref Camii, Plan S. H. A. project 2016

Şekil 4: Caminin Avlusu., Knost, S. 2007 (URL-1)

Şekil 5: Camideki mezarlar, Facebook. (URL-3)

	 <p>Şekil 6: Caminin Minaresi ve Azdumur Çeşmesi. (URL-2)</p> <p>Şekil 7: Caminin Minaresi, Mukarnasları. Haccar, İ, 2011 (URL-1)</p>
Onarımlar ve Değişikler:	Fotoğraflar:
<p>Cami, 1527 yılında vefat eden Hüseyin ibn Muhammed El-Meydani tarafından genişletilmiştir. Harimin doğu tarafında her biri çapraz tonozla örtülü üç geçidi eklenmiştir. 1785 yılında, avlunun batısında, 1540 yılında vefat eden Şeyh Halil bin Bekri el-Bankusi'nin türbesini barındırmak üzere bir oda inşa edilmiş ve yanında sokağa bakan bir çeşme bulunmaktadır. Daha sonra 1899 yılında Sultan II. Abdülhamid döneminde cami yenilenmiş, 1933 yılında ise harim genişletilmiştir.</p>	

Koruma Durumu:	Fotoğraflar:
<p>Şeref Camii çeşitli alanlarda ciddi hasar gördü; Minare tamamen yıkılmıştır. Harim tavanının doğu tarafındaki iki tonoz yıkılmış, bir tonoz daha kısmen hasar görmüştür. Cami avlusunun abdesthane ve tuvaletlerin bulunduğu kuzey tarafta tamamen yıkılmıştır. Harim duvarlarında birkaç geniş delikler vardır.</p>	 <p>Şekil 8: Minarenin Çökmesi Patlama Sırasında by al-Safwa Brigade (YouTube 26.04.2015)</p> <p>Şekil 9: Minarenin Molozu, (Museum for Islamic Art-Berlin, 2019)</p> <p>Şekil 10: Caminin Harimi ve Kubbesi, Museum for Islamic Art-Berlin, 2019</p>

Şekil 11: Caminin Harimindeki bir tonoz, Museum for Islamic Art-Berlin, 2019)

Şekil 12: Caminin Harimi, Genel Görünümü, Museum for Islamic Art-Berlin, 2019)

Kaynakça:

Haddad, A. ve diğeri, 2019, Jami' Sharaf, Rapid Damage Assessment, Syrian Heritage Archive proje kapsamında hazırlayan bir e-rapor.

(<https://drive.google.com/file/d/1VzAZyIrTEZkqOYjBWbxG3aD9TEWn9L3W/view>) erişim tarihi 08.04.2022.

Knost, S., Sharaf Mosque, Aleppo Heritage Catalogue, Proje kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork

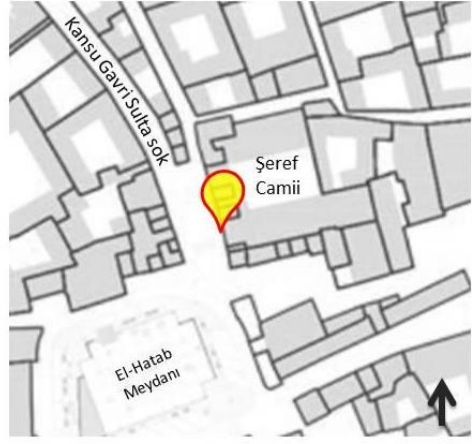

Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/sharaf_mosque?nav_id=8769&publication=1)

Jasser, L. ve diğeri, (2010). Halep'te Adım Adım Osmanlı'nın İzinde . Gaziantep Üniversitesi Yayınları. (1.bs) Gaziantep, Türkiye, (ss. 162-163)

URL-1: < https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/sharaf_mosque?nav_id=8769&publication=1 > erişim tarihi 05.04.2022.

URL-2: < http://monummamluk-syrie.org/Fiches/Alep/HLB_mosquee_Sharaf.htm > erişim tarihi 05.04.2022.

URL-3: < <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2977496905632981&set=pcb.3200257690032285> > erişim tarihi 09.04.2022.

Envanter No:	2	Anıtın Adı:	Azdumur Çeşmesi
Genel Bilgiler:			
Ada/ Parsel:	6/ 278	Tarihi Değeri:	Anıt
Parsel Alanı:	≈ 7 m ²	Kullanım Durumu:	Kullanılmıyor
Anıt Türü:	Çeşme	İşlevler:	-
Yapım Tarihi/ Dönemi:	1491/ Memlûk	Sağlamlık Durumu:	Harabe
Konum:		Vaziyet Planı:	
			
Tarihçe:		Fotoğraflar:	
<p>Çeşme, Memlûk tüccarı Bard Bey tarafından yaptırılmıştır. çeşmenin içindeki bir kitabenin belirtildiği gibi 1491 yılı. Bu da Halep'in hamisi Mazyad'ın oğlu Şehzade Azdmar'ın Sultan El-Eşref Kayıtbay zamanında Halep'i 1478-1493 yılları arasında devraldığı günlerdeydi.</p>		 <p>Şekil 1: Azdumur Çeşmesi, David J. C., 1980 (Knost, S.)</p> <p>Şekil 2: Çeşmenin içinde yer alan kitabe. Jasser, L., 2010 (URL-5)</p>	

<p>Mimari Özellikleri:</p> <p>Çeşme, Şeref caminin harimi batı duvarında yer almaktadır. Üzerinde bir dizi dekoratif taş balkon bulunan sivri kemerle biten bir boşluktur. Boşluğun içinde, ortasında bir kitabe bulunan, bitişikteki bölmeye açılan iki dikdörtgen pencere vardır. Dış kemerin her iki yanında Sultan El-Eşref Kaitbay'ın adını taşıyan iki madalyon vardır.</p>	<p>Çizimler ve Fotoğraflar:</p> <p>Şekil 3: Azdumur Çeşmesi, 2007 (Knost, S.)</p> <p>Şekil 4: Azdumur Çeşmesi. (URL-4)</p>
<p>Onarımlar ve Değişikler:</p>	<p>Fotoğraflar:</p>
<p>Koruma Durumu:</p> <p>Azdumur Çeşmesi silahlı çatışma sonucu tamamen yıkıldı.</p>	<p>Fotoğraflar:</p> <p>Şekil 5: Azdumur Çeşmesi, Mevcut durumu. 2020 (URL-6)</p> <p>Şekil 6: Azdumur Çeşmesi, Mevcut durumu. 2020 (URL-6)</p>

Kaynakça:

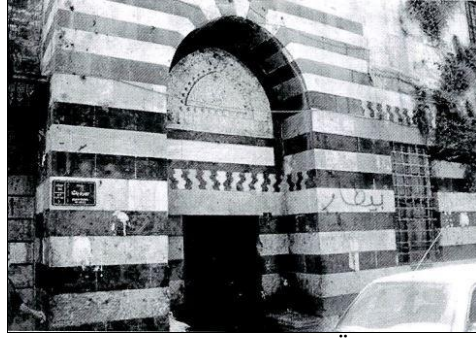
Knost, S., “Sharaf Mosque”, Aleppo Heritage Catalogue, Proje kapsamında hazırlayan bir e-makale ,Eine Teamwork
Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/architectural_description?nav_id=8785&publication=1) erişim tarihi 14.04.2022.

Osman, N., (2009). Halep, Kilis ve Gaziantep’teki Tarihi Eser ve Abideler, Suriye- Türkiye Bölgelerarası İşbirliği Programı, Halep Üniversitesi Yayınları, Suriye. (ss.306).

URL-4: < <http://monummamluk-syrie.org/Images/Alep/HLB-illustrations/HLB-M-shrf-ill.4.jpg> > erişim tarihi 14.04.2022.

URL-5: < https://syrian-heritage.org/wp-content/uploads/2020/04/shap_import_61506.png > erişim tarihi 14.04.2022.

URL-6: < <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2977497672299571&set=pcb.3200257690032285> > erişim tarihi 14.04.2022.

Envanter No:	3	Anıtın Adı:	Behram Paşa Hamamı
Genel Bilgiler:			
Ada/ Parsel:	6/1295	Tarihi Değeri:	Anıt
Parsel Alanı:	≈ 700 m ²	Kullanım Durumu:	Kullanılmıyor
Anıt Türü:	Hamam	İşlevler:	Hamam
Yapım Tarihi/ Dönemi:	1583 / Osmanlı	Sağlamlık Durumu:	Kötü
Konum:		Vaziyet Plan:	
			
Tarihçe:		Fotoğraflar:	
<p>Behram Paşa Hamamı'nın yapımı 1583 yılına dayanmaktadır. 1580 - 1586 yılları arasında Halep'i ele geçiren, vefat edip Halep'te defnedildiği Bahram Paşa'ya atfedilen Bahramiye Camii'ne vakfedilen yapılardan biridir. Kısaca Behram hamamı olarak bilinir. Hamamın bulunduğu isimler arasında bulunduğu yerle ilgili olarak "Hamam El-Jdayde" de vardır.</p>		 <p>Şekil 1: Behram Paşa Hamamı, Ön Cephe, Abdulrazzak, M. M. 2014</p> <p>Şekil 2: Behram Paşa Hamamı, Ön Cephe Ana kapı, Abdulrazzak, M. M. 2014</p>	

Mimari Özellikleri:	Çizimler ve Fotoğraflar:
<p>Hamam üç bilinen bölümden oluşmaktadır: Soyunmalık, Ilıklık ve Sıcaklık.</p> <p>Hamam üç tarafı binalarla çevrilidir ve kuzeyde "Bahram" Caddesi'ne bakmaktadır. İki girişi vardır, ana giriş kuzeydoğuda olup doğrudan Soyunmalık'a, ikincil giriş ise kuzeybatıda olup bir antre ile Ilıklık bölümüne götürmektedir.</p> <p>Cephenin alt kısmı, taş sıralarının renklerinin sarı ve siyah arasında değiştiği ablaq sistemine göre inşa edilmiştir.</p> <p>Ana giriş, sivri bir taş kemerle biten ve oymalı taş süslemelerle süslenmiş bir girinti içinde yer almaktadır.</p> <p>İkinci giriş dikdörtgen bir açıklıktan ibarettir.</p> <p>Hamamın Soyunmalık bölümü en geniş güney eyvanı olan dört eyvan ile çevrili, üç büyük dikdörtgen pencere ve küçük bir üst pencere ile çevrili kare şeklinde büyük bir salondur.</p> <p>Duvarının ortasında boya levha mevcuttur ve üzerindeki bu iki beyitler yazılmıştır: O günlerde bir sabrın imtihanı, güzel bir sonuç gördüm. Ve bir şeyi denemekte gayretli olup sabreden ancak zaferi kazanan çok az kişi var.</p> <p>Soyunmalık'ın ortasında on iki kenardan oluşan nervürlü bir havuz vardır. Güneydoğu köşesinde, Ilıklık'a açılan bir giriş vardır.</p> <p>Ilıklık bölümüne gelince: L harfi şeklinde olup, doğu tarafında lavabo olarak kullanılan yuvarlak kubbe çatılı bir oda bulunmaktadır. Batı tarafında bir giriş Sıcaklık'a açılmaktadır.</p> <p>Sıcaklık bölümü, Halep'teki diğer hamamlardaki sıcaklık eyvanlarına göre eş görülmemiş sayıda sekiz eyvanla çevrili sekizgen bir hol ve birkaç yan hücrelerden oluşur. Bu salonun üzeri tuğla bir kubbe ile örtülüdür.</p>	 <p>Şekil 3: Plan. Abdulrazzak, M. 2014.</p> <p>Şekil 4: Ana Kapısı. Kasmı, R, 2005</p> <p>Şekil 7: Soyunmalık, Kasmı, R, 2005</p>

Şekil 5: Güney Soyunmalık Eyvanı. Kasma, R, 2005

Şekil 6: Soyunmalık Havuzu. Kasma, R, 2005

Şekil 8: Sıcaklık Kısımının Kubbesi, David, J. C. (URL-7)

Onarımlar ve Değişikler:

Soyunmalık bölümünde ahşap ve demir balkonlar oluşturulmuştur. ılıklik odanın ortasında porselen bir duvar oluşturulmuştur. Hamamın bazı bölümlerinde seramik ve porselen gibi modern malzemeler kullanılmıştır.

Fotoğraflar:

Şekil 9: Sıcaklık kısmını, David, J. C. (URL-8)

Koruma Durumu:	Fotoğraflar:
<p>En çok zarar gören kısımlar sokağa bakan kuzey kısımlardır. soyunmalık bölümü kısmen, kubbesi ise tamamen yıkılmıştır. İç kısımlarda ise çeşitli hasarlar bulunmakta ve bunların bir kısmı molozların altında kaybolmaktadır.</p>	 <p>Şekil 10: Behram Paşa Hamamı, Mevcut Durum, 2017</p> <p>Şekil 11: Behram Paşa Hamamı, Mevcut Durum, 2017</p> <p>Şekil 12: Behram Paşa Hamamı, Mevcut Durum, 2017</p>

Kaynakça:

Abdulrazzak, M. M., 2014, “Al-Hammamat al-A’mma bi Madinat Halab” (1.bs), Al-Maktab al-Arabi lil Maarif Yayınları, Kahire, Mısır. (s.459)

Jasser, L. ve diğeri, 2010, “Halep’te Adım Adım Osmanlı’nın İzinde” . Gaziantep üniversitesi Yayınları. (1.bs) Gaziantep, Türkiye. (s.566-569)

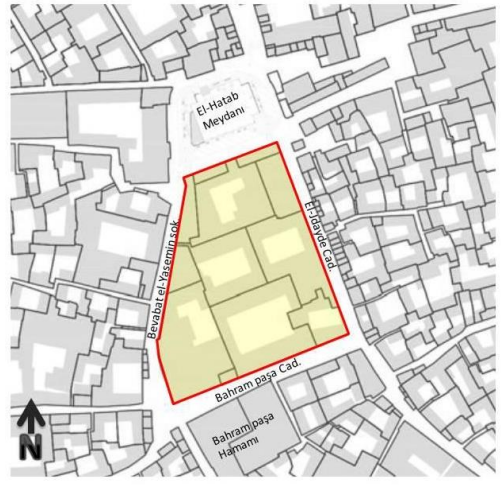
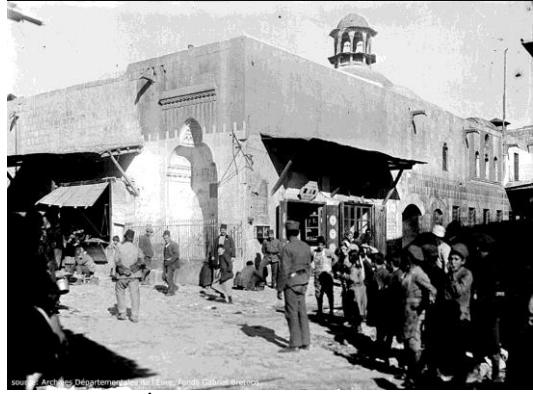
Kasmo, R.,Kişisel fotoğraf Arşivi.

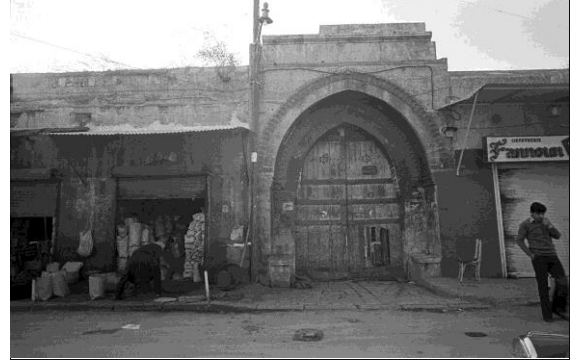
Kasmo, R., “Al-Bahramiyya Mosque”, Aleppo Heritage Catalogue, Proje kapsamında hazırlayan bir e-makale ,Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/beitrag?nav_id=8866&publication=1) erişim tarihi 14.05.2022.

Talas, M. A., 1956, “Al-Athar al-Islamiyya wa al-Tarihiyya fi Halab”, Suriye Eski Eserler Genel Müdürlüğü, Al-Tarakki yayınları, Şam, Suriye. (s.179)

URL-7 < <https://shorturl.at/mAJT5> >, erişim tarihi 04.04.2022.

URL-8 < <https://t.ly/3rRI> >, erişim tarihi 07.04.2022.

Envanter No:	4	Anıtın Adı:	İpşir Paşa Külliyesi
Genel Bilgiler:			
Ada/ Parsel:	6/ 2443'den 2454'e	Tarihi Değeri:	Anıt
Parsel Alanı:	≈ 6200 m ²	Kullanım Durumu:	Kullanılmıyor
Anıt Türü:	Külliye bir Cami, Kahvehane, Fırın, Han, Dükkanlar, ve Kaysariyeler (zanaatkar ve ticari kullanım için) oluşmaktadır.	İşlevler:	Cami (Cami) Kahvehane (Karakol) Fırın (Bakkal) Han (Depo) Dükkanlar (Dükkanlar) Kaysariyeler (Kullanılmıyor)
Yapım Tarihi/ Dönemi:	1652 / Osmanlı	Sağlamlık Durumu:	Külliyeinin çoğu harabe
Konum:		Vaziyet Planı:	
			
Tarihçe:		Fotoğraflar:	
<p>Külliye 1652 yılında İpşir Mustafa Paşa tarafından inşa edilmiştir. Halepte 1650-1653 kendi vilayeti sırasında külliyei inşa eden İpşir Mustafa Paşa bundan sonra veziri azam olmuş ve bu külliye'yi çok olan vakfiye hibelerinden olacak şekilde inşa etmiştir.</p> <p>Külliye tamamen ayrıcalıklı ticari bir binaydı, ki iki önemli konum arasına gelmiş olup, cami şeref ile Behram Paşa Hamamı arasında idi. Böyle de tüm bölgeyi önemli ve çekici bir merkeze dönüştürüldü.</p>		 <p>Şekil 1: İpşir Paşa Külliyesi, Sebül 1920 ©Archives Départementales de l'Eure, Fonds Gabriel Bretocq (URL-9)</p>	

Şekil 2: İpşir Paşa Külliyesi, Arasa Hamı Kapısı,
Syrian Heritage Archive Project
© David J.C., 1979 (URL-9)

Şekil 3: İpşir Paşa Külliyesi. Mescit Girişindeki
Kitabe, 2010 (URL-10)

Mimari Özellikleri:

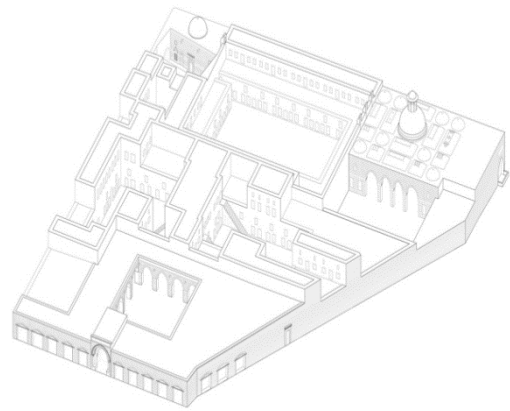
Tüm etraflarından sokaklarla kuşatılan külliye, onun içerikleri birbirine sınımsız olacak şekilde sıkı bir tasarıma sahiptir.

Külliye'nin güneydoğusunda mescit bulunmaktadır. Suk el-neval külliye'nin doğu yönünün ortasında olup, pek çok dükkan, klinik ve tekstil atölyeleri barındıran kaysariye. Üst katta 13, zemin katta 14 oda olan kaysariye iç avlu ve su kuyuya sahiptir.

Doğuya doğru arasa hanı bulunmaktadır. Tohumların satılmasına tahsis edilen bu han bal ve tereyağı satmak için 13 dükkanı barındırıyor. Hanın güneyinde ve külliye'nin batısında bir kaysariye daha vardır, hem zemin hem de üst katlara ayrılarak 28 odadan, iç avlu ve su kuyusundan oluşmaktadır.

Güneybatısında fırın ve en güney batı notada çeşme vardır. Güney tarafın köşesinde kahvehane, güneyde üçüncü kaysariye bulunup, dulap kaysariye isimlendirilmiştir. Zemin ve üst

Çizimler ve Fotoğraflar:

Şekil 4: Külliye'nin 3D modeli.
© Giulia Annalinda Neglia, Antonio Albanese and
Carla Castellana (çizenler) (URL-9)

katta 27 odadan oluşmaktadır. Kayseriye ile mescit arasında caddenin uzunluğunda 16 dükkan vardır.

Mescidin alanı yaklaşık 130 metrekaredir. Caddeye bakan iki cephesi vardır. girişi Beyaz, siyah ve sarı Taşlarla Nöbetleşme metodu ile süslenmiştir. Güney cephesinde olan iki pencerenin benzer süsleme metodu vardır. Avluya bakan harimin cephesi ana girişten daha basit bir girişe barındırır. Ve her iki girişin tarafında bitkisel metodlarıyla süslenip ve oylanmış taş süsleriyle süslenmiştir.

Mescidin mimari sanatı olağanüstüdür, mescit tamamen kibleye doğru yönelmek üzere iç duvarları dış duvarlardan 12 derece sapmaktadır.

Hana gelince külliyeinin kuzeyde olup, ön cephesi El-Hatab meydanına bakmaktadır. Meydanına bir süslü kapı ile açılır ve her iki tarafında beş dükkan vardır.

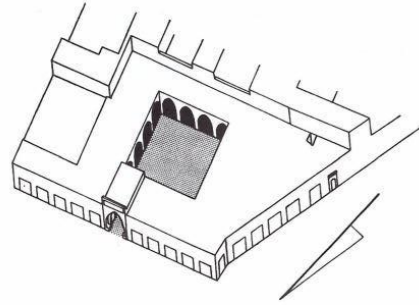
Han tek katlı bir binadan oluşur, dört yönüyle bir avluyla kuşatılmaktadır.

Kahvehanenin alanı yaklaşık olarak 447 metrekare ve cephesi külliyeinin en süslü kısmıdır. Beyaz ve siyah taşların sıralı olarak inşa edildiği kahvehane, kuzey tarafında avluya bakan büyük bir salondan oluşmaktadır. Salon, kubbeler,sütunlara dayalı kubbeler ve süslenmiş sütunlardan oluşan çeşitli çatı sistemi ile ayırt edilir. Bu boşluklar daaydınlık ve havalandırma için üst açıklığı olan yüksek bir kubbe ile tavanlanan ortasında fiskiye bulunan kare merkezi boşluk etrafında simetrik olarak tasarlanmıştır.

Külliyeinin güneybatı köşesinde bulunan çeşme ise 3.40 metre yüksekliğinde, 1.20 metre derinliğinde bir boşluktan oluşmakta olup, mukarnas şeritlerle süslenmiş bir kase ile bitip, sokağa bariz bir çeşme ile başmaktadır. Çeşmenin de üstünde mukarnaslı bir süsleme şeridi bulunmaktadır.

Şekil 5: İpşir Paşa Külliyesi, zemin kat planı, Albanese A. and Castellana C. çizenler (URL-9)

Şekil 6: Hanın 3D modeli, David, 2007, (31)

Şekil 8: İpşir Paşa Külliyesi. Mescidin Minaresi, 2010 (URL-10)

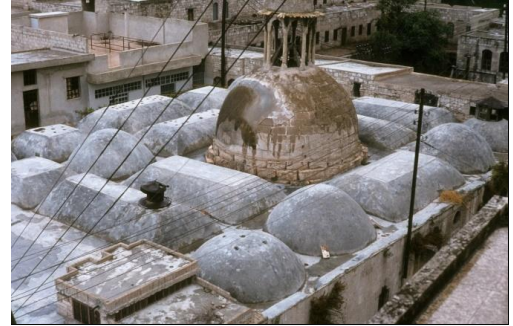
Şekil 9: İpşir Paşa Külliyesi. Harimin Tavanı, 2010 (URL-10)

Şekil 10: Mescitin Ana Girişi, SHAP. Jasser L., 2009 (URL-9)

Şekil 11: İpşir Paşa Külliyesi, Kahvehane'nin iç mekanı. Syrian Heritage Archive Project ©David, J. C., 1994 (URL-9)

Şekil 12: İpşir Paşa Külliyesi, Kahvehane'nin çatısı. Syrian Heritage Archive Project ©Eugen Wirth, Museum für Islamische Kunst 1982 (URL-9)

Onarımlar ve Değişikler:

Fotoğraflar:

Külliyyede meydana gelen müdahalelerin çoğu, bölgedeki ekonomik ve sosyal değişimler sonucunda bileşenlerinin işlevsel değişimlerinden kaynaklanmıştır. 1753 yılında, vakıf külliyyenin kuzeydoğu köşesinde, kaysariye ile han arasında, biri tahıl, diğeri mercimek için iki değirmen eklendi. 19.

yüzyılın ortalarında han'ın ve kuzey tarafındaki dükkânlarının işlevi değişerek, kömür ve yakacak odun depolamak ve satmakta uzmanlaşmak, hanın batısı da dükkan açmaya kapatılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında vakfın çevredeki sokaklara bakan cephelerinden birçok dükkan açılmış, doğu tarafında iki fırın açılmış ve eski fırın 1973 yılına kadar çalışmaya devam etmiştir. 1922 civarında mescide ek bir ibadet yeri olarak Hicaziye eklendi. 19. yüzyılın sonunda değirmen ve buz fabrikasına dönüştürülen kahvehane, 1928 civarında bir kısmı polis karakolu olarak kullanılıyordu.1958'de değirmen ve buz fabrikası kaldırıldı. Son olarak, 1976'da kahvehanenin avlusu mobilya imalatı için bir atölye olarak kullanıldı.Çeşme ise 1982'de faaliyetini durdurdu ve daha sonra küçük bir dükkana dönüştü.

Şekil 13: İpşir Paşa Külliyesi, Mescid, Hicaziyya, 2010 (URL-10)

Koruma Durumu:

Fotoğraflar:

Külliyenin binaları, özellikle caddelere bakan kısımları büyük hasar gördü. El-Hatab meydanına bakan han neredeyse tamamen yıkılmış, sadece güney duvarlarının bir kısmı kalmıştır.Mescidin bazı bölümleri, kahvehanenin bazı bölümleri ve ana kubbesi ve zengin bir şekilde süslenmiş güney cephesi yıkıldı. Külliye'nin tüm cephelerinde mermilerin neden olduğu çeşitli hasar görmüştü.

Şekil 14: Han'ın Mevcut Durumu, 2017

Şekil 15: Han'ın Mevcut Durumu, 2017

Şekil 16: Kahvehane'nin Mevcut Durumu, 2017

Şekil 17: Kahvehane'nin Mevcut Durumu, 2017

Şekil 18: Kahvehane'nin Mevcut Durumu, 2017

Şekil 19: Mescid'in Mevcut Durumu, 2017

Şekil 20: Mescid'in Mevcut Durumu, 2017

Kaynakça:

Alafandi, R., “The Waqf of Ibshir Mustafa Pasha”, Aleppo Heritage Catalogue, Projesi kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/art_and_architectural_history?nav_id=7706&publication=1)

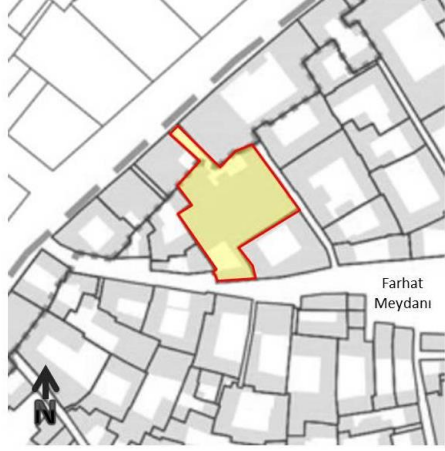

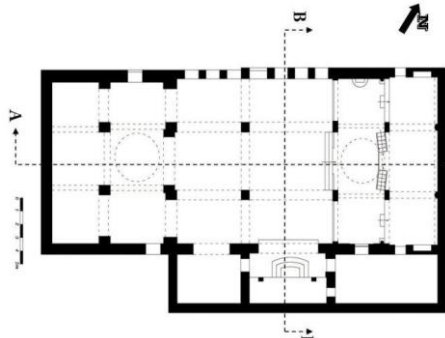
Osman, N. (2009). Halep, Kilis ve Gaziantep'teki Tarihi Eser ve Abideler, Suriye- Türkiye Bölgelerarası İşbirliği

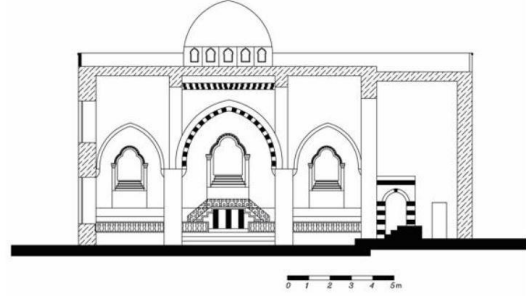
Programı, Halep Üniversitesi Yayınları, Suriye. (ss. 303-305).

David, J. C. (2007) Le waqf d'İpşir Pāšā à Alep (1063/1653): Étude d'urbanisme historique. Avec la collaboration de Bruno Chauffert-Yvart. Arapçaya çeviren: **Hreitani, M.**, Dar Şuaa Yayınları, Halep, Suriye.

URL-9 <https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/art_and_architectural_history?nav_id=7706&publication=1>, erişim tarihi 03.04.2022.

URL-10 <<https://t.ly/iYih>>, erişim tarihi 03.04.2022.

Envanter No:	5	Anıtın Adı:	Katolik Ermeni Kilisesi
Genel Bilgiler:			
Ada/ Parsel:	6/2580	Tarihi Değeri:	Anıt
Parsel Alanı:	≈ 800 m ²	Kullanım Durumu:	Kullanılıyor
Anıt Türü:	Kilise	İşlevler:	Kilise
Yapım Tarihi/ Dönemi:	1840 / Osmanlı	Sağlamlık Durumu:	İyi (restore edilmiş)
Konum:	Vaziyet Planı:		
			
Tarihçe:	Fotoğraflar:		
<p>Piskopos İbrahim El-Kubli 1830 tarihin de geniş bir ev üzerinde çeşitli tadilatlar yaparak kiliseye dönüştürmüştür.</p> <p>1840 Piskopos Baslios İvat zamanında kilise inşaatı tamamlanmıştır.</p>	 <p>Şekil 1: Katolik Ermeni Kilisesi ,Gonnella J, 1995 (Burns, R., & Knost, S.)</p>		
Mimari Özellikleri:	Çizimler ve Fotoğraflar:		
<p>Kilise iki girişe sahiptir. Birincisi ve en eskisi olan güneydedir ve ondan daha güncel olan kuzeydedir. Kuzeyde yer alan giriş kilisenin güneyinde kaldığı bir avluya çıkıyor. Kilisenin iki kapısı vardır, Batıda yer alan kapının kemeri yarım dairedir. Üst üste sarı ve siyah olmak üzere sırayla dizilmiş taşlardan ibarettir. İkinci kapı ise doğu'da yer almaktadır aynı şekilde kemeri yarım dairedir fakat daha az motiflidir ve üzerinde Ermenice kitabe görülmektedir. Ayrıca Kilise, yarım daire kemerli altı pencere ile avluya bakmaktadır. Kilise, üç geçitli bazilik şeklindedir. Geçitler, düz ahşap tavanlı, çapraz tonozlu ve iki kubbelidir. Kilise taş süslemeler açısından zengindir.</p>	 <p>Şekil 2: Katolik Ermeni Kilisesi, Plan, Bakhach M., 2016 (Haddad, A. ve diğeri)</p>		

Şekil 3: Katolik Ermeni Kilisesi, Kesit, Bakhach M., 2016 (Haddad, A. ve diğeri)

Şekil 4: Katolik Ermeni Kilisesi, İçeriden, Demeter D., 2007 (Burns, R., & Knost, S.)

Onarımlar ve Değişikler:

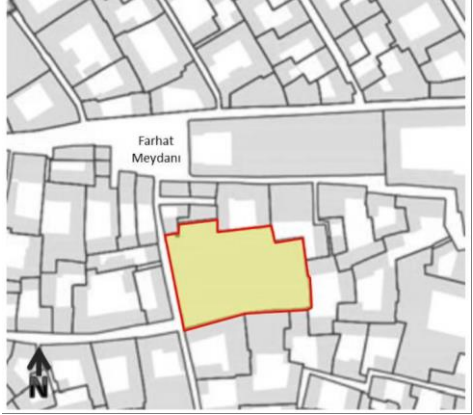

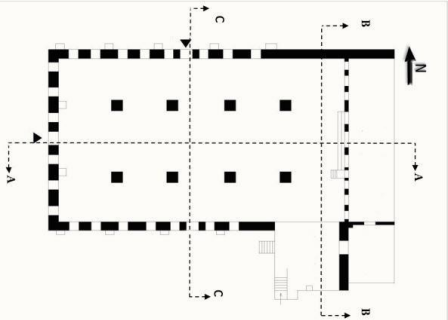
Piskopos Saiğ zamanında Humsı ailesinin evini yıkarak kilisenin batı tarafı inşa edilmiştir. Oradan da Tilal caddesine bir geçit açılmıştır. Kilise kapısının üstüne “*Bu kapı katolik Ermeni Kilisesi için 1910 yılında piskopos Augustus Aaiğ döneminde inşa edilmiştir*” yazılmıştır.

Fotoğraflar:

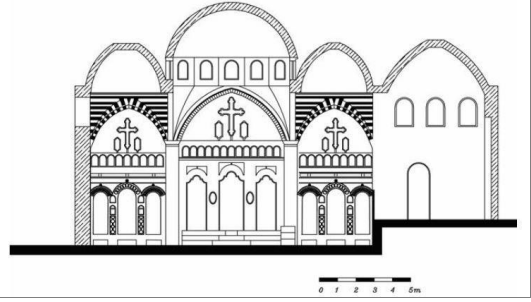
Şekil 5: Kilisesinin Girişi -kuzey kapısı- , Hajjar I., 2011 (Burns, R., & Knost, S.)

Koruma Durumu:	Fotoğraflar:
<p>Kilisenin tavanının bazı kısımları ve kubbelerinden biri, gelişigüzel ateş açılması sonucu çökmüştür.</p> <p>Kilisenin restorasyon çalışmaları 2018 yılında başlamış ve 2019 yılında sona ermiştir. Bina şu anda iyi durumdadır.</p>	 <p>Şekil 6: Kilisenin Çatısı, APSA, 2015 (Haddad, A. ve diğeri)</p> <p>Şekil 7: Kilisenin Kubbesi, Zakkour S., 2017 (Haddad, A. ve diğeri)</p>
Kaynakça:	
<p>Burns, R., & Knost, S., Armenian Catholic Church, Aleppo Heritage Catalogue, Projesi kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/armenian_catholic_church?nav_id=8834&publication=1)</p> <p>Haddad, A. ve diğeri, Al-Judayda Churches, Rapid Damage Assessment, Syrian Heritage Archive projesi kapsamında hazırlayan bir e-rapor. (https://drive.google.com/file/d/1UQuNCO2G63AR1ppUp5uvnYT9X2-w1KLZ/view)</p> <p>Jasser, L. ve diğeri, 2010, “Halep’te Adım Adım Osmanlı’nın İzinde” . Gaziantep Üniversitesi Yayınları. (1.bs) Gaziantep, Türkiye, (ss. 436-437)</p>	

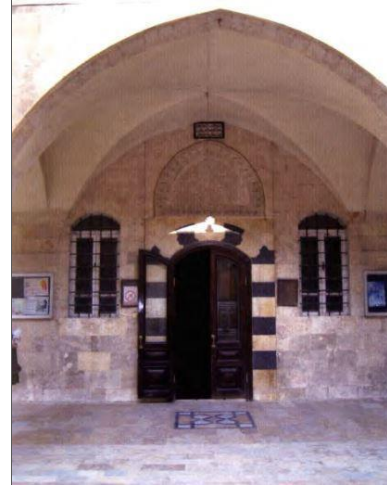
Envanter No:	6	Anıtın Adı:	Katolik Rum Kilisesi “Es-Seyyide el-Azra”
Genel Bilgiler:			
Ada/ Parsel:	6/ 2313	Tarihi Değeri:	Anıt
Parsel Alanı:	≈ 1200 m ²	Kullanım Durumu:	Kullanılıyor
Anıt Türü:	Kilise	İşlevler:	Kilise
Yapım Tarihi/ Dönemi:	1843 / Osmanlı	Sağlamlık Durumu:	İyi (restore edilmiş)
Konum:	Vaziyet Plan:		
			
Tarihçe:	Fotoğraflar:		
<p>Halep'teki Roma Katolik cemaati, 1820'lerde kendi kiliselerini inşa etmek için para toplamaya başladı. Kilisenin yanı sıra başpiskopos ve din adamlarının oturduğu kompleksin inşaatı 1834'ten 1843'e kadar devam etti.</p> <p>Girişin üzerinde bir taş yazıt vardır ve bu yazıt şöyledir:</p> <p><i>Bu kilise yangından sonra restore edildi, Yüce padişahımız Abdülmecid Han'ın emriyle, Piskopos Antakyalı Büyük Dimitrios'un ziyaretinde.</i></p>	 <p>Şekil 1: Katolik Rum Kilisesi, Weber S., 2006 (Burns R. & Knost S.)</p>		
Mimari Özellikleri:	Çizimler ve Fotoğraflar:		
<p>Külliyenin girişi kuzeydedir ve doğuda kilise tarafından sınırlanan bir avluya açılmaktadır. Kilise kuzey, güney ve batı cepheleri kesişen tonozlu koridorlarla çevrilidir. Kilisenin girişi batı revak içindedir. Ablak sistemine göre inşa edilmiş olup, üzeri çok katlı taş süslemeli bir kemerle örtülüdür.</p> <p>Kilise dikdörtgen planlı olup bazilika sistemine göre tasarlanmıştır. İki sıra sütunla ayrılmış ve üzeri tonozla örtülü üç geçitten oluşmaktadır. Sunak doğu ucunda yer alır ve 1863 tarihli mermer ikonostasis ile merkezi kilise alanından</p>	 <p>Şekil 2: Katolik Rum Kilisesi, Plan, Bakhach M., 2016 (Haddad, A. ve diğeri)</p>		

ayrılır ve 1852'de yakılmadan önce ahşaptan yapılmıştır.

Güney ucunda, kilisenin bu iki evi satın alıp katedrale dahil ettiği on yedinci ve on sekizinci yüzyıllara tarihlenen iki ev olan kiliseyle ilgili bazı aksesuarlar bulunmaktadır.

Şekil 3: Katolik Rum Kilisesi, Kesit, Bakhach M., 2016 (Haddad, A. ve diğeri)

Şekil 4: Kilisenin Girişi. (Jasser, 2010, s.429)

Şekil 5: İç mekan. (URL-11)

Şekil 6: İkonostas. (URL-12)

<p>Onarımlar ve Değişikler:</p> <p>1850 olayları sırasında hasar gören kilise, 1852'de Piskopos Antakyalı Büyük Dimitros döneminde Sultan Abdülmecid Han'ın emriyle restore edilmiş, daha sonra MS 1863'te yeni bir süslü mermer ikonostasis kurularak bazı restorasyonlar eklenmiş. Halepli sanatçı İbn Festok'un eserleri ve bugün kilisenin içindeki en güzel mimari unsurlardan biri olarak kabul ediliyor.</p> <p>1943 yılında kiliseye kuzeyden Farhat Meydanına açılan bir kapı yapılmış, son tadilat 1993 yılında Piskopos İdlibli Nefitos zamanında yapılmıştır.</p>	<p>Fotoğraflar:</p>
<p>Koruma Durumu:</p> <p>Binada hafif hasar meydana geldi. Bölgede meydana gelen patlamalar ve gelişigüzel top mermileri nedeniyle Piskoposluk'un bazı odaları hasar gördü ve binanın cephesi etkilendi.</p> <p>Kilisedeki hasarlar Kasım 2018'de onarılmış olup, şu anda iyi durumdadır.</p>	<p>Fotoğraflar:</p> <p>Şekil 7: Başpiskoposluk odası. Jebrail saud, 2012. (Haddad, A. ve diğeri)</p> <p>Şekil 8: Restorasyon öncesi ve sonrası. Joseph Megarbane, 2018. (Haddad, A. ve diğeri)</p>

Kaynakça:

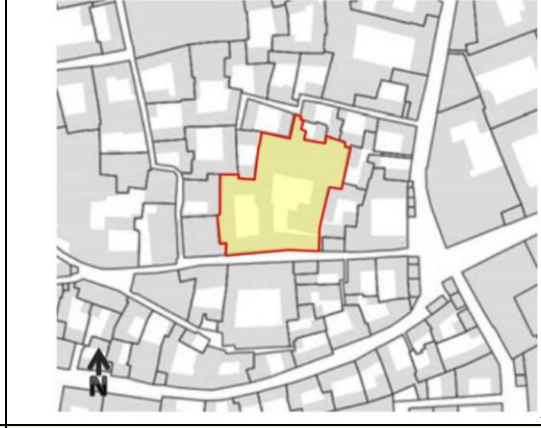

Burns, R., & Knost, S., Greek Catholic Cathedral of the Virgin, Aleppo Heritage Catalogue Projesi kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerdahenkel-stiftung.de/greek_catholic_cathedral_of_the_virgin?nav_id=8835&publication=1)

Haddad, A. ve diğeri, 2019, Al-Judayda Churches, Rapid Damage Assessment, Syrian Heritage Archive proje kapsamında hazırlayan bir e-rapor. (<https://drive.google.com/file/d/1UQuNCQ2G63AR1ppUp5uvnYT9X2-w1KLZ/view>)

Jasser, L. ve diğeri, 2010, “Halep’te Adım Adım Osmanlı’nın İzinde” . Gaziantep Üniversitesi Yayınları. (1.bs) Gaziantep, Türkiye, (ss. 428-429)

URL-11: < <https://t.ly/CoZj> > erişim tarihi 10.04.2022.

URL-12: < <https://t.ly/Ojah> > erişim tarihi 10.04.2022.

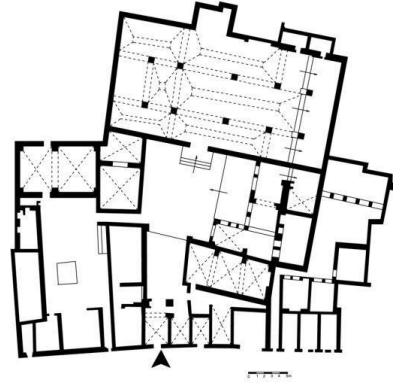
Envanter No:	7	Anıtın Adı:	Katolik Süryani Kilisesi (Mar Asya El-Hakim)
Genel Bilgiler:			
Ada/ Parsel:	6/2306	Tarihi Değeri:	Anıt
Parsel Alanı:	≈ 1500 m ²	Kullanım Durumu:	Kullanılıyor
Anıt Türü:	Kilise	İşlevler:	Rahiplik öğrencileri için bir yurt ve sosyal faaliyetler için bir merkez.
Yapım Tarihi/Dönemi:	Osmanlı	Sağlamlık Durumu:	Orta
Konum:		Vaziyet Planı:	
			
Tarihçe:		Fotoğraflar:	
<p>Kilisenin kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Halep'te Süryani cemaatinin varlığı tarihi el yazmalarına göre on beşinci yüzyılın sonlarına kadar uzanmaktadır. El-Jdayde semtinde onlar için en eski kiliseleri on altıncı yüzyılın başlarına uzanır. Halep'teki Yakubi din adamlarının varlığının 1475'te Kudüs'teki Yakubi Manastırı kütüphanesinde korunan bir el yazmasında kenar bir notta belgelendiği on altıncı yüzyılın başlarına kadar uzanır. Ayrıca, 1510 tarihli başka bir el yazmasından alınan bir not, Halep'te Yakubi cemaatinden Meryem Ana'ya (SAYYİDE) adanmış bir kilisenin varlığını doğrulamaktadır. İtalyan seyyah Della Valle'nin 1625 yılında Halep'i ziyaret ettiğinde Süryani Katolik Kilisesi ziyaret ettiği kiliselerden biriydi, El-Jdayde'deki kiliselerin en büyüğü ve bir avluya sahip olduğundan bahsetmişti. Kilise 1850 olayları sırasında ağır hasar görmüş ve 1852 yılında restorasyona başlanmış ve 1863 yılında tamamlanmıştır.</p> <p>Kilisenin girişinin tepesinde, kemerin üzerinde kilisenin restorasyonunu gösteren süslü bir Süryanice yazıt vardır:</p> <p><i>Dönüşün sonuna kadar büyük padişahımız Sultan Abdülmecid hanın -mülkü daim olsun-emriyle bu Seyyide'nin kilisesi</i></p>		 <p>Şekil 1: Mar Asya Elhakim Kilisesi, sunak ve nef, Erşiv. (URL-13)</p>	

1852'de Halep'te Süryani Katolikler cemaati için yenilendi. Dolayısıyla mevcut yapı bu döneme tarihlenebilir.

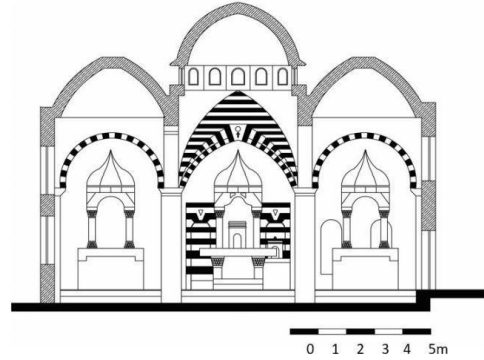
Mimari Özellikleri:

Yasemin Kapısı'nda bulunan kilise, geniş bir avluya açılan iki kapısı ile sokağa bakmaktadır. Kiliseye güneyden siyah ve sarı ablak sistemiyle süslenmiş bir kapıdan girilir. Kilise içeriden dikdörtgen şeklindedir. Üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm, üç heykelin bulunduğu doğudadır. Aynı zamanda kilisenin kuzeyindeki Mar Asya El-Hakim'e adanmış bir heykel vardır. Bunun ilerisinde, din adamlarına ayrılmış ve iki basamak alçaltılmış ikinci bölüm takip eder ve müminlere ayrılmış üçüncü bölümden alçak yükseklikte bir metal korkuluk ile ayrılmaktadır. Kilise, beş sütun ile ayrılmış üç revağa bölünmüştür. Orta revak, altında 12 küçük pencerenin dikildiği bir kubbe ile örtülmüştür. Kilise, balkonun üzerinde eşit yükseklikte üç pencere ile aydınlatılmaktadır. Avlunun doğusundaki kilise binasına bitişik teras ile vaftizhane ve kutsallık binası yer almaktadır. Ayrıca kız ilköğretim okulu olarak kullanılan zemin katta iki, üst katta üç oda bulunmaktadır.

Çizimler ve Fotoğraflar:

Şekil 2: Mar Asya Elhakim Kilisesi, Plan, Bakhach M., 2016 (Haddad, A. ve diğeri)

Şekil 3: Mar Asya Elhakim Kilisesi, Kesit, Bakhach M., 2016 (Haddad, A. ve diğeri)

Şekil 4: Mar Asya Elhakim Kilisesi, sunak ve nef, Weber, S. 2007 (Burns, R., & Knost, S)

	 <p>Şekil 5: Mar Asya Elhakim Kilisesi, Kilisenin Girişi, Weber, S. 2007 (Burns, R., & Knost, S)</p>
<p>Onarımlar ve Değişikler:</p>	<p>Fotoğraflar:</p>
<p>Avlusunun güney tarafındaki başpiskoposluk binasına 1862 yılında episkopos Gerges Şalhat zamanında bir eyvan eklenmiştir.</p> <p>1970 yılında El-Tilal caddesinin sonunda aynı cemaat için yeni bir kilise inşa edildi, bu nedenle bu kilise “Eski Kilise” olarak adlandırıldı ve Mar Asya El-Hakim'e atfedildi ve yeni kilise Meryem ana'ya adandı.</p> <p>piskoposluk şu anda yabancı öğrenciler için bir ikamet merkezi olarak kullanılmaktadır. Kilise, 2003 yılında Süryani cemaati sosyal hizmetler için yeniden kullanılmak üzere restore edilmiştir.</p>	 <p>Şekil 6: 2003'de yapılan restorasyondan bahseden bir yazı. (URL- 14)</p>
<p>Koruma Durumu:</p>	<p>Fotoğraflar:</p>
<p>Kilisenin tavan tonozlarından biri hasar gördü. Duvarlarından birinin kısmen çökmesinin yanı sıra. Hemen doğusundaki tarihi Açıkbaş evinin yıkılmasına neden olan patlamalar sonucu kilisenin genelinde molozların olduğu da belirtiyor.</p> <p>Kiliseye verilen hasar, 1881'de inşa edilen çan kulesinin yıkılmasını içeriyordu.</p> <p>Kilisenin geçirdiği restorasyon sürecinin tamamlandığını doğrulayan herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.</p>	 <p>Şekil7:Kilisenin Harimindeki bir Tonoz (URL-14)</p>

Şekil 8: Mar Asya El-Hakim, İç mekan. (URL-14)

Şekil 9: Mar Asya El-Hakim, duvar, (URL-14)

Kaynakça:

Hadjar A., 2006, Historical Monuments of Aleppo, Arapçaya çeviren: **Al-Jbaili, K.**, Halep Üniversitesi Yayınları. (1.bs), Halep, Suriye. (ss:142-157)

Burns, R., & Knost, S., Syrian Catholic Church of Mar Assiya (formerly of Our Lady (as-Sayyida)), Aleppo Heritage Catalog, Proje kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/church_of_mar_assiya?nav_id=8832&publication=1)

Haddad, A. ve diğeri, 2019, Al-Judayda Churches, Rapid Damage Assessment, Syrian Heritage Archive proje kapsamında hazırlayan bir e-rapor. (<https://drive.google.com/file/d/1UQuNCQ2G63AR1ppUp5uvnYT9X2-w1KLZ/view>)

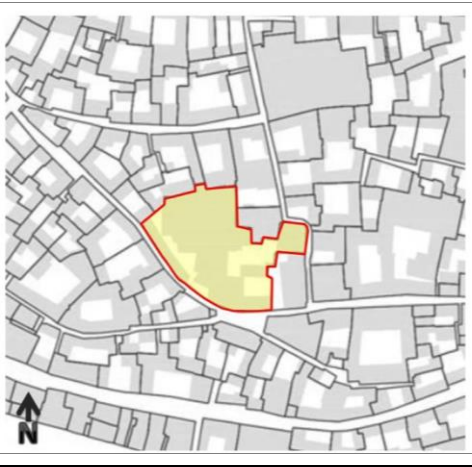
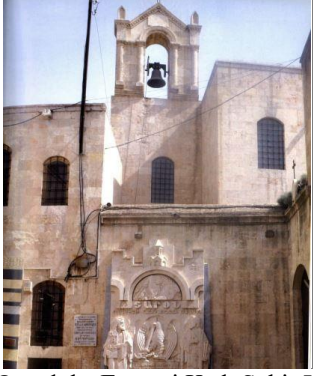

Jasser, L. ve diğeri, 2010, “Halep’te Adım Adım Osmanlı’nın İzinde” . Gaziantep Üniversitesi Yayınları. (1.bs) Gaziantep, Türkiye, (ss. 436-437)

Osman, N. (2009). Halep, Kilis ve Gaziantep’teki Tarihi Eser ve Abideler, Suriye- Türkiye Bölgelerarası İşbirliği Programı, Halep Üniversitesi Yayınları, Suriye. (ss. 299).

URL-13: <

<https://m.facebook.com/403586466412482/photos/pcb.1231039127000541/1231038527000601/?type=3> > erişim tarihi 12.04.2022.

URL-14: < <https://2u.pw/t6eLr> > erişim tarihi 12.04.2022.

Envanter No:	8	Anıtın Adı:	Ortodoks Ermeni Katedrali "Kırk Şehit"
Genel Bilgiler:			
Ada/ Parsel:	6/2356	Tarihi Değeri:	Anıt
Parsel Alanı:	≈ 1820 m ²	Kullanım Durumu:	Kullanılıyor
Anıt Türü:	Kilise	İşlevler:	Kilise
Yapım Tarihi/Dönemi:	1869 / Osmanlı	Sağlamlık Durumu:	İyi (restore edilmiş)
Konum:	Vaziyet Plan:		
			
Tarihçe:	Fotoğraflar:		
<p>Mevcut katedral, 1491 yılına dayanan ve bir Hıristiyan mezarlığında bulunan eski bir kilisenin kalıntıları üzerine inşa edilmiştir. Eski kilise, 1499'da batıya doğru sonra 1616'da mezarlık kaldırıldığında kuzeye doğru genişlemeye tanık oldu. Daha sonra 1822 depreminde aldığı hasardan sonra 1843 yılında restore edilmiştir.</p> <p>Katedral, 1869'da bugünkü haliyle yeniden inşa edildi.</p> <p>Mevcut katedral külliyesi, avlunun doğu tarafında Meryem Ana Kilisesi'ni de içeriyor. Yine on beşinci yüzyıla tarihlenen eski bir kilisenin kalıntıları üzerine inşa edilmiş küçük bir kilisedir. Bu kilise 1535 yılında restore edilmiş ve daha sonra on dokuzuncu yüzyılda yenilenmiş ve genişletilmiştir.</p>	 <p>Şekil 1: Ortodoks Ermeni Kırk Şehit Katedrali, (Jasser, L. ve diğeri, 2010, s. 431)</p> <p>Şekil 2: Ortodoks Ermeni Meryem Ana Kilisesi, Knost S, 2009</p>		

Mimari Özellikleri:

Yasemin Kapısında bulunan katedrale güney cepheden iki kapıdan girilir ve bu kapılardan dış avluya geçilir. Kilise kuzey cephede yer almaktadır.

Avlunun güney ve doğusunda ise katedralin ekleri yer almakta olup, ayrıca avluda bazı Ermeni din adamlarının mezarları da yer almaktadır.

Kiliseye güney cephedeki bir kapıdan dış avludan girilmektedir.

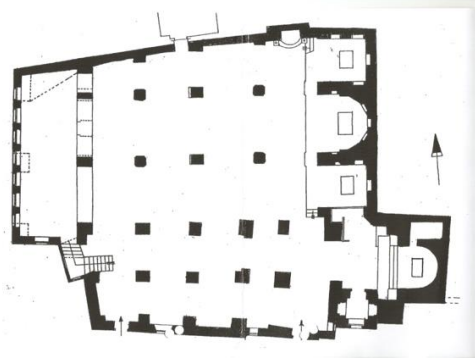
Kilisenin mevcut düzeni dikdörtgen şeklindedir ve şunları içerir:

Doğudan batıya doğru uzanan beş geçitten oluşan avlunun tavanları kare sütunlara oturan çapraz tonozludur.

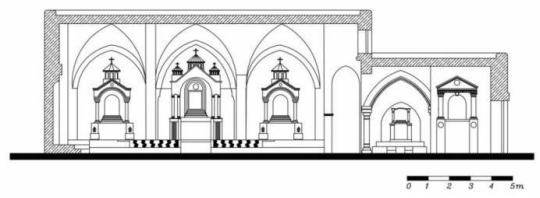
Vaftizhane, etrafı süslemelerle çevrili bir leğendir. Onu çevreleyen cephe yaprak ve asma dalları ile süslü iki sütundan oluşur. İki sütunun üzeri mukarnas başlıklarla örtülü olup, bunların üzerine ablak sistemi üzerine sivri bir kemer inşa edilmiştir.

Kilise, en önemlisi Meryem Ana'nın bir resmi olan birçok ikonu ve resmi ile ayırt edilir ve kilisenin kuzey duvarında son yargıyı temsil eden çok büyük bir ikon vardır. Ayrıca İsa Mesih'in simgesi ve Çocuk İsa ile Bakire'nin simgesi ve onun Aziz Yusuf ve Vaftizci Yahya'nın yanında da vardır.

Çizimler ve Fotoğraflar:

Şekil 3: Ortodoks Ermeni Kırk Şehit Kilisesi, Plan, Bakhach M., 2016 (Haddad, A. ve diğeri).

Şekil 4: Ortodoks Ermeni Kırk Şehit Kilisesi, Kesit, Bakhach M., 2016 (Haddad, A. ve diğeri).

Şekil 5: Katedralinin Avlusu. (URL-15)

Şekil 6: Kilisenin İçinden Bir Görüntü. (URL-15)

	<p>Şekil 7: Vaftiz Yeri. (URL-15)</p>
Onarımlar ve Değişikler:	Fotoğraflar:
<p>Çan kulesi 1912'de inşa edilmiş ve katedral yirminci yüzyılın ikinci yarısında kapsamlı bir şekilde restore edilmiştir.</p> <p>Meryem Ana Kilisesi 1991'den beri müze (Zaryan Müzesi) olarak kullanılıyor ve katedralin varlıklarını ve bazı eski el yazmalarını sergiliyor.</p>	<p>Şekil 8: Çan Kulesi (URL-15)</p>
Koruma Durumu:	Fotoğraflar:
<p>Kilise ve çan kulesi çatışmadan büyük hasar almadan kurtuldu, fakat avlunun güneyindeki ek yapılar kısmen yıkıldı.</p> <p>Kilisenin 2019 yılında yenilenmiş ve yeniden inşa edilmiştir.</p>	<p>Şekil 9: Güney Dış Cephesinde Hasarı, inews.media, 2015 (Haddad, A. ve diğeri)</p>

Şekil 10: Cephe ve Kapı Restorasyon Sonrası, thawra.sy, 2019 (Haddad, A. ve diğeri)

Kaynakça:

Burns, R., & Knost, S., “Armenian Orthodox Cathedral of the Forty Martyrs”, Aleppo Heritage Catalogue, Proje kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/cathedral_of_the_forty_martyrs?nav_id=8825&publication=1)

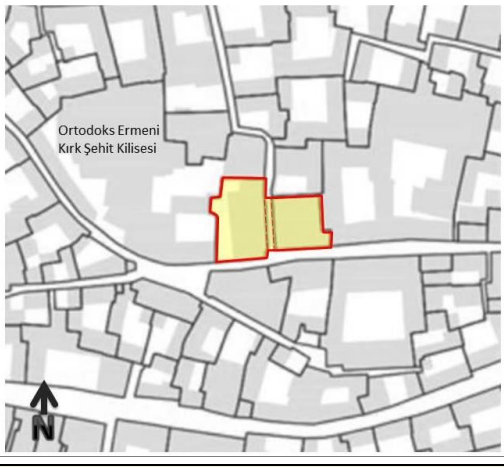
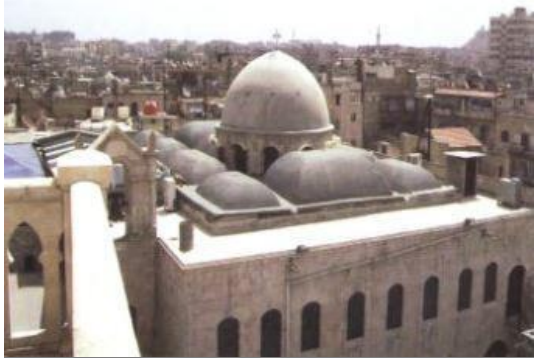
Burns, R., & Knost, S., “Armenian Orthodox Church of the Mother of God”, Aleppo Heritage Catalogue, Proje kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/church_of_the_mother_of_god?nav_id=8827&publication=1)

Haddad, A. ve diğeri, 2019, Al-Judayda Churches, Rapid Damage Assessment, Syrian Heritage Archive proje kapsamında hazırlayan bir e-rapor. (<https://drive.google.com/file/d/1UQuNCQ2G63AR1ppUp5uvnYT9X2-w1KLZ/view>)

Jasser, L. ve diğeri, 2010, “Halep’te Adım Adım Osmanlı’nın İzinde” . Gaziantep üniversitesi. (1.bs) Gaziantep, Türkiye, (ss. 430-433)

Osman, N. (2009). Halep, Kilis ve Gaziantep’teki Tarihi Eser ve Abideler, Suriye- Türkiye Bölgelerarası İşbirliği Programı, Halep Üniversitesi Yayınları, Suriye. (ss. 296-297).

URL-15: < https://stringfixer.com/ar/Forty_Martyrs_Cathedral > erişim tarihi 11.04.2022.

Envanter No:	9	Anıtın Adı:	Ortodoks Rum Kilisesi "Es-Seyyide el-Azra"
Genel Bilgiler:			
Ada/ Parsel:	6/ 2307-2357	Tarihi Değeri:	Anıt
Parsel Alanı:	≈ 530 m ²	Kullanım Durumu:	Kullanılıyor
Anıt Türü:	Kilise	İşlevler:	Kilise
Yapım Tarihi/ Dönemi:	Osmanlı	Sağlamlık Durumu:	İyi (restore edilmiş)
Konum:	Vaziyet Plan:		
			
Tarihçe:		Fotoğraflar:	
<p>Elimizdeki mevcut el yazmalara baktığımızda, semtte 15. yüzyıldan itibaren bir Rum Ortodoks kilisesinin varlığı hakkında bilgi vermektedir. Eski kilise 1822 depreminde ağır hasar görmüş, bu nedenle mevcut kilisenin inşaat çalışmaları 19. yüzyılın ortalarında Sultan Abdülmecid han döneminde daha geniş bir alana yayılmıştır. Kilisenin girişindeki kitabeden bu inşaatın ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığını öğrenmekteyiz.</p> <p>Kitabe: <i>"En yüce padişahımızın emriyle, Abdülmecid Han zamanında yenilendi. Bu kiliseyi yenileten sayın Başpiskopos Kirliles, sene 1852"</i></p> <p>Ancak 1850 olayları nedeniyle inşaat işleri biraz aksadı ve yıllar sonra tamamlandı. Kilise, yapımını denetleyen ve 1852'de ölen Başpiskopos Kirliles'in mezarını içerir.</p>		 <p>Şekil 1: Ortodoks Rum Kilisesi. (Osman, 2009)</p>	
Mimari Özellikleri:		Çizimler ve Fotoğraflar:	
<p>Bina, güneybatı köşesindeki bir merdivenin kilisenin ön avlusuna çıktığı caddeden yaklaşık 3 metre yükselmektedir. Kilisenin önünde bazilik metoduna göre inşa edilen sivri kemerli bir revak bulunmaktadır. Batıdan doğuya uzanan 3 geçitten oluşmuştur.</p>			

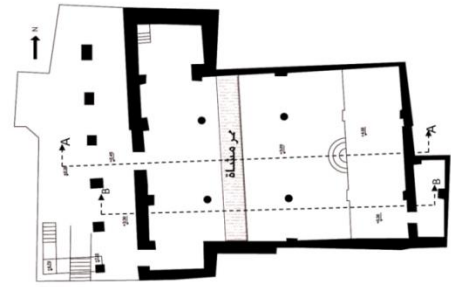
Her geçitte 4 açıklık içerir ve bu açıklıkların tavanı payandalara oturan bir tonozlardır. Orta geçit ise küçük pencerelerin açıldığı bir payandaya dayanan kubbeyle örtülmüştür. Batı tarafta, girişin üstünde avluya açılan bir koridor vardır. Bu koridorda ilahi söylemek için koro oturur.

Sütunun yanındaki kursu, M.1874 yılında abanoz ağacından yapılmış ve çeşitli motiflerle süslenmiştir taht bulunur.

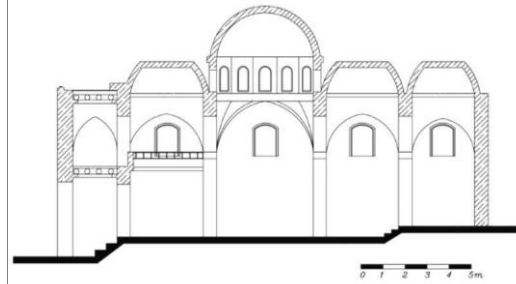
İKONOSTAS: Abanoz ağacından yapılmış ve üzüm yaprakları, ağaç dalları, melekler, kuşlar, aslanlar, Mesih ve 12 havari ikonları gibi güzel motiflerle süslenmiştir. İkonostasın üzerinde Meryem ile yuhanna ikonu ve haç vardır.

Bu kilise müze sayılmaktadır. İçinde halep medresenin en meşhur sanatçılarından Josef el-Musavver ve papaz Nimarullah el-Musavver ve oğlu Şemmas Hananiye tarafından yapılan ve geçmiş yüzyıllara ait olan ikonlar vardır.

HEYKEL: Ortasında sunak, doğu duvarında en büyüğü ortadaki olmak üzere üç boşluk vardır. En büyüğü ablak şeklindedir ve yanlardaki iki boşluk mermerle kaplanmıştır.

Şekil 2: Ortodoks Rum Kilisesi, Plan, Bakhach M., 2016 (Haddad, A. ve diğeri)

Şekil 3: Ortodoks Rum Kilisesi, Kesit, Bakhach M., 2016 (Haddad, A. ve diğeri)

Şekil 4: Kilisenin Kubbesi, Knost S., 2009 (Burns R. & Knost S.)

Şekil 5: İkonostasis, Knost S., 2009 (Burns R. & Knost S.)

	 <p>Şekil 6: Ortodoks Rum Kilisesi, (Osman, 2009)</p>
Onarımlar ve Değişikler:	Fotoğraflar:
Koruma Durumu:	Fotoğraflar:
<p>Hasar, ayırım gözetmeyen bombardıman sonucu kilisenin tavanında yoğunlaştı. Merkezi kubbe ve bazı tonozlar katları kısmen yıkılmıştır. Kilisenin restorasyon çalışmaları 2018 yılında başlamış ve yakın zamanda tamamlanmış olup, bina şu anda iyi durumdadır.</p>	 <p>Şekil 7: Onarım ve restorasyon çalışmaları , (URL-16)</p> <p>Şekil 8: Onarım ve restorasyon çalışmaları (URL-17)</p>

Kaynakça:

Burns R. & Knost S.,“ Greek Orthodox Church of Our Lady (Virgin’s Dormition)”, Aleppo Heritage Catalogue, Projesi kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/church_of_our_lady?nav_id=8829&publication=1)

Haddad, A. ve diğeri, 2019, Al-Judayda Churches, Rapid Damage Assessment, Syrian Heritage Archive proje kapsamında hazırlayan bir e-rapor. (<https://drive.google.com/file/d/1UQuNCQ2G63AR1ppUp5uvnYT9X2-w1KLZ/view>)

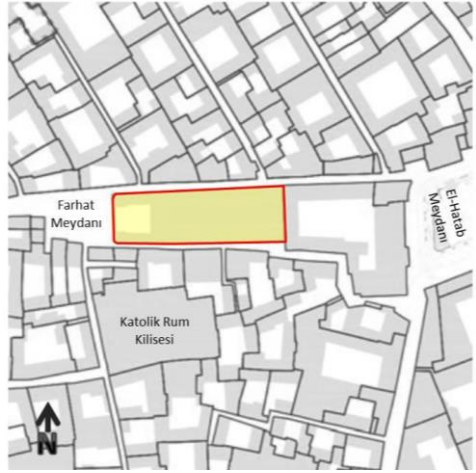
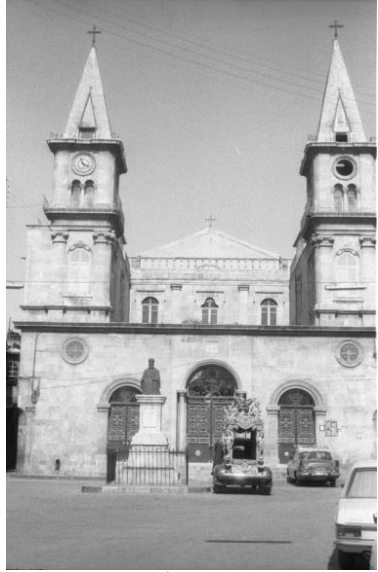
Osman, N. (2009). Halep, Kilis ve Gaziantep’teki Tarihi Eser ve Abideler, Suriye- Türkiye Bölgelerarası İşbirliği Programı, Halep Üniversitesi Yayınları, Suriye. (ss. 298).

Jasser, L. ve diğeri, (2010). Halep’te Adım Adım Osmanlı’nın İzinde . Gaziantep Üniversitesi Yayınları. (1.bs) Gaziantep, Türkiye, (ss.434- 435)

Talas, M.A., 1956, “Al-Athar al-Islamiyya wa al-Tarihiyya fi Halab”, Suriye Eski Eserler Genel Müdürlüğü, Al-Tarakki yayınları, Şam, Suriye. (ss. 301)

URL-16: < <https://t.ly/Flcr> > erişim tarihi 10.04.2022.

URL-17: < <https://t.ly/odtr> > erişim tarihi 10.04.2022.

Envanter No:	10	Anıtın Adı:	Maruni Mar İlyas Kilisesi
Genel Bilgiler:			
Ada/ Parsel:	6/ 2477	Tarihi Değeri:	Anıt
Parsel Alanı:	≈ 1220 m ²	Kullanım Durumu:	Kullanılıyor
Anıt Türü:	Kilise	İşlevler:	Kilise
Yapım Tarihi/ Dönemi:	1892 / Osmanlı	Sağlamlık Durumu:	İyi (restore edilmiş)
Konum:		Vaziyet Planı:	
			
Tarihçe:		Fotoğraflar:	
<p>Kilise 1873 yılında Piskopos Josef Mater El-Halebi tarafından inşasına başlamış,1892 yılında Piskopos Bolos Hakim El-Halebi ve papaz Georges El-Vekil tarafından tamamlanmıştır.</p>			
		<p>Şekil 1: Maruni Mar İlyas Kilisesi, David J. C., 1970 (Burns R. & Knost S.)</p>	

Mimari Özellikleri:

Batıdaki giriş, doğuda kilisenin önündeki bir revakla sınırlanan ve üzeri çapraz tonozlarla örtülü bir ön avluya açılmaktadır.

Kiliseye açılan kapı, taş sıralarının renklerinin sarı ve siyah arasında değiştiği ablak sistemine göre dekore edilmiştir.

Kilise İtalyan üslubuna göre inşa edilmiştir.

Uzatılmış ahşap tavanlı, üç geçitten oluşan iki katlı bir baziliktir.

sunanın önündeki boşluk, birkaç küçük pencerenin açıldığı dairesel boyunlu bir kubbe ile örtülüdür.

İki yan geçid boyunca ahşap korkuluklu üst revakler vardır.

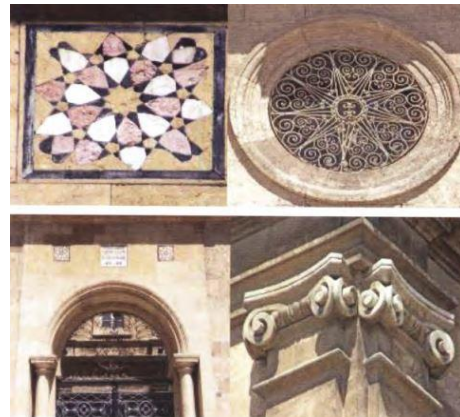
Çizimler ve Fotoğraflar:

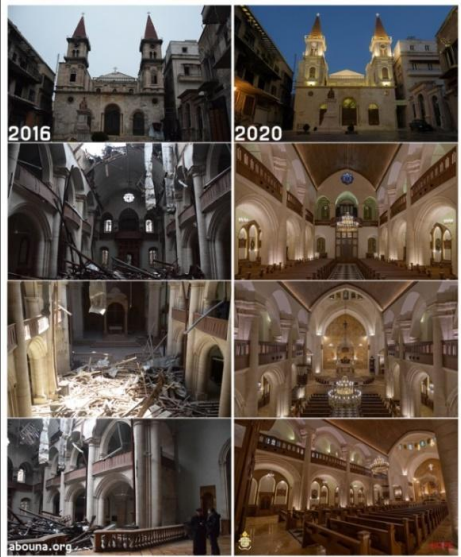
Şekil 2: kilisenin iç girişi, Jasser ve Diğerleri, 2010, s. 426

Şekil 3: Saat Kulesi ve Çan Kulesi, Hajjar, I., 2011 (Burns R. & Knost S.)

Şekil 4: Kilisedeki Süslemeler, (Osman, 2009, s. 311)

<p>Onarımlar ve Değişikler:</p> <p>1914 yılında kubbesi çatlamaya başlamış, daha sonra betonla yeniden yapılmıştır. Halep'te betonla yapılan ilk kubbe olmuştur. İmaretü'l-Kubbe (Kubbe Yapısı) olarak adlandırılmıştır.</p> <p>1923 yılında batı taraftaki dış suru yapılmıştır ve yarım daire kemerli üç kapıdan oluşan bugünkü girişini içermektedir. İki kare kule de ön avlunun güney ve kuzey köşelerine inşa edilmiştir. Kuzeyinde "saat kulesi" olarak adlandırılan geçici bir saat bulunurken, güneydeki çan kulesidir.</p> <p>1932 yılında kilisenin girişinin önündeki meydana, ölümünün iki yüzüncü yılında piskopos Germanos Ferhat'ın (1670-1732) adı verildi ve onun için bir heykel dikildi. Maruni piskoposluğu'nun el yazmaları ve nadir kitaplar açısından zengin kütüphanesinin kurucusudur.</p>	<p>Fotoğraflar:</p>
<p>Koruma Durumu:</p> <p>2016 yılında kilisenin ahşap tavanı yıkılmış ve meydana bakan batı cephesi gelişigüzel bombardıman sonucu hasar görmüştür. 2018 yılında restorasyon çalışmalarına başlanmış ve 2019 yılı sonunda ahşap çatı tamamen yeniden yapılmıştır.</p>	<p>Fotoğraflar:</p> <p>Şekil 5: Kilisenin Çatısı, Ahmad M, 2019 (Haddad, A. ve diğeri)</p> <p>Şekil 6: Restorasyon Öncesi ve Sonrası, (URL-18)</p>

Kaynakça:

Burns R. & Knost S., “Maronite Cathedral of the Prophet Elijah”, Aleppo Heritage Catalogue, Projesi kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/maronite_cathedral?nav_id=8833&publication=1)

Haddad, A. ve diğeri, Al-Judayda Churches, Rapid Damage Assessment, Syrian Heritage Archive projesi kapsamında hazırlayan bir e-rapor. (<https://drive.google.com/file/d/1UQuNCQ2G63AR1ppUp5uvnYT9X2-w1KLZ/view>)

Jasser, L. ve diğeri, 2010, “Halep’te Adım Adım Osmanlı’nın İzinde” . Gaziantep Üniversitesi Yayınları. (1.bs) Gaziantep, Türkiye, (ss. 426-427)

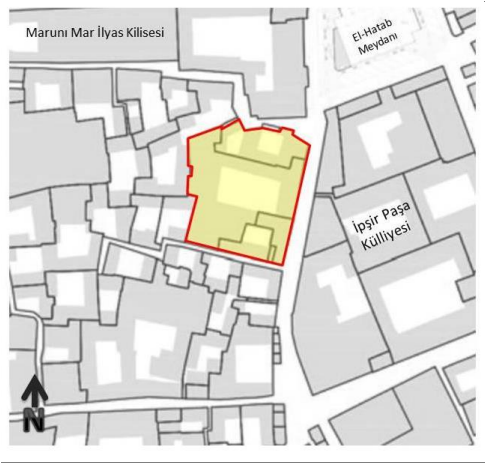
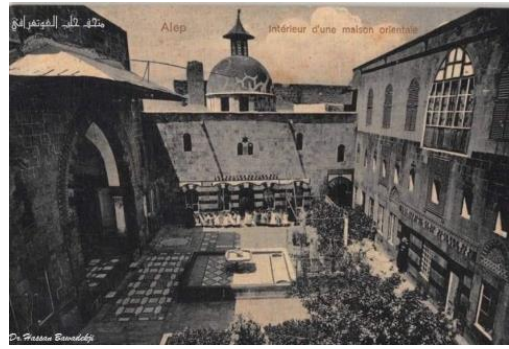
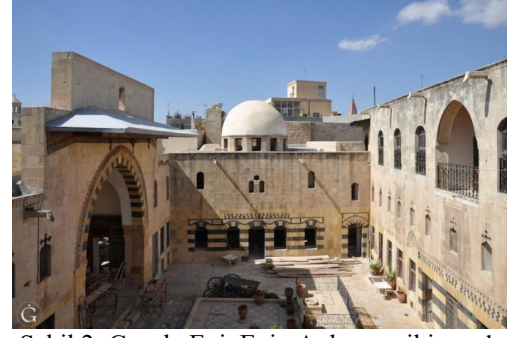
Osman, N. (2009). Halep, Kilis ve Gaziantep’teki Tarihi Eser ve Abideler, Suriye- Türkiye Bölgelerarası İşbirliği Programı, Halep Üniversitesi Yayınları, Suriye. (ss.311).

Talas, M.A., 1956, “Al-Athar al-Islamiyya wa al-Tarihiyya fi Halab”, Suriye Eski Eserler Genel Müdürlüğü, Al-Tarakki yayınları, Şam, Suriye. (ss. 302)

URL-18: < <https://cms.abouna.org/sites/default/files/2020-07/Untitled-52.jpg> > erişim tarihi 11.04.2022.

Envanter No:	11	Anıtın Adı:	Eski Maruni Mar İlyas Kilisesi
Genel Bilgiler:			
Ada/ Parsel:	6/2358	Tarihi Değeri:	Anıt
Parsel Alanı:	≈ 200 m ²	Kullanım Durumu:	Kullanılmıyor
Anıt Türü:	Kilise	İşlevler:	Matbaa
Yapım Tarihi/ Dönemi:	Osmanlı	Sağlamlık Durumu:	Orta
Konum:	Vaziyet Plan:		
			
Tarihçe:	Fotoğraflar:		
<p>Kilisenin inşa tarihiyle ilgili bir kanıt yoktur, ancak Halep'teki Maruni varlığı, Halep Maruni Piskoposu Germanos Ferhat'ın (1670-1732) belirttiğine göre en az 1489'a kadar uzanmaktadır.</p> <p>İtalyan gezgin Della Valle, 1625'te Halep'i ziyaret ettiğinde EL-Jdayde semtindeki kiliselerin en küçüğü olduğunu ve Marunilere ek olarak tüm Katolik cemaatlerini aldığını belirtmiştir.</p>	 <p>Şekil 1: Eski Maruni Kilisesi, David J C, 1993 (Burns R. & Knost S.)</p>		
Mimari Özellikleri:	Çizimler ve Fotoğraflar:		
<p>Kilise, Ortodoks Ermeni Kırk Şehit Katedrali'nin kuzeydoğusunda yer alan küçük bir alana sahiptir.</p> <p>Bina oldukça sade, süslemesiz, ahşap çatılıdır.</p>			

<p>Onarımlar ve Değişikler:</p> <p>16712 yılında kiliseyi genişletmek için batıya bitişik bir ev satın alınmıştı. Başpiskopos Germanos Ferhat, 1732 yılındaki ölümü ve diğer kilise adamları üzerine oraya gömülmüştü.</p> <p>1892 yılında Ferhat Meydanı'ndaki yeni Maruni Kilisesi'nin açılmasından sonra bina birkaç yıl boş kalmıştı, ardından 1857'de Piskopos Yusuf Mater tarafından kurulan Maruni matbaası ona taşınmıştı. Halep şehrinin ilk matbaasıydı ve dini kitapların basılmasında uzmanlaştı, daha sonra birçok edebi ve şiirsel yayın, gazete ve dergi basmak için gelişti. Matbaa başka binalara taşındı ve bina 1960'lardan itibaren terk edilmiştir.</p>	<p>Fotoğraflar:</p> <p>Şekil 2: Eski Maruni Kilisesi, Matbaa, 1936 (URL-19)</p>
<p>Koruma Durumu:</p> <p>Bina terkedilmiş ve bakımsız olduğu için orta derecede hasar görmüştür. Çatışma yıllarında (2012 - 2016) hiçbir hasar kaydedilmemiştir.</p>	<p>Fotoğraflar:</p> <p>Şekil 3: Eski Maruni Kilisesi, 2019 (URL-20)</p>
<p>Kaynakça:</p> <p>Burns R. & Knost S., “Former Maronite Church of Mar Ilyas (later Print House)”, Aleppo Heritage Catalogue, Projesi kapsamında hazırlayan bir e-makale, Eine Teamwork Publikation Von L.I.S.A. (https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/church_of_mar_ilyas?nav_id=8831&publication=1).</p> <p>Haddad, A. ve diğeri, 2019, Al-Judayda Churches, Rapid Damage Assessment, Syrian Heritage Archive proje kapsamında hazırlayan bir e-rapor. (https://drive.google.com/file/d/1UQuNCQ2G63AR1ppUp5uvnYT9X2-w1KLZ/view)</p> <p>Talas, M.A., 1956, “Al-Athar al-Islamiyya wa al-Tarihiyya fi Halab”, Suriye Eski Eserler Genel Müdürlüğü, Al-Tarakki yayınları, Şam, Suriye. (ss. 302)</p> <p>URL-19: < https://www.facebook.com/byfaresbadawi/photos/p.1241808675957293/1241808675957293/?type=3 > erişim tarihi 16.04.2022.</p> <p>URL-20: < https://www.facebook.com/byfaresbadawi/photos/p.1490144864457005/1490144864457005/?type=3 > erişim tarihi 16.04.2022.</p>	

Envanter No:	12	Anıtın Adı:	Gazale Evi
Genel Bilgiler:			
Ada/ Parsel:	6/2336 - 2340	Tarihi Değeri:	Anıt
Parsel Alanı:	≈ 1600 m ²	Kullanım Durumu:	Kullanılmıyor
Anıt Türü:	Ev	İşlevler:	Müze
Yapım Tarihi/ Dönemi:	1691 / Osmanlı	Sağlamlık Durumu:	Kötü
Konum:		Vaziyet Planı:	
			
Tarihçe:		Fotoğraflar:	
<p>İnşası 17 yüzyıla uzanan Gazale evi epşir paşa caddesinin batısında konmaktadır, onun kuzey odalarının kitabesinde ‘ <i>Bu mübarek mekan 1691 yılında hacedur b. Murat bali inşa etmiştir</i> ’ diye yazmaktadır. Bu evi saba aide ailesi sonra gazale ailesi 1834 yılında oturmuştur.</p>		 <p>Şekil 1: Gazale Evi (URL-21)</p>	
Mimari Özellikleri:		Çizimler ve Fotoğraflar:	
<p>Bu bina doğuya bakan bir kapısı var, dikdörtgen ve ortasında fıskiye olan büyük bir avluya götürmektedir. Fıskiyenin batı tarafında bekleme salonu ve misafir odası, kuzey tarafından mutfak ve iki tane oturma odası, onların üstlerinde ikinci katta yatak odası, ve batı tarafına gelince hammam ve salon bulunmaktadır.</p> <p>Hamam Soyunmalık, Ilıklık ve Sıcaklık kısımlardan oluşur, onun sekizgen ve kubbesi olan bir avlusu vardır, yıkanmak için 8 süslü kemerli boşluklarla çevrilidir.</p> <p>Salonun ortasında sekizgen kubbeyle örtülü ve 3 eyvanla çevrili bir fıskiye vardır.</p>		 <p>Şekil 2: Gazale Evi, Evin Avlusu, wikiwand. 2010 (URL-22)</p>	

Avlunun güneyinde sivri ve mukarnaslı kemeri olan eyvan bulunmaktadır. Onun tavanı süslü ahşap ve kitabelere sahiptir. Eyvanın yanında misafirler ağırlamak için misafirler odası bulunur, onun batı duvarında güzel bir duvar ısıtıcısı vardır.

Şekil 3: Evin Kuzey Cephesi, wikiwand. 2010 (URL-22)

Şekil 4: Evin Eyvanı, Alafandi R., 2010

Şekil 5: Evin odalarından biri, wikiwand, 2001 (URL-22)

Onarımlar ve Değişikler:

1914 yılında hükümi bir okula dönüşen yapı, 2007 ve 2011 arasında müze ve tarihi eserler müdürlüğü bir kampanyayı başlatıp bu evi halep tarihine adanmak üzere bir müzeye dönüştürdü.

Fotoğraflar:

Koruma Durumu:

Gazale evi büyük bir hasara maruz kaldı, onun iç avlusunun güney kısımlarının çoğu yıkılıp, enkazlarla dolmuş. Keza hamam ve kuzeybatı köşesinde bulunan bazı odalar da yıkılmıştır. Kubbe sağ kalmış ama güney eyvanın çoğunu yıkıldığını görmektedir.

Fotoğraflar:

Şekil 6: Gazale Evi, Evin Avlu ve Eyvanı, wikiwand. 2017. (URL-22)

Şekil 7: Gazale Evi, Oda, wikiwand. 2017.
(URL-22)

Şekil 8: Gazale Evi, Eyvan, Alafandi R., 2017

Kaynakça:

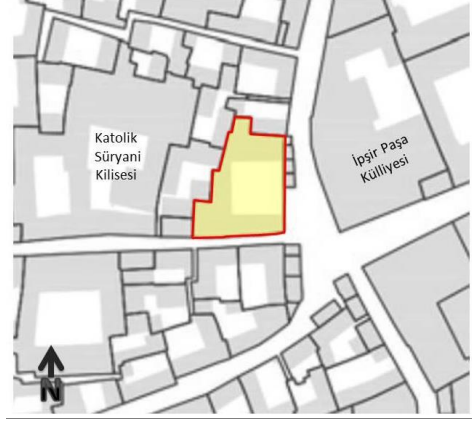
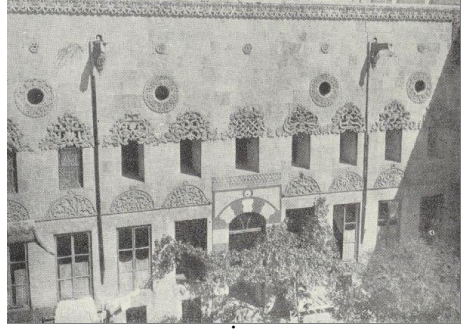
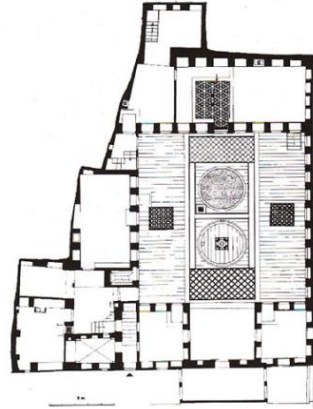
Alafandi R., (2018), Report on the missing wooden interiors (‘ajami rooms) of the historic house Bayt Ghazala in Aleppo/Syria, Syrian Heritage Archive proje kapsamında hazırlayan bir e-rapor. (<https://perma.cc/A4VK-ZEAL>)

UNESCO - UNITAR (2018). Five Years Conflict: The State of Cultural Heritage in the Ancient City of Aleppo, France. (<https://whc.unesco.org/en/activities/946/>), erişim tarihi: 25.04.2022. (ss. 116-117)

Jasser, L. ve diğeri, (2010=, “Halep’te Adım Adım Osmanlı’nın İzinde” . Gaziantep üniversitesi Yayınları. (1.bs) Gaziantep, Türkiye, (ss.618-619)

URL-21: < <https://t.ly/bVE7> > erişim tarihi: 17.04.2022.

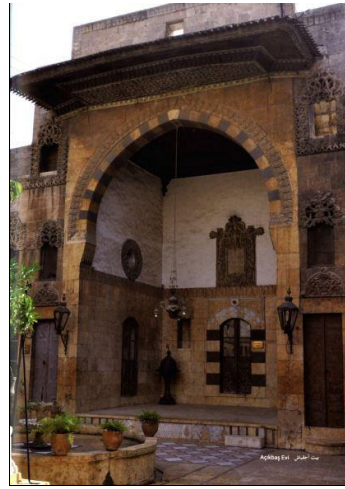
URL-22: < https://www.wikiwand.com/en/Beit_Ghazaleh#/google_vignette > erişim tarihi: 17.04.2022.

Envanter No:	13	Anıtın Adı:	Açıkbaş Evi
Genel Bilgiler:			
Ada/ Parsel:	6/2303	Tarihi Değeri:	Anıt
Parsel Alanı:	≈ 490 m ²	Kullanım Durumu:	Kullanılmıyor
Anıt Türü:	Ev	İşlevler:	Müze
Yapım Tarihi/ Dönemi:	1758/ Osmanlı	Sağlamlık Durumu:	Kötü
Konum:		Vaziyet Planı:	
			
Tarihçe:		Fotoğraflar:	
<p>Onun yapılışı 18. Yüzyılın ortasına, özellikle 1758 yılına uzanır. Kara eli ailesi onun sahibiydi sonra açık baş türk asıllı onu satın aldı ve eve bu isimle isimlendirilmiştir.</p>		 <p>Şekil 1: Açıkbaş Evi, İç cephesi, Talas M A, 1956.</p>	
Mimari Özellikleri:		Çizimler ve Fotoğraflar:	
<p>İpşir paşa kahvehanesinin batısında Açıkbaş evi yer alır. Evin ana girişi güney yönünde olup uzun bir koridan bir avluya götürür. ortasında süslü bir fiskiye olan bu avlu onun güneyinde bir salonu vardır. ahşap tavanı, duvarları ve eşığı mermerle süslenmiş olup bu özelliklerle kendini gösterdi. Avlu kenarında birçok oda vardır. Güney tarafına gelince orada sivri kemerli bir eyvan bulunup siyah ile sarı arasında sırayla işlenen ablak metodunu kullanılmış ve küçük bir mukarnaslara dayanmaktadır. Eyvanın cephesinin üzerinde güzel ve geometrik süslemeleri barındıran ahşaptan gölgelik vardır. Onun her iki yanlarında her birine ikişer kapı olmak üzere iki oda vardır, biri avlunun içine diğeri de eyvana</p>		 <p>Şekil 2: Açıkbaş Evi, Plan, Arab Encyclopedia. (URL-23)</p>	

açılır.
Halep evlerinin çoğu gibi Açıkbaz evinin erzak'ı korumak için mağara ve kuzey yönünde tonozla sahiptir.

Şekil 3: Açıkbaz Evi, Avlu ve Havuz. (URL-24)

Şekil 4: Açıkbaz Evi, Eyvan, Jasser L., 2010

Şekil 5: Açıkbaz Evi, Ahşap Tavan, Jasser L., 2010

Şekil 6: Açıkbaz Evi, Süslenmiş pencereler. (URL-24)

<p>Onarımlar ve Değişikler:</p> <p>Süryani Katolik taifesini eve sahip olduğunda, bazı fakir ailelere ortak bir konağa dönüştü. İç cephesini koruyarak, avcetü'l-keyyali ile hatab kavşakları arasındaki caddeyi genişletince evin kuzey tarafını alındı. Şimdi folklor müzesi olan bu evi, sene 1967 tarihi eserler genel müdürlüğü ona sahip olmayı istekte bulundu sonra sene 1982 onu onarıma tabi tutup müzeye çevirdi.</p>	<p>Fotoğraflar:</p> <p>Şekil 7: Açıkbash Evi, Geleneksel Halk Müzesi, Tahhan M J, 2008 (URL-25)</p>
<p>Koruma Durumu:</p> <p>Açıkbash evi çatışmadan ötürü büyük bir hasara maruz kaldı, özellikle eyvan ve avlunun içine bakan odalar, ki enkaz büyük bir şekilde bulunduğu yer orasıdır. Keza binanın çatısının maruz kaldığı büyük hasarı ve onun güney doğusundaki bölümün yıkıldığını görünmektedir. Evin restorasyon çalışmaları başlamış fakat henüz bitmemiştir.</p>	<p>Fotoğraflar:</p> <p>Şekil 8: Açıkbash Evi, Mevcut durumu, Sakit M, 2018 (URL-26)</p> <p>Şekil 9: Açıkbash Evi, Mevcut durumu MEDMAK, 2018 (URL-27)</p>

Kaynakça:

Yağı G., Ajiqbash (Beit-), Arab Encyclopedia, Projesi kapsamında hazırlayan bir e-makale. (<http://arab-ency.com.sy/artifacts/details/288/%D8%A3%D8%AC%D9%82+%D8%A8%D8%A7%D8%B4>)

Talas, M.A., 1956, “Al-Athar al-Islamiyya wa al-Tarihiyya fi Halab”, Suriye Eski Eserler Genel Müdürlüğü, Al-Tarakki yayınları, Şam, Suriye. (ss.467)

Jasser, L. ve diğeri, (2010), “Halep’te Adım Adım Osmanlı’nın İzinde” . Gaziantep üniversitesi Yayınları. (1.bs) Gaziantep, Türkiye, (ss. 622- 623)

UNESCO - UNITAR (2018). Five Years Conflict: The State of Cultural Heritage in the Ancient City of Aleppo, France. (<https://whc.unesco.org/en/activities/946/>), erişim tarihi: 25.04.2022. (ss. 96-97)

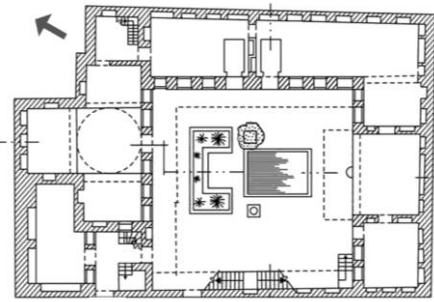

URL-23: < <http://arab-ency.com.sy/artifacts/details/288/%D8%A3%D8%AC%D9%82+%D8%A8%D8%A7%D8%B4> > erişim tarihi 16.04.2022

URL-24: < <https://www.archnet.org/sites/2864> > erişim tarihi 16.04.2022

URL-25: < <https://t.ly/70Ra> > erişim tarihi 16.04.2022

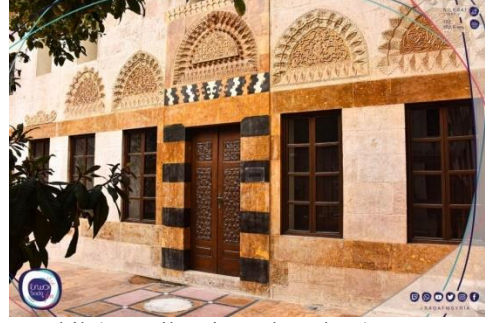
URL-26: < <https://syrian-heritage.org/aleppo-ajiqbash-house-courtyard-and-iwan-damages-in-2018/> > erişim tarihi 16.04.2022

URL-27: < <https://t.ly/qr05> > erişim tarihi 16.05.2022

Envanter No:	14	Anıtın Adı:	Basil Evi
Genel Bilgiler:			
Ada/ Parsel:	6/2540	Tarihi Değeri:	Anıt
Parsel Alanı:	≈ 460 m ²	Kullanım Durumu:	Kullanılıyor.
Anıt Türü:	Ev	İşlevler:	Yetimhane- Enstitü
Yapım Tarihi/ Dönemi:	Osmanlı	Sağlamlık Durumu:	İyi
Konum:		Vaziyet Planı:	
			
Tarihçe:		Fotoğraflar:	
Evin inşa edişi 1772 yılına uzanır.			
Mimari Özellikleri:		Çizimler ve Fotoğraflar:	
<p>Evin iki girişi vardır, biri avluya diğeri mutfak ve hizmet bölümüne götürmektedir.</p> <p>Evin avlusu kare şeklinde olup ortasında fıskiye ve etrafında ağaçlarla çevrilidir.</p> <p>Etrafında yaşam odaları ve duvarları süslü olan karşılama salonu vardır. Ahşap ve renkli duvarı diğer odaların duvarlarından daha yüksek olan eyvan, avluya açılan bir oda olup güney tarafta bulunmaktadır. Onun her iki taraflarında yan iki odaya götürecek iki kapısı bulunur, üstünde süslü ahşap bir metrelik bir şemsiyye vardır, oturanları yağmur ve güneş ışığından korur.</p> <p>Karşılama salonuna gelince 3 eyvanla çevrili geniş bir odadır, ortasında fıskiye olup üzerinde aydınlatmak için sayılı pencerelere sahip bir kubbe vardır.</p> <p>Üst katta yatak odaları bulunur, birbirine birleşen 3 odalardır. Balkonları avluya bakan bu odaların, ahşap tavanlı bir girişle kendini göstermektedir.</p>		 <p>Şekil 1: Basil Evi, Plan (URL-28)</p> <p>Şekil 3: Basil Evi, genel görünümü (URL-29)</p>	

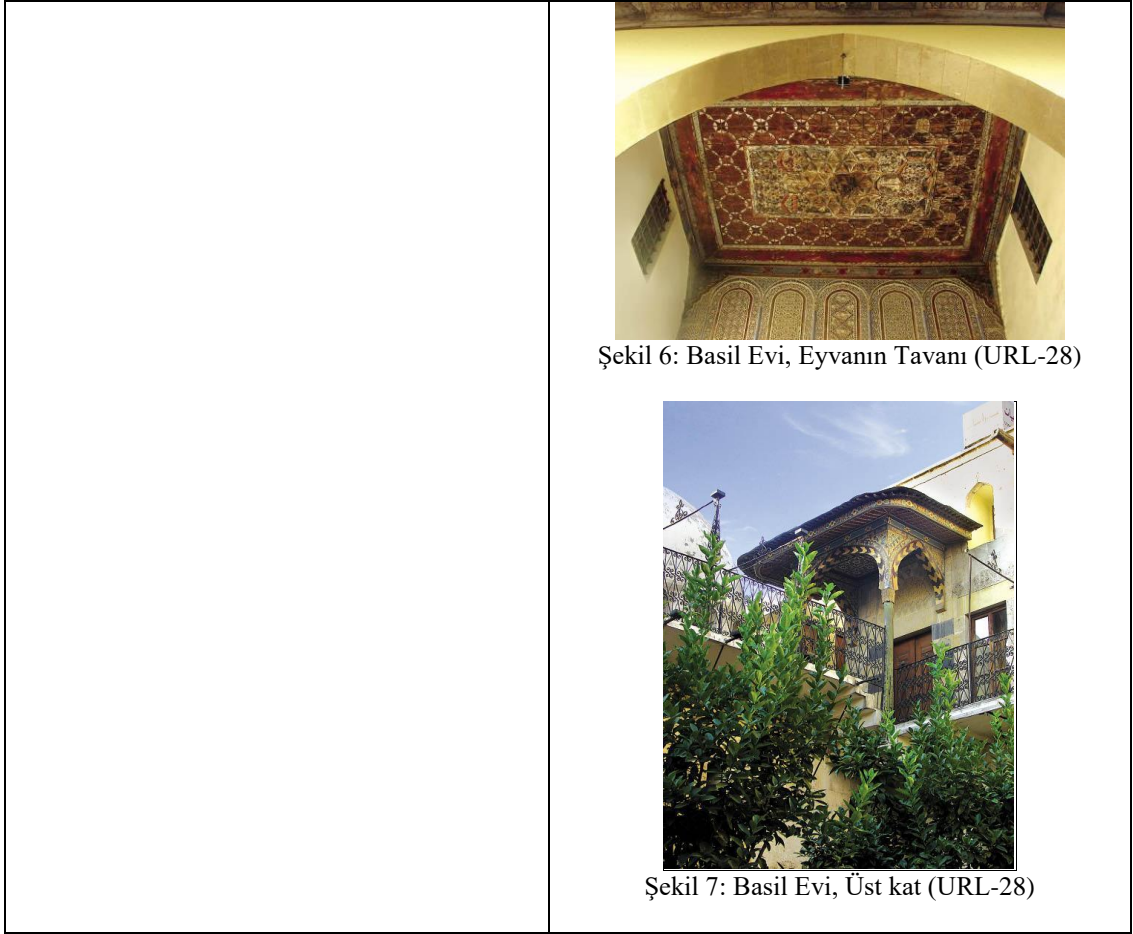
Şekil 2: Basil Evi, Evinin girişi (URL-28)

Şekil 4: Basil Evi, Süslemeler (URL-30)

Şekil 5: Basil Evi, Eyvan (URL-28)

Şekil 6: Basil Evi, Eyvanın Tavanı (URL-28)

Şekil 7: Basil Evi, Üst kat (URL-28)

Onarımlar ve Değişikler:

Evinin içinde bir süre rahibeler oturmuştur. Rum katolik cemaatine ait çocuklar için yetimhane olarak kullanılmaktaydı. Son zamanlarda Piskopos Yuhanna Cenbert'in önerisiyle ve Halep Müzeler ve Eserler Müdürlüğünün desteğiyle teknik yöntemlerle restore edilmiştir. Şimdi de 'Basil Enstitüsü' olarak kullanılmaktadır. Bir odada bilgisayarlar ve projektör vardır. Söz konusu oda, dil enstitüsü, tarihi eserler ve turizm ile ilgili araştırma merkezi ve konferans salonu olarak hizmet vermektedir.

Fotoğraflar:

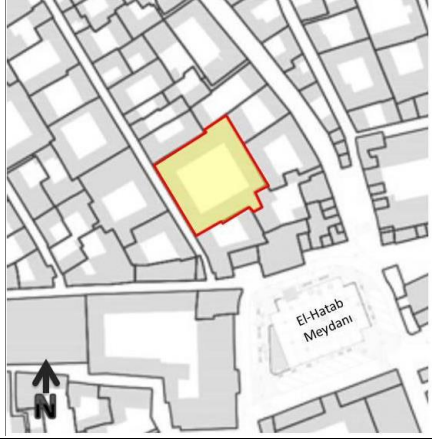

Şekil 8: Basil Evi, Ev enstitüye dönüştü. (URL-29)

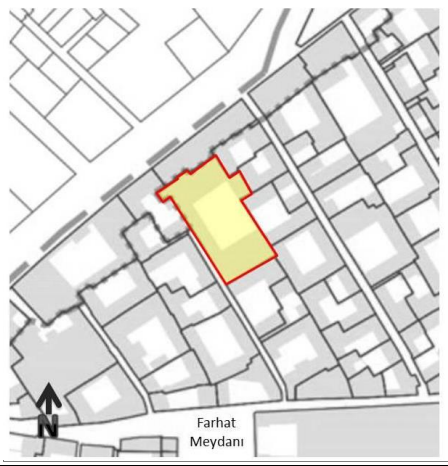

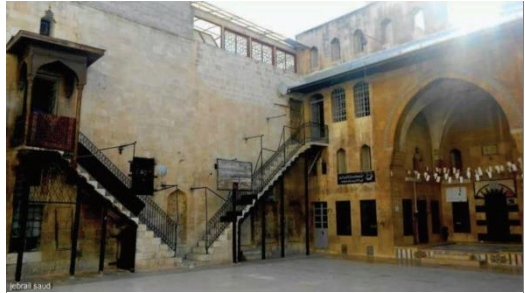

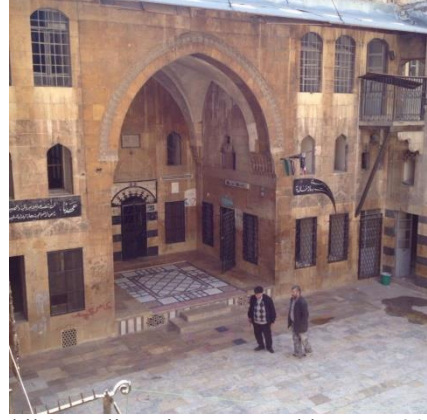
Şekil 9: Basil Evi, Ev enstitüye dönüştü. (URL-29)

Koruma Durumu:	Fotoğraflar:
Bina sağdır ve çatışma sürecinde hiçbir hasara maruz kalmamış ve halen çeşitli alanlarda ilmi bir kurs olarak rolünü devam ettirmektedir.	
Kaynakça:	
<p>Hadjar A., 2006, Historical Monuments of Aleppo, Arapçaya çeviren: Al-Jbaili, K., Halep Üniversitesi Yayınları. (1.bs), Halep, Suriye. (ss:159-162)</p> <p>Jasser, L. ve diğeri, (2010). Halep'te Adım Adım Osmanlı'nın İzinde . Gaziantep Üniversitesi Yayınları. (1.bs) Gaziantep, Türkiye, (ss. 626-627)</p> <p>URL-28: < http://arab-ency.com.sy/artifacts/details/450 > erişim tarihi 21.0.42022</p> <p>URL-29: < https://t.ly/p9NM > erişim tarihi 21.0.42022</p> <p>URL-30: < https://www.facebook.com/photo/?fbid=422095859712943&set=pcb.422097243046138 > erişim tarihi 21.0.42022</p>	

Envanter No:	15	Anıtın Adı:	Dellal Evi
Genel Bilgiler:			
Ada/ Parsel:	6/2501	Tarihi Değeri:	Anıt
Parsel Alanı:	≈ 690 m ²	Kullanım Durumu:	Kullanılmıyor
Anıt Türü:	Ev	İşlevler:	Okul
Yapım Tarihi/ Dönemi:	Osmanlı	Sağlamlık Durumu:	Bilgi yoktur.
Konum:		Vaziyet Planı:	
			
Tarihçe:		Fotoğraflar:	
<p>Evin inşası on yedinci yüzyıla ve onun mülkiyeti Dellal ailesine uzanır. 1891 de vefat eden halepli şair maruf CebraİL DELLAL bu aileye mensuptur.</p>		 <p>Şekil 1: Dellal Evi, Aleppo Photographic Museum, Facebook, 1936 (URL-31)</p>	
Mimari Özellikleri:		Çizimler ve Fotoğraflar:	
<p>Ev El-Hatab meydanının biraz soluna doğru yer almakta ve güney yönünde dar bir caddeye açılmaktadır.</p> <p>Giriş ortasında havuz bulunan bir avluya götürmektedir. Geniş ve zemini beyaz ve pembe bir mermerle kaplı olan bu havuz, yanında biraz yüksek müzisyenler oturmak için taştan hazırlanmış bir bank bulunuyordur. Havuz küçük bahçelerle çevrili ve güney tarafta kendi süslü ahşap tavanıyla anılan eyvan vardır, Avluda keza duvarın süsü özenli olan geniş bir</p>		 <p>Şekil 2: Dellal Evi, Avlunun genel görünümü, Jasser, L. 2010</p>	

<p>yemek odası, ve bubbeli ve büyük bir karşılama salonu vardır. Evin alt katında erzak'ı korumak için kayadan oyanmış bir tonozlar vardır.</p>	 <p>Şekil 3: Dellal Evi, Eyvan. (URL-32)</p>
<p>Onarımlar ve Değişikler:</p>	<p>Fotoğraflar:</p>
<p>1921 yılından itibaren ev, özel bir Ermeni ortaokulu (Thaniwiyya Kilikiya) olarak kullanılmaktadır.</p>	 <p>Şekil 4: Dellal Evi, Oda sınıf olarak kullanılmaktadır. (URL-32)</p>
<p>Koruma Durumu:</p>	<p>Fotoğraflar:</p>
<p>Son çatışma nedeniyle evin statüsü ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.</p>	
<p>Kaynakça:</p>	
<p>Talas, M.A., 1956, “Al-Athar al-Islamiyya wa al-Tarihiyya fi Halab”, Suriye Eski Eserler Genel Müdürlüğü, Al-Tarakki yayınları, Şam, Suriye. (ss. 292-293)</p> <p>Jasser, L. ve diğeri, 2010, “Halep’te Adım Adım Osmanlı’nın İzinde” . Gaziantep Üniversitesi Yayınları. (1.bs) Gaziantep, Türkiye, (ss. 620-621)</p> <p>URL-31: < https://m.facebook.com/HlbQdymaanBdAltwthyq/posts/2111059728953201 >. Erişim tarihi 18.04.2022</p> <p>URL-32: < https://www.archnet.org/sites/2869 > Erişim tarihi 18.04.2022</p>	

Envanter No:	16	Anıtın Adı:	Sadir Evi
Genel Bilgiler:			
Ada/ Parsel:	6/2565	Tarihi Değeri:	Anıt
Parsel Alanı:	≈ 765 m ²	Kullanım Durumu:	Kullanılıyor
Anıt Türü:	Ev	İşlevler:	Okul- Yetimhane
Yapım Tarihi/ Dönemi:	Osmanlı	Sağlamlık Durumu:	İyi
Konum:	Vaziyet Planı:		
			
Tarihçe:	Fotoğraflar:		
<p>Bu evin mülkiyeti sadır ailesine aittir, yıl 1795 Cermans b. Hanna sayın Yuhanna el-Abdini'den satın almıştı.</p>	 <p>Şekil 1: Sadir Evi, Moussalli J.</p>		
Mimari Özellikleri:	Çizimler ve Fotoğraflar:		
<p>Evin girişi batı yönünde bulunuyor, Tüm yönleriyle büyük odalar ile çevrili olan geniş bir avlu bakmaktadır. Halep'te ikinci en büyük ve canbolat evin eyvanından sonra gelen bu evin eyvanı güney yönünde bulunuyor, onun tavanı çapraz tonozdan olup çapraz tonozları taşıyan kemerlerin sonunda basit mukarnaslar vardır. İçinde üç iç odaya açılan üç kapı vardır. Ev üst salonun ahşap ve oldukça süsü renkleri ve nakışlarıyla zengin olan bu salonun tavanıyla kendini göstermektedir.</p>	 <p>Şekil 2: Sadir Evi, Alafandi R. 2010</p>		

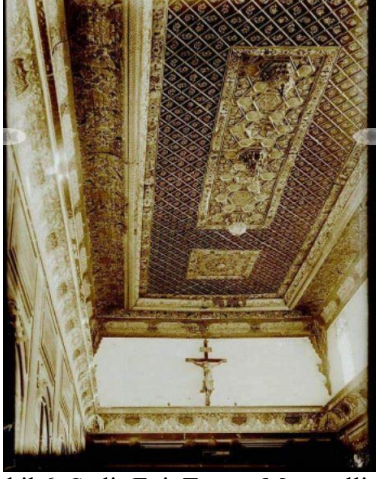
Şekil 3: Sadir Evi, Eyvan. Zakkour S., 2017
(URL-33)

Şekil 4: Sadir Evi, Moussalli J.

Şekil 5: Sadir Evi, Süslemeler. Zakkour S., 2017
(URL-33)

Onarımlar ve Değişikler:	Fotoğraflar:
<p>Sadir mülkiyesi yirminci yüzyılın başında süryani katolik taifesine devredildi. Süryani Katolik başpiskopos evi ikiye ayırmış, okul ve yetimhane, bunun için avludan tüm tarım havuz ve fiskiyeyi avludan kaldırıldı. Ve sonradan oku, annem okulu olarak bilinmeye başladı. Keza 1758 yılında üretilmiş ahşap tavanı halep millet müzesine taşıtıldı.</p>	 <p>Şekil 6: Sadir Evi, Tavan, Moussalli J.</p>
Koruma Durumu:	Fotoğraflar:
<p>İhmalkarlığın neticesinde evi okula çevirince Acmiyye bazı tabletler büyük bir hasara maruz kaldı. eyvanın tonozlarından biri Tamamen yıkılmış. Son çatışmanın neticesinden evin maruz kaldığı hasarı yeterli bilgiler bulunmadığından belirtilmektedir.</p>	
Kaynakça:	
<p>Alafandi R. Ve Abdul Rahim A., 2017, “The Destruction And Reconstruction Of Aleppine’ Ajami Rooms Of Jdaydeh’s Houses”, Humanities and Social Sciences Review projesi kapsamında hazırlayan bir e-rapor, International Islamic University Malaysia, Malaysia.</p> <p>Talas, M.A., 1956, “Al-Athar al-Islamiyya wa al-Tarihiyya fi Halab”, Suriye Eski Eserler Genel Müdürlüğü, Al-Tarakki yayınları, Şam, Suriye. (ss. 293)</p> <p>Moussalli J., 2019, Dar Sadir fi Halab, e-makale (https://t.ly/f_BE) erişim tarihi: 24.04.2022</p> <p>URL-33: < https://t.ly/nhFn > erişim tarihi: 24.04.2022</p>	